

**A MAGYAR TUDOMÁNYTÖRTÉNETI INTÉZET
TUDOMÁNYOS KÖZLEMÉNYEI 96.**

Az orvos
Batthyány-Strattmann László

Sajtó alá rendezte: Gazda István

Budapest, 2003

MEGJELENT
BATTHYÁNY-STRATTMANN LÁSZLÓ HERCEG
BOLDOGGÁ AVATÁSÁNAK ÉVÉBEN

**AZ ORVOS
BATTHYÁNY-STRATTMANN
LÁSZLÓ**

EGÉSZSÉGÜGYI, SZOCIÁLIS
ÉS CSALÁDÜGYI MINISZTERIUM
—
SEMMEIWEIS ORVOSTÖRTÉNETI MÚZEUM,
KÖNYVTÁR ÉS LEVÉLTÁR
—
MAGYAR TUDOMÁNYTÖRTÉNETI INTÉZET

2003

Magyar Tudománytörténeti Szemle Könyvtára 39.

A kötetet sajtó alá rendezte:

Gazda István

IGAZGATÓ

MAGYAR TUDOMÁNYTÖRTÉNETI INTÉZET

Szaktanácsadók:

Kapronczay Károly

FŐIGAZGATÓ

SEMMELWEIS ORVOSTÖRTÉNETI MÚZEUM, KÖNYVTÁR ÉS LEVÉLTÁR

Szállási Árpád

ORVOSTÖRTÉNÉSZ, EGYETEMI MAGÁNTANÁR

DEBRECENI EGYETEM

ISBN 963 9276 29 4

ISSN 1416–5368 (Szemle)

ISSN 1586–7323 (Személyiségek)

© A kötet szerzői, fordítói ill. jogutódaik, 2003

Számítógépes szövegszerkesztők:

Bodorné Sipos Ágnes és Vértesi Eszter

A szerkesztésben közreműködött: Perjámosi Sándor

Műszaki szerkesztő: Gazda Ákos

Nyomta és kötötte Rév-Komárom Nec Arte digitális nyomdája

Felelős vezető: Meszlényi István

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS	7
-----------------	---

BATTHYÁNY-STRATTMANN LÁSZLÓ TANULMÁNYAIBÓL, NAPLÓIBÓL

Néhány kórtörténet 1905-ből	17
Néhány adat az élőlények szeméről	44
1926-os körmendi naplójából	53
A vidámság és az öröm percei orvosi gyakorlatomban	68
Levél sógornőmnek, Magdalena de Coreth OSB-nek a betegápolásról	70

KORTÁRSAK A HERCEG DOKTORRÓL

Köpcsényi kórházáról	73
Néhány statisztikai adat	73
A herceg doktor	74
Batthyány László herceg dr. szemkórháza Köpcsényben ..	80
A körmendi herceg-orvos kitüntetése	82
Orvosi rendelő a körmendi várkastélyban	83
Egy herceg, aki politika, vadászat és más hercegi szórakozás helyett betegeket gyógyít	84
Pápai kitüntetés	86
Megadóztatott jótékonyág	87
Végrendeletéből	87

EMLÉKEK, EMLÉKEZŐK

Wlassics Gyula: Ezrek lelkébe írta be kitörölhetetlenül nevét	89
Herceg Batthyány Strattmann László dr. (1870–1931)	90
Grósz Emil: Egy hivatásos orvos	93
Baradlai János: A csodáskezű és szentéletű szamaritánus	95
A herceg Batthyányhoz címzett gyógyszerár	110
Szontagh Jenő: Orvos volt és emberbarát	112
Szemerjay K. Dénesné: A tiszta lélek harmóniája	115
Brooser Gábor: Dr. Batthyány-Strattmann László, a magyar Albert Schweitzer	117
Unger Ilona: Megszólal a kastély	126
Magyar örökség díj	127
Batthyány-Strattmann László nevét viselik	127
Boldoggá avatott	129
Lukin László: Ősi családnak	131
 JEGYZETEK	 132

*Kolosszális szerencse, hogy orvos lehetek,
s ha ezerszer újra születnék,
pillanatnyi habozás nélkül ismét inkább orvos lennék,
mintsem felebarátaim számára haszontalan gróf.*

Batthyány-Strattmann László gróf, 1907. jan. 5.

BEVEZETÉS

A lexikonok tanúsága szerint a főrangú családok közül Magyarországon a Batthyány család adta a legtöbb kiválóságot, szám szerint 25 történelmi személyiséget, bár ez az adat természetesen nem helyezi őket sem a Széchenyiek, sem a Rákócziak elé. Lelki és magatartásbeli szempontból ez a család tűnik a legkiegyensúlyozottabbnak, végletektől távolinak, s ez szintén csak minősítés nélküli megállapítás. A Batthyány família visszatérően kötődik a gyógyítás történetéhez is, vagyis a XX. század hercegi szemorvosának, a szegények orvosának karizmatikus személyisége és karitatív ténykedése egyáltalán nem előzmények nélküli. Olyannyira, hogy címerükbe illenének az orvoslás szimbólumai.

Az első, akiről szükséges szólnunk, a törökverő Batthyány Boldizsár (1543–1590), a császárváros közelében elterülő német-újvári birtok gazdája. Pápista környezetében szívós protestáns, a kard, a toll és a könyvek forгатásához egyaránt értő tipikus humanista főúr. Németújvári udvarában vendégeskedett annak idején a kor legnagyobb növényteni tudósa,¹ a németalföldi Carolus Clusius, vagy vallonosan Charles de L'Écluse, itt

készült a híres Stirpium,² valamint a világ első gombaatlasa, amely hasonmás kiadásban néhány évvel ezelőtt újra megjelent.³

A hazájából elüldözött orvos-botanikusnak a gondtalan megélhetésen kívül rendelkezésére állott a bajvívó főúr ritkaságokkal teli füveskertje, egy bibliofil-gyűjtő kivételes könyvtára és a kor legkiválóbb természettudósaival való többnyelvű levelezése. Személyes segítségként, amikor ráért, maga Batthyány Boldizsár, állandóan pedig a szintén szenvedélyesen botanizáló Beythe István udvari prédikátor,⁴ a szép, színesen illusztrált spórás növények magyar nyelvű szignálója, akinek kis latin-magyar növényi nomenklatúrája⁵ Clusius művének függeléként egy antwerpeni nyomdából került ki, amikor a mester már végleg hazatért. A fűvész-prédikátor fia volt Beythe András, a körmendi Batthyány-birtok udvari lelkésze, buzgalmából készült – Méliusz Juhász mintájára – a második magyar nyelvű gyógyfüves könyv helyi kiadása.⁶ Batthyány Boldizsár tehát beírta nevét az európai orvosi botanika történetébe.

Sógornője, Batthyány Ferencné született Svetkovics Katalin már a gyógyító nagyasszonyok közé tartozott, ahogy azt a történelmi kalászkokat szorgalmasan szedegető Takáts Sándor megállapította.⁷ A veszettségtől a fülbajok gyógykezeléséig minden medicinához értett, önzetlen tevékenységére Magyary-Kossa is utal.⁸ A következő században, újabb generációhoz sorolható egy másik Batthyány Ferencné, a szintén idegen hangzású nevet viselő Lobkowitz-Poppel Éva, a költő-hadvezér Zrínyi Miklós ifjúkori nevelője. Gyógyító művészetének Magyary-Kossa külön fejezetet szentel, „tanultabb és keresettebb alig akadt nála a korban”, valamint „többen fordultak hozzá levélben, mint a

leg híresebb bécsi orvosokhoz”.⁹ Ő maga is postai kapcsolatot tartott fenn tanult doktorokkal és önkéntes gyógyászokkal egyaránt. Levelezett a szemgyógyításairól híres Pursius Sámuel ausztriai úrral. Thurzó György nádorispánnak a pozsonyi országgyűlésre személyesen szállított orvosságokat, Zrínyi György lábára fekélyflastromot küldött, Pázmány Péter hozzá fordult fulladás elleni medicináért. Ami azt engedi sejteni, hogy a nagy ellenreformátor érsek írónak nem lehetett különös szerencséje az orvosokkal. Batthyányné Poppel Éva, a XVII. század egyik nagyasszonya elsősorban mégis a nők, szülők és gyermekágyas asszonyok bizalmát bírta. Alig akadt főúri család, ahová ne ő küldött volna tapasztalt bábát, s ne az ő receptjei szerint kezeljék csöppségeiket.

Magtalanság esetén ne ő adott volna tanácsot, a szüléstől független női bajokra fluidumokat és életviteli útmutatást. Úgy tűnik, egész életét kitöltötte a másokon való segítség szenvedélye, a totális karitatív ambíciót a herceg szemorvos valószínűleg tőle örökölte. Noha éppen három évszázad választja el őket időben egymástól. Természetesen Poppel Éva nemcsak a főúri családok bizalmát bírta, de levélbeli dokumentumok csak a kastélyok archívumaiban maradtak meg. Legalábbis Takáts Sándor és Magyary-Kossa közléseinek idejéig. No meg a Burgenlandban található bibliotékák polcain, mert a Batthyány-birtok jelentős része Trianon után Ausztriához került.

A Batthyányaknál tehát családi tradíciónak számított a „szociális érzékenység”. Poppel Éva cselédeként ugyanúgy gyógyított, udvarában külön gyógyfüves asszonyokat és bábákat tartott, minden rászorulóknak igyekezett segíteni. Jó szívéen és tudásán

kívül megvolt hozzá az anyagi lehetősége, ez a főúri família kivételesen jól tudott gazdálkodni. A Batthyányak közül ki kell még emelnünk Kázmért (1807–1854), Kossuth hívét, Vörösmarty Mihály támogatóját, '49-ben a Szemere-kormány külügyminiszterét, aki birtokain óvodákat és iskolákat nyitott, Rohoncon gazdasági tanintézetet alapított, nagy könyvtárakat pedig a Magyar Tudományos Akadémiának ajándékozta.

Batthyány-Strattmann László ősei között apai ágon két nagy mecénás (bár ez a hajlam szinte mindegyikben megtalálható), anyai ágon két gyógyító nagyasszony történeti tevékenysége ismert. Már mint az írott orvostörténelemből.

E családba született bele 1870. október 28-án a Lászlónak keresztselt fiúgyermek, aki később a szembetegek és szegények orvosa lett, s valóban a szentek önzetlenségének szintjén művelte mesterségét. A família legnemesebb hagyományaiból egyedül a vitézséget nem örökölte, a bátorságot viszont igen. Mert amire vállalkozott, azt a legbátrabbakra való eltökéltség nélkül nem lehetett volna végigcsinálni. Mint ismeretes, a szemorvosi oklevél megszerzése után előbb a köpcsényi birtokán, majd az 1914-ben hercegi címmel megörökölt körmendi udvarában szemkórházat létesített, ahová a szegény betegek gyógyulni, a szakma kiválóságai csodálkozni jártak.

Az amerikai Posey professzor is meglátogatta, ami azt jelenti, hogy az oftamológia [szemészet] korifeusai nem a „különcöt” látták benne, aminthogy a tragikus sorsú Pirquet professzor is tudása, embersége okán fogadta barátságába. A háború alatt egy semleges ország orvosa, a derék svéd Lindholm doktor volt a segítségére, és az irgalmatlanul sokat dolgozó ir-

galmas nővérek. Köpcsény elcsatolásával a herceg a maradék Magyarországra költözött, de átjárt operálni. Hályogműtétei eredményeit Csapodi tanár is megcsodálta. Trianon előtt hús, utána pedig tíz esztendeig állott a betegek rendelkezésére. Legendás volt sokoldalúsága, szűkebb szakmájától a legtágabb értelemben vett tudományok, mesterségek és művészetekig szinte minden érdekelte. E sorok írója is találkozott még esztergomi páciensével, akinek szaruhártyájából ő távolította el a vasszeléket, s az utókezelésre szánt gyógyszerek receptjét ereklyeként őrizte. Szinte minden beteg a szentet látta benne.

Amikor 1931. január 28-án a bécsi Löw szanatóriumban örökre lehunyt a szemeit, az egész ország gyászolta.

Vámossy professzor az Orvosi Hetilap hasábjain a következő szavakkal búcsúztatta: „az orvoscollegákhoz fordulok, vés-sék jól lelkükbe példáját és igyekezzenek annak csíráját, magvát hatáskörükben mindenütt elhinteni: emberek szívében és közületek lelkiismeretében, hogy gyökeret verjen az ott Nemzetünk, szenvedő népünk javára”.

Az elmúlt évtizedekben, amikor egy vallásos főurat nem illett tisztelni, a helytörténészek és a burgerlandi magyarok tartották ébren emlékét. Újabban itthon egyre több könyv jelenik meg róla, s nyugodtan állítható, hogy Semmelweis óta egyetlen magyar orvosnak sincs ekkora biográfiai repertórium. A patinás nevű Batthyány család orvostörténeti szerepének ő a betetőzője. Egyedi eset, követhetetlen példa, mégis jó tudni, hogy létezett. Egy igazi orvos, aki emberségével nőtt óriássá.

Szállási Árpád¹⁰

Középiskoláit a kalocsai jezsuitáknál végezte, az utolsó félévet Ungváron járta, s ott tett érettségit is. Középfokú tanulmányainak befejezése után fél éven át Magyaróvárott tanult, majd huszáronkéntesként szolgálatot vállalt a hadseregben. Itt sem érezte jól magát, mert szolgálati idejének letelte előtt leszerelését kérte, amit meg is kapott. 1892 őszén a bécsi tudományegyetem bölcsészettudományi karának hallgatója lett, ahol négy éven át kémiát tanult, de hallgatott filozófiai és csillagászati kurzusokat is. 1896 őszén választott szaktudományából oklevelet szerzett, majd azonnal beiratkozott az orvosi karra. Mind kémia, mind pedig orvostanhallgatóként évfolyamai legszorgalmasabb tanulói közé tartozott, kiemelkedett alapos felkészültségével és elmélyült tanulmányaival. Megszerezte az orvostdoktori diplomát: 1900 nyarán avatták doktorrá.

Sokoldalú képzettsége következtében a rokon tudományokban is alapos jártassággal rendelkezett, ami nem megvetendő későbbi pályája során. Már bölcsészhallgatóként önálló kémiai kísérleteket végzett, a kémia iránti vonzalma orvosi pályája során sem szűnt meg. Medikusként érlelődött meg benne az a gondolat, hogy köpcsényi birtokán kórházat rendez be és gyakorló orvosként ott fog működni. Köpcsény Batthyány László saját birtoka volt, amit nagykorúságával nyert el. Lakossága valamivel háromezer felett volt, német, magyar és horvát nemzetiségű nép lakta.

Már 1898-ban megalapította kastélyában ambulatoriumát, amit végzéséig szakképzett orvosra bízott, orvostdoktorként viszont már átvehette magánkórházának vezetését. Ekkor a köpcsényi kórház számára új épületet építtet, ágyszámát is meg kívánta növelni, s az intézményt a kor követelményeinek meg-

felelően igyekezett berendezni. „Az ősi kastély épületében két év óta fennálló ambulatorium, a nagy látogatottság miatt szűknek bizonyulván, községünk kegyes jótevője a múlt héten elhatározta, hogy a főutcán lévő, a templom és a nagyvendéglő között elterülő kertjében egy, a mai kor igényeinek megfelelő, 24 ágyra berendezett kórházat építtet” – adta hírül az újság 1900. szeptember 9-én.¹¹ A kórházat 1902 júniusában avatták fel, az első beteget június 6-án vették fel, s akkor volt az első hályogműtét. „A betegek nem csupán ápolást, hanem igen jó ellátást is kapnak. Súlyos esetekben ezen kívül a nemes orvos időt és fáradságot nem kímélve nagy pénzösszegeket is ad neves bécsi orvosokra, gyógyszerre, kötszerekre.”¹²

Köpcsényi gyakorlata alatt fordult figyelme a szemorvoslás felé, s a népbetegségek tanulmányozásának szentelte idejét. Éppen orvosi gyakorlata bizonyította, hogy milyen nagy mértékűek voltak a századfordulón a magyar falvakban a vaktságot okozó szembetegségek, a trachoma, valamint a tuberkulózis. Ez érlelte meg Batthyány Lászlóban azt az elhatározást, hogy szemorvossá képezi magát, és elsősorban a szembetegek gyógyításának szenteli életét. Bécsben sebész- és szülésmesteri vizsgát tett, majd 1906-ban megszerezte szemorvosi oklevelét is. A gyakorlati munkára sokoldalúan kiképzett orvossá vált, aki köpcsényi kórházában szakmailag is átvette a vezetést. Itt kezdte szemorvosi gyakorlatát, bár gyakran végzett sebészeti műtéteket, szüléseket vezetett le, és az általános belgyógyászati problémákkal hozzá fordulókat is eredménnyel kezelte. Vagyonából hatalmas összegeket áldozott kórházára és betegeinek gyógyulására, ennek érdekében a legkorszerűbb felszereléseket vásároltatta meg. A századfordulón még nagyobb kórházakban

is ritkaságnak számított a külön laboratórium, de köpcsényi kórházában már külön laboratóriumi részleget alakított ki.

A köpcsényi kórháznak messze vidékeken híre ment, nemcsak azért, mivel a „különc” Batthyány doktor ingyen kezelt, hanem azért is, mert kiváló eredményeket mutatott fel. Már az első világháborút megelőző években óriási praxissal rendelkezett, betegforgalma bármelyik pesti kollégájával vetekedett. Sokszor naponta 80–100 beteget látott el, ami a napi több szem-műtét mellett igen tekintélyesnek bizonyult.

A családi törvények értelmében, 1915-ben megörökölte a hercegi címet és a körmendi hitbizományt. Az új birtokok átvételével nemhogy könnyítetett volna helyzetén, sőt inkább fokozta tevékenységét. Körmenden is szemkórházat rendezett be.

Az első világháború alatt érte a legnagyobb tudományos megtiszteltetés: 1917-ben a Magyar Tudományos Akadémia tagjai sorába hívta és rendes tagsággal tüntette ki. A politikai élettől visszavonult ember és tudós orvos számára ez volt élete legnagyobb kitüntetése. (...)

Az első világháborút követő területi elcsatolások után Köpcsény Ausztriához került. Itt lévő kórházát az osztrák államnak adományozta, majd erejét a körmendi szemkórház fejlesztésére összpontosította. Itt tekintélyes szakkönyvtárat is létesített, a legszínvonalasabb hazai és külföldi folyóiratokat járatatta. Elméleti tudását a gyakorlatban alkalmazta, szakirodalmi műveltségét betegei érdekében gyümölcsöztette.

Batthyány-Strattmann a bécsi szemészeti iskola neveltje, gyakorlati továbbvivője, Grósz Emil barátja. Levelezése a magyar és az európai vezető szemészekkel, a szakirodalom alapos ismerete bizonyítja, hogy magáévá tette a trachoma népbetegség

elleni küzdelem lényegét, annak társadalmi szükségességét. Gyakorlati munkája, operatív tevékenysége is elsősorban a szem-
betegségek gyógyítására terjedt ki, de jelentősen kivette részét
a trachoma elleni küzdelemből is. Ezt példázza köpcsényi és
körmendi kórház alapítása és különböző jótékonyági
alapítványai.

Családi vagyonának jelentős részét is e cél szolgálatába állította, amit bizonyít köpcsényi kórházának, később körmendi szemkórházának kiváló felszereltsége. Kora orvostechnikai újdonságait mindig figyelemmel kísérte, így kórházaiban állandóan a legszínvonalasabb műszereket és felszerelési tárgyakat hozatta meg. Felszereltségi szinten bármelyik fővárosi vagy nagyvárosi kórházzal felvette a versenyt magánkórháza, ahol a vizsgálatok jelentős részét maga végezte vagy ellenőriztette. Minden feltételt biztosított, ami a betegellátást és a gyógyító folyamatot elősegítette.

Elsősorban gyakorló orvos volt, nála a gyakorlat határozott meg mindent, szabta meg orvosi tevékenységét, ennek rendelte alá életét. Általános orvosi érdeklődése az orvostudomány egészét ölelte fel, ezen belül különösen a népbetegségek iránt érdeklődött. Így már egyetemi évei alatt ismerte meg Clemens Pirquet-t, aki 1907-ben kidolgozta a tuberkulózis róla elnevezett specifikus bőrreakcióját. Ez tette lehetővé a fertőzések korai felismerését és gyógykezelését. A Pirquet-oltást Battyhány László az elsők között alkalmazta, és szép eredményeket ért el a megelőzés és a korai felismerés területén.

Azonban érdeklődése és gyakorlata középpontjában a szemészet állt. Orvosi működése során több mint 20 ezer műtétet hajtott végre. Műtéti technikája nagy elismerést váltott ki szak-

mai körökben, hasonlóan gyógyulási eredményeihez. Szakmai kapcsolatai révén állandóan tudomása volt a természet legújabb eredményeiről, bővítette gyakorlatát mások eredményeivel, de sajátját is szívesen átadta másoknak. Élénk levelezésben állt Blaskovits Lászlóval, Hoór Károllyal, Grósz Emillel és Csapody Istvánnal. Gyakran kérte véleményüket, kérte tanácsukat ritka esetekben.

Saját költségén kiadta magánkórházának éves anyagát, felsorolva az érdekesebb eseteket. Rendszeresen közölt külföldi szaklapokban, főleg a német nyelvterület szakkiadványaiban. Nem sok közleményt írt, de működéséről sokan tudtak az ország határain kívül is. Talán ebben is szerepet játszott az, hogy furcsának találták „a herceg-orvos” polgári foglalkozását. Ezzel maga is tisztában volt, éppen eredményeivel kívánta bizonyítani ennek ellenkezőjét.

Vagyona és származása miatt számos társadalmi és tudományos egyesület és társaság hívta tagjai sorába, amit az esetek többségében, elfoglaltságára hivatkozva, elhárított. Nem volt külön arisztokrata vagy az osztályával meghasonlott ember, hanem orvos, és mindig annak szellemében kívánt élni, dolgozni. Nem fűtötték különös tudományos ambíciók, nem pályázott egyetemi tanszékre, hiszen a legnagyobb sikernek a gyógyult beteget tartotta. A gyakorlat által megkövetelt szakmai színvonalat képviselte, amit emberi tartalommal töltött meg. Élete végén felismerte a radiológia hallatlan jelentőségét, és ilyen irányú kísérleteket is végzett. Lelkesedése a választott pálya iránt nem hagyta el még utolsó napjaiban sem.

Kapronczay Károly¹³

Irányelvek

*Kórházunkban csak olyan operációkat végziünk, amelyek a
leggyorsabban elvezetik a beteget a gyógyuláshoz. –
Kétséges kimenetelű, kísérleti műtéteket, ha csak kényszerítő ok nem
indokolja, nem hajtunk végre. –
E cél érdekében felhasználjuk a modern gyógyászat és a
szakterületek minden rendelkezésünkre álló eredményét.¹⁴*

30. VII. 902

Dr. gróf Batthyány László

BATTHYÁNY-STRATTMANN LÁSZLÓ TANULMÁNYAIBÓL, NAPLÓIBÓL

Néhány kórtörténet 1905-ből¹⁵

Symblepharon posterius partiale oculi dextri

ANTON M. 15 ÉVES, földműves fia, P.-ből. Az 1905. március 13-án felvett páciens előadja, hogy 4 évvel ezelőtt apja udvarában állva lövésszerű detonációt hallott, majd ugyanabban a pillanatban a jobb szemében olyan heves fájdalmat érzett, hogy eszméletét veszítve összeesett. Amikor magához tért, jobb szemével nem látott, az duzzadt és vörös volt és a szem mozgátásakor erős fájdalmat érzett. Kórházba vitték P.-be, ahol négy hétig borogatásokkal és szembecseppentésekkel kezelték.

A duzzanat és a fájdalom megszűnt, a látási képesség nem tért vissza, a szem vörössége továbbra is fennállt. A páciens hazatért, és a további években, mind a mai napig, semmiféle orvosi kezelésben nem részesült. Páciens csak arról tud beszámolni, hogy jobb szeme mindig vörös, erősen váladékos volt és fél év után a szem lényegesen kisebb lett. Folytonos váladékképződés mellett, de fájdalom nélkül, a szemhéjrés is egyre kisebb lett, míg végül a páciens már egyáltalán nem tudta a szemét kinyitni. Két nyitva maradt kis résen keresztül állandóan híg, gennyes váladék ürült. Ez az állapot 3 éve áll fenn.

A jelenlegi status a következő: A jobb szemrés zárt és jóval rövidebb, mint a bal szemrés, úgy tűnik, hogy a külső szemzugtól 4 mm-re kezdődik. A szemhéjak egy nagyon kicsi, befelé elmozdult szemgolyót fednek. Szempillák csak a leírt kis részen és ott is gyéren, a felső szemhéjon találhatók. Alaposabb vizsgálattal megállapítható, hogy a szemhéj oldalt majdnem 1 cm-nyit teljesen benőtt, ezt követi egy kb. 3 mm hosszú nyitott rés, ezután kb. 6 mm hosszan a symblepharon posterius, innen a belső szemzug irányában egy felületen szabad, 4 mm-es szemhéjrés szakasz. A kötőhártya a szabad részeken két kis ovális üreget alkot. A közép felől bevezetett szonda nem vezethető ki a szemhéjrés oldalsó, szabad szakaszán. Az oldalsó (lateralis) szondázás kemény, feltehetően fém tárgyba ütközik. Innen, közép felé az összenőtt részbe végzett bemetszés után egy vékony fém hegye válik láthatóvá és anatómiai csipesszel, könnyű rántással egy 1 cm hosszú, 1/2 cm széles vékony rézlemez távolítható el. Ez feltehetően egy nagyobb lövedék hüvelyéből származott.

Három héttel a rézlemezke eltávolítása után került sor a symblepharon megoperálására. Kloroform narkózisban először a két szemhéj középső összenövésének megnyitására került sor oly módon, hogy a felső szemhéjat a szempillákkal együtt az

1. kép: Symblepharon a jobb szemén

alatta fekvő alsó szemhéjről lepreparálva, a metszést az összenőtt rész teljes mélységében végigvezettük. A második metszést

laterálisan, a külső szemzug irányában végeztük el. A szempil-
lák széthúzása után majdnem sagittalisan fekvő szabad kötő-
hártya-lemezeket keresztülhasítottuk, és a borsó nagyságú, tel-

2. kép. Symblepharon a jobb szemén műtét után

jesen lapos szegolyócsökevényről lepreparáltuk. A symble-
phron áthasításával kialakult kötőhártyahiány meglehetősen
nagy, függőlegesen álló romboéder alakú.

Az 1. képen a vízszintesen vonalazott terület a symb-
lepharont, a körkörös részek a kötőhártya-üregeket mutatják

be. A vízszintes a második metszést mutatja. A 2. kép vonalkázott területei a szemhéjak szétválasztását követően képződött kötőhártyahiányt mutatják be.

Ezután a felső és alsó áthajló redők közelében a kötőhártyahiányoknak megfelelő részeken kialakított, négy hosszúkas lebenyt a szemgolyó-csökevény fölé varrtuk. A lebenykéket a legfinomabb selyemvarrattal illesztettük egymáshoz. Amennyire lehetett, összeillesztettük a szemhéjon is a maradék kötőhártya-lebenyeket. Valamennyi lebeny összeillesztése után egy központi, kb. lencse nagyságú kötőhártya-hiányos seb keletkezett. A kialakult szemüreg meglehetősen sekély, ebbe egy steril vazelinnal bevont jodoformtampont helyeztünk. Ezt a 6. napon kicseréltük. A lebenyek mindenütt tartottak, a központi sebhiány összehúzódott, és az operációt követő tizedik napon majdnem teljesen befedte a kötőhártya. A finom varratok mindig a tamponokkal kerültek ki. A páciens a műtétet követő 10. napon elbocsátottuk. Kozmetikai szempontból az eredmény megnyugtató volt. Az újjáalakított üreg nagy, de elég lapos. A kötőhártya-lebenyek felhajtásával keletkezett kötegeket szétválasztva a 9. napon egy protézist (üvegszemet) helyeztünk be. A másik szemem nem mutatkozta elváltozásra utaló jelenségek.

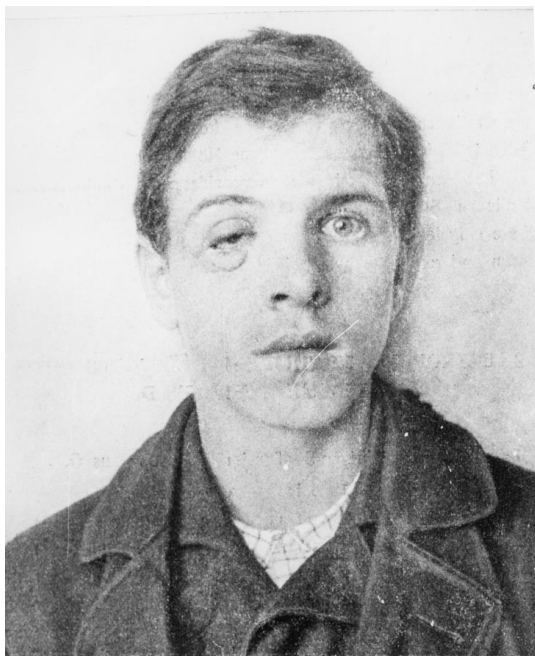
Ectropium cicatriceum e defectu cutis palpebrae inferioris

FRANZ SCHN. 15 ÉVES, útmunkás fia, G.-ből. A páciens 1905 júliusában ambulanciánkon azzal jelent meg, hogy 3 nappal ezelőtt éjszaka egy légy megszúrta. Reggel erősen megduzzadt jobb arcféllel ébredt, és a jobb külső szemzug alatt egy lencse

nagyságú gennyes hólyagocskát észlelt. Egy orvos borogatást javallt, de miután a duzzadás egyre fokozódott, kórházba küldték. Akkor a láttelelet a következő volt: a beteg egész jobb arca rendkívül duzzadt. A duzzanat a felső állcsont feletti árokra és a nyak jobb oldalára is áthúzódik. A duzzadt területek halványpirosak, deszkakemények, ujjal alig benyomhatók. A jobb szemhéj olyan duzzadt, hogy a szemrés még szemhéjtartóval sem nyitható. Az alsó szemhéj, valamint annak egy krajcár nagyságú külső területe gangrénás. Lüktetés sehol nem érzékelhető. A páciensnek szájjára van, a jobb oldalon a foghús vörös és duzzadt. Sehol, még erős nyomás hatására sem mutatkozik fájdalom.

A leírt gangrénás terület külső szélén fekvő rossz színű, lepedékes, fekélyes felületet hipermangán porral szórtuk be és alumíniumacetátos borogatást rendeltünk. Hat nap után a jobb arcfél duzzanata visszafejlődött, 14 nap múlva a gangrénás területek leelődtek, de a sebfelület még mindig hártyásan lepedékes és nem mutatkozik hámosodás. A szemhéjak duzzadtsága megmaradt – különösen a felső szemhéjon –, ami így lelógva befedi az alsó szemhéjat. Nyolc hét múlva a felső szemhéj duzzadtsága oly mértékben csökken, hogy a páciens a szemhéjrést 3 mm-nyire fel tudja nyitni. Az alsó szemhéj azonban a bőrelváltozás után keletkezett heg miatt annyira kifordult, hogy a kötőhártya-felület vízszintesen helyezkedik el. Ezenkívül a képződött heg miatt a szemrés kívül félrehúzódott, iránya ferdén, kívülről, lentől – felülre befelé alakult. Az alsó szemhéj szélén a heg tömött dudort képez. A szemhéjak zárásakor a szemrés 1 mm-nyire nyitva marad. A fent leírt állapot miatt 1905. szeptember 14-én az alsó szemhéj Fricke-féle plasztikáját határoztuk el. A hegdudor eltávolítása után az alsó szemhéjat mozgá-

konnyá tettük, a halántéktájékából egy elliptikus, a belső oldalon domború lebenyt alakítottunk ki, és a kialakult sebhiányba hoztuk. A páciens kilenc nap múlva elbocsátottuk.

*3. kép. A jobb alsó szemhéj heges kifordulása.
Fricke-féle plasztika*

Miután a felső szemhéj annyira hypertrophizált, hogy szemhéj-befeléfordulás alakult ki, 14 nappal később egy ék formájú kimetszést végeztünk el és ugyanakkor meghosszabbítottuk a

szemrést kifelé. Kozmetikai szempontból a műtét eredménye jó volt. Miután azonban később az alsó szemhéj úgy zsugorodott, hogy felfelé pillantásnál a szemhéj kötőhártya

4. kép. Fricke-féle szemhéjplasztika. A szemhéjszél kimetszése stb.

felszíne kifelé fordulva helyezkedett el, október 17-én ezt egy V formájú metszéssel lepreparáltuk és egy Y formájú metszéssel megemeltük. Kívülről ugyancsak metszést hajtottunk végre

vízszintes irányban, s ezt függőlegesen varrva ily módon megemeltük a szemrés külső végét, és azt vízszintesbe hoztuk. A fenti kép bemutatja a műtét végeredményét.

Bal oldali ajakállcsont- és szájpadhasadék

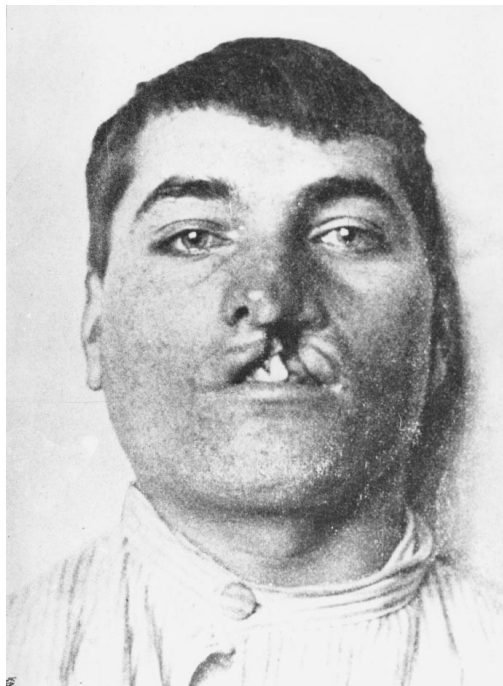
A 18 ÉVES JOSEF B., hegykői mezei munkásnak bal oldali ajakhasadéka, egy, a bal egyes metszőfogtól balra található fogmedernyúlvány-hasadék volt, továbbá majdnem 2 cm-es szélességben az egész kemény szájpadon, illetve a lágy szájpadon és a nyelvcsapon is hasadék húzódtott végig. A bal orrcimpája erősen lapított, az orrhát fentről, balról le, jobbra görbült, az orrhegy nyomott.

Október 4-én a széjadhasadékot morfium-kloroform narkózisban Langenbeck-féle módszerrel zártuk. A varratok ezüstdrótból készültek. Az operáció eredménye negatív volt. A 7. napon minden varrat átszakadt és a defekt ugyanaz volt, mint a műtét előtt.

1905. november 17-én a hasadékot morfium-kokain anaesthesiában újra megpróbáltuk Langenbeck szerint zárni. Csak két varrat készült ezüstdrótból, a többi selyemből. Ekkor az eredmény jó lett. Különösen a lágy szájpád, a nyelvcsap, valamint a kemény szájpád hátsó része záródott szépen. Elöl az összeillesztett szájpád lemezekén, 1,5 cm-re az elülső szélről, egy 0,4 mm nagyságú, kör alakú hiány volt.

Miután a szájpádlemezek egészen elöl, a túl nagy távolság miatt nem voltak egyeshíthetők, a száj- és orrüreg közötti töké-

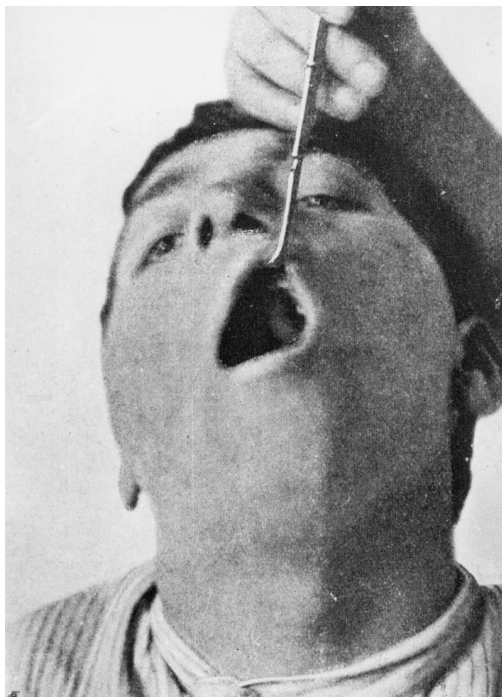
letes zárás helyreállítása céljából 1905. eredménye negatív volt. A 7. napon minden varrat átszakadt és a defekt ugyanaz volt, mint a műtét előtt.

5. kép. Bal oldali nyúlajak és farkastorok

1905. november 17-én a hasadékot morfium-kokain anaesthesiában újra megpróbáltuk Langenbeck szerint zárni. Csak két varrat készült ezüstdrótból, a többi selyemből. Ekkor

az eredmény jó lett. Különösen a lágy szájpad, a nyelvcsap, valamint a kemény szájpad hátsó része záródott szépen. Elöl az

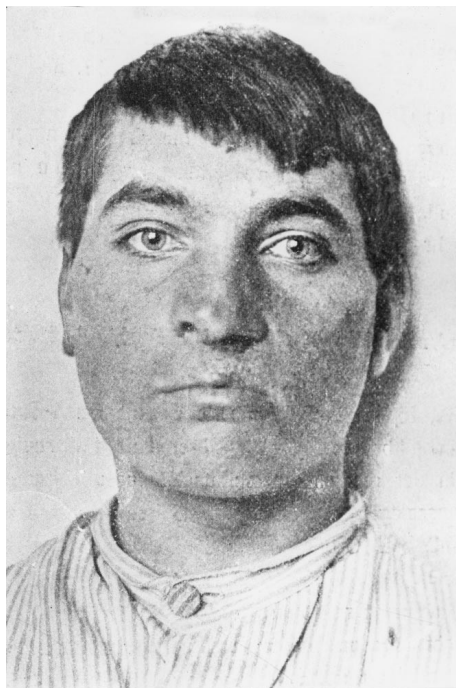

6. kép. A szájpad a műtét után

összeillesztett szájpad lemezeken, 1-1,5 cm-re az elülső szélétől, egy 0,4 mm nagyságú, kör alakú hiány volt.

Miután a szájpadlemezek egészen elöl, a túl nagy távolság miatt nem voltak egyesíthetők, a száj- és orrüreg közötti tökéletes zárás helyreállítása céljából 1905. november 30-án az orr-

sövény bal oldalából nyálkahártya-porchártya lebenyt alakítottunk ki. Ezt alulra hajtottuk és a hiányba bevarrtuk, ahol gyógyulása hiánytalan volt. A mellékelt felvételek mutatják a no-

7. kép. Nyúlajak a műtét után

vember 17-i és november 30-i operációk hatását. A legutolsó napon az ajakhasadékot is megoperáltuk Giralde módszerével, a lebenyek per primam gyógyultak, és az eredmény kozmetikailag is kielégítő volt. Sokat javult a páciens beszéde is.

Lymphocysta a nyak jobb oldalán

ÁGNES B. 16 ÉVES parasztlány, Fertő-Szentmiklósról. A páciens elmondja, hogy 3 éve a jobb oldali kulcscsonti árokban egy puha daganatot észlelt, ami egy orvos által javasolt borogatások stb. ellenére folyamatosan növekedett. Ezért kereste fel most kórházunkat.

A jelenlegi status: páciens középmagas, arca sápadt, jól táplált. Tüdő és szív normális. A nyak jobb oldalán, a jobb állkapocsszögletől lefelé a fossa supraclavicularist kitöltve és a középvonal irányában fokozatosan eltűnve egy férfiököl nagyságú, kiemelkedő, a normál bőrtől fedett tumor található. Tapintáskor észlelhető, hogy a tumor hátrafelé, a kulcscsont feletti árokig folytatódik, a musculus trapezius elülső széle egy, az állkapocsszögletől kifelé húzódó barázdát hoz létre. A tumor jól elmozdítható, elől a bőr alá terjed, a kulcscsont eletti árokban pedig a musculus trapeziustól fedett.

A duzzanat nyomásra az I. bordaközben is erősen kidomborodik. Ugyanitt tompa kopogtatási hang észlelhető. A duzzanat sehol nem fájdalmas. A fejbiccentő izom a daganat belső oldalán fekszik.

1905. május 18-án a daganatot kloroform narkózisban eltávolítottuk. A bőrmetszést fentről, belülről le, kifelé ferdén, a daganat kiemelkedő részén végeztük. A platysma hasítása után a daganat felszíne – amelyet egy finom, áttetsző tok képez – szabaddá vált. A környezettől való elválasztás könnyű.

A bordaköz irányában fekvő rész szabaddá tételekor a tok beszakadt és a daganat víztiszta, savós tartalma kiürült. Ekkor könnyen megy a hátrafelé, a csuklyás izmon fekvő tokrészlet

eltávolítása. Az eltávolítás után szabaddá válnak a következő izmok: scalenus anticus et posticus, levator scapulae, a fejbiccentő oldalsó része és a csuklyás izom elülső széle. Véréscsil-

8. kép. Jobb oldali nyaki nyirokciszta

lapítás után a sebüreg legalsó részét jodoform gézzel lazán tamponáljuk és a sebet a legalsó sebzugig zárjuk. A jodoform csíkot hat napon át lazítjuk és rövidítjük. Eközben viszkózus, kocsonyás, vörös váladék ürült. A váladék az operációt követő 16. napig egyre csökkenő mennyiségben jelentkezett és később gyengén sárgás színt mutatott. Végül a drenálást megszüntetve, húsz nappal a műtét után a seb zárt, a bőr mindenütt kötődött az alatta lévő izomzathoz.

Az eltávolított részek prof. dr. Albrecht úr által végzett mikroszkópos vizsgálata a következőket mutatta: a mindössze 2

mm vastag fal metszete azt mutatja, hogy ez sejszegény, tömött kötőszövetből áll, amely vastag kötegekbe rendeződik. Utóbbiakat a metszeten részben hosszanti, részben haránt v. ferde lefutásúaknak találta.

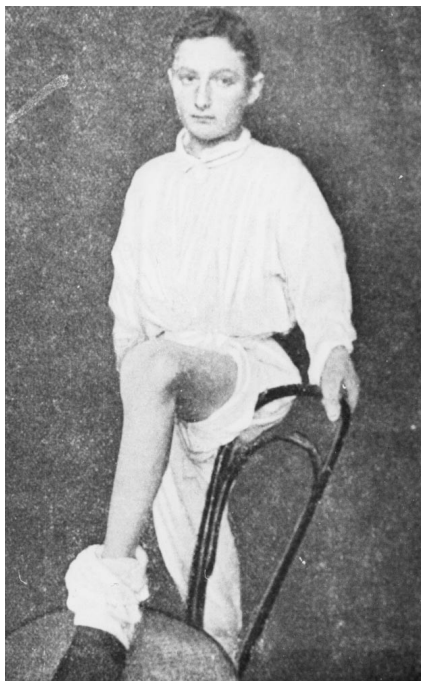
A legbelső réteg nagyon finom, vékony és laza felépítésű kötőszöveti lemezből áll, amelybe egyenként elhelyezkedő gömbsejtek és finomszemcsés kocsonyás massa épül be. Összefüggő sejtburkolattal a cisztafal nem rendelkezik. Helyenként egyenkénti endothel sejtek találhatók. Mindenesetre felhám bevonat nem található.

Szokványos patella luxatio kifelé

PAUL M., 16 ÉVES, pozsonyi szőlőmunkás elmondja, hogy 3 hónappal ezelőtt a járdán megbotlott és kinyújtott lábbal a bal térdére esett. Az esés után felállt, és nem érezve különösebb fájdalmat, hazaindult. A baleset után hat hétig járt, és csak ezután kezdett a bal térdében fájdalmat érezni, ezért feküdnie kellett. Csak ekkor tűnt fel neki, hogy a bal térdízület behajlításánál a térdkalács a külső oldalra mozdul.

Egy orvossal beszélt, aki egy térdszorító viselését javasolta. A látélet a következő: a bal oldali térdízület egy kissé duzzadt, de a patella nem ballottálható (tapintásra nem mozdul), nyomásra nincs fájdalom. A térdízület aktív v. passzív hajlításakor a patella a lateralis condylus felett kifelé vándorol és annak külső oldalán marad. Eközben a beteg nagyon csekély fájdalmat érez. A m. quadriceps ín és a ligamentum patellae proprium ilyenkor jelentősen előreugrik, mindkettő tömött köteggént fer-

dén kifelé húzódik a patellához. A ficam 20° -os hajlításnál lép fel és 90° -nál lesz teljes. Ilyenkor a patella jobb széle előre, az elülső felszínen kívülre is kicsit előrenéz. A térd nyújtásakor a

9. kép. Bal oldali térdkalács ficam kifelé

patella visszatér normál helyzetébe. Genu valgum nem áll fenn, de a közép felőli tokrészt ernyedtnak tűnik, miután a quadriceps feszítésekor a bal patellát könnyen kifelé lehet szorítani, ugyanakkor ez a jobb oldalon nem lehetséges.

1905. január 31-én kloroform narkózisban operáció. A térdízület közép felőli oldalán végzett kb. 20 cm hosszú metszés és a tok szabaddá tétele. A tok itt elvékonyodott és ernyedt, könnyen

10. kép. Baloldali térdkalács ficam kifelé, műtét után

redőbe szedhető. 10 selyemvarrattal, amelyeket szorosan a térdkalács közép felőli szélén, a tok rostos részét is hozzáfogva, 5 cm-re belülré öltöttünk be, a tokon hajtást alakítottunk ki. Ezenkívül az adductor longus ínt és a ligamentum patellae propriumot

a pes anserinushoz közelítettük. A bőrvarrat befejezése után a kinyújtott térdre gipszkötést tettünk, és a lábat csípőben hajlítva helyeztük el.

Az operációt követő 6. napon a páciens szóvá teszi, hogy éjszaka, amikor a jobb oldalára fordult, úgy érezte, mintha a térdkalácsa felett valami elszakadt volna.

Az operációt követő 10. napon részleges varratgennyesedés lépett fel, amelynek következtében két mély varrat megsemmisült. A 24. napra a sebnek ez a része is záródott és a beteget megfelelő kötéssel elbocsátották.

Hat héttel az elbocsátás után a beteg térdszorítót kapott, amely 45°-os szögben való hajlítást tett számára lehetővé. Három héttel később ezt 90°-ra, 4 hónap után 120°-ra növelték. Emellett masszázst, aktív és passzív mozgást és fürdőket alkalmaztak. Az operáció eredménye megnyugtató. A páciens a térdízületet aktívan 120°-ig hajlítja. 90°-os hajlításig a patella a középvonalban marad, csak a szög növelése esetén tér el kissé a középvonaltól kifelé. A tok a külső oldalon tömött és merev, és külső nyomásra nem engedi a patellát befelé elmozdulni. Úgy tűnik, hogy a ficam alkalmából a tokszakadásnál primeren keletkezett heg zsugorodott, és félő, hogy ez a zsugorodás ismét a patella kifelé szorítását okozza. Erre az esetre a betegnek az Ali Krogius-féle műtétet javasoljuk. (...)

Hernia inguinalis d. libera ovarokele

ROSA P., 2 ÉVES parasztgyerek Purbachból. Az 1905. augusztus 17-én felvett nőbeteg anyja elmondja, hogy a gyermeknél

az első év után a jobb lágyék tájékán egy mogyoró nagyságú kiboltosulást figyelt meg, amely a gyerek üvöltésekor eltűnt, de ha a gyerek megnyugodtan feküdt, eltűnt. Mivel ez a duzzanat állandóan növekedett, kérte az anya az esetleges műtét elvégzését.

A gyermeknél a jobb külső lágyékgyűrű táján egy dió nagyságú visszanyomható sérv volt található. A tapintásnál érezhető volt egy dió nagyságú ovális csomó, amely könnyen eltűnt a hasüregben. A külső lágyékgyűrű ujjheggyel könnyen átnyomható volt.

Augusztus 18-án kloroform narkózisban Bassini-féle radikális műtétet végeztünk.

A sérvtömlő meglehetősen kemény volt, és a vége elérte a labium majus elülső részét. A sérvkapunál egy hosszában ovális vörös-fehér színű tumor feküdt, amely elővonva ovariumnak bizonyult. Mivel úgy látszott, hogy ez fibromás vagy szarkómás lesz, eltávolítottuk. A műtét ezután a szokásos módon fejeződött be, három nyílvarrattal illesztettük össze.

A gyógyulási folyamat szabályszerű volt, a nyolcadik napon a bőröltések a per primam gyógyult műtéti sebből eltávolíthatók voltak. A kimetszett ovarium mikroszkopikus vizsgálata Albrecht professzor úr szerint a következő leletet eredményezte.

Tipikus ovariumszövet nagyon sok, igen kicsi folicullus és nagyobb éréshez közelálló ovulumok is.

Hernia inguinalis sinistra incarcerata
Ovaro – histerokele

ELISE B. 54 ÉVES házasságú az alsó-ausztriai Wolfstalból. A nőbeteg szeptember 19-én délelőtt 11 órakor jelent meg ambulanciánkon azzal, hogy a sérv kijött, és nem tudta visszanyomni. A betegség előzményeiből kitűnik, hogy a nőbetegnél a bal lágyék tájékán egy galambtojás nagyságú duzzanat keletkezett, amely hosszabb járkáláskor és munkánál mindig előtűnt, nyomással pedig eltüntethető volt, és hosszabb ágynyugalom után is eltűnt. Egy év alatt a duzzanat nagysága elérte a tyúktojás méretét. Kb. 5 év óta a duzzanat állandósult. Menstruáció idején, amikor a duzzanat a lágyéki tájékon kilépett, ott húzó fájásokat érzett. 2 és fél napja a nőbeteg egy nehéz fa emelésénél a bal lágyék táján heves fájdalmat érzett. Hazaérve azt vette észre, hogy a meglévő duzzanata az előző nagyságának csaknem a kétszeresére nőtt. Ágyba feküdt, meleg borogatásokat rakott, de ennek ellenére, és annak ellenére is, hogy férje erősen próbálta visszahelyezni, a duzzanat nem lett kisebb. Fájdalmai, amelyek benne keresztbe sugároztak, tartósak maradtak, és kínzó volt a gyakori vizelési inger. Széklete minden nap rendszeresen megvolt, hányás nem lépett fel.

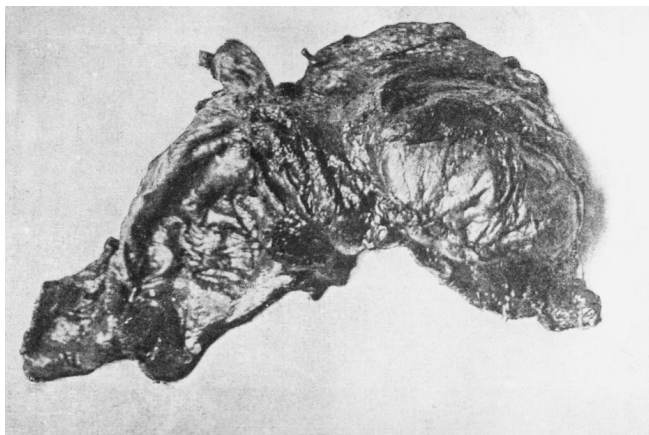
A status praesens a következő volt:

A nőbeteg kis termetű, karcsú csontfelépítésű és mérsékelten táplált.

Arckifejezése szorongó, szemei enyhén sárgultak. A conjunctiva bulbi enyhe icterusa.

A nyelv száraz, nem lepedékes. Pulzus: 108.

Meglehetősen alacsony.
A mellkasi szervek normálisak.
Abdomen valamivel a thorax alsó szintvonalára fölé helyező-

*11. kép. A kiirtott bal függelék a normál helyzet helyreállításánál
Elül nézet. Az ovarium elülső (nem accretes) oldala, fent a tuba*

dött. A peristaltika nem tűnik szaporának. A tapintás a szeméremrész feletti tájékon és a bal lágyéki tájék felett eléggé fájdalmas. A bal lágyéki tájékon egy csaknem kerek tumor található, amely mediálisan a bal Poupart-szalag közepétől kezdődik és itt három ujjal felette fekszik, majd pedig a bal labium majus felső része felé terjeszkedik. A duzzanat felett a bőr normális állapotú.

A tumor férfióköl nagyságú, hosszanti formája ovális.

A tumor tapintása fájdalmas. Meglehetősen rugalmasan fe-

szített, és két részletet lehet kitapogatni: a felső, tyúktójsa nagyságú rész kemény, rugalmas, felülete kerek és sima. A daganat hátsó pólusát nem lehet átfogni, az anulus inguinalis externus tájékán ül, és benyílik a hasüregbe. Az alsó daganat nagy része fluktuáló, és a labiumnál a fala nagyon vastagnak látszik.

Diagnózis: Tekintettel minden bélelzáródásos jelenség hiányára, az anamnézis adatok és a tapintási lelet szerint a mellőzött vaginális vizsgálat ellenére a diagnózis kizárt méhsérvet állapít meg.

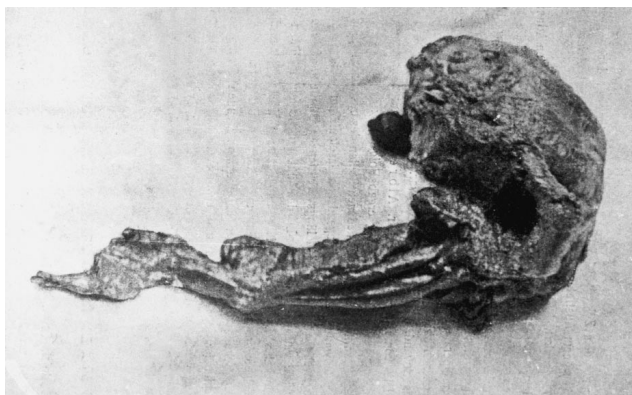
Az ambulancián két órával a megjelenése után végrehajtott műtétnél a sérvduzzanatot a bőr felmetszésével teljes hosszában, felfelé az anulus inguinalis fölé nyúlva, szabaddá tettük. Mivel pedig a sérvtömlő óvatos, rétegenkénti megnyitásánál a közepe felett és az alsó végén sok kinövést találtunk, és bizony ezt egy hozzánőtt hólyagnak is gondolhattuk, folytattuk a sérvtömlő megnyitását egészen fent az anulus inguinalis-on, ami nagyon könnyen ment. Erre azután most előtűnt, a sérvtömlőre teljesen ráfeküdve egy kék-vörösre elszíneződött, golyószerű, sima felületű tumor, amely mint fundus uteri ismeretes. A kizáró gyűrű kb. a belső méhszáj magasságában helyezkedik el. Az uterus 90°-kal elcsavarodott, úgyhogy elülső felszíne jobbra és kissé hátra áll, a jobb kürtöt elvonja a bal felső kerületétől a lágyékgyűrű felé, így csaknem a bal kürtnek tarthatnánk, annál is inkább, mivel a kizárógyűrű és az uterus bal oldalán feküdt.

Most pedig a mutatóujjat a sérvtömlőbe nyomva, az az uterust balról jobbra tapogatva, nem tudja megragadni, az előbbi mégis behasítjuk egészen oldalról.

Most látni csak, hogy a bal kürt a sérvtömlő alsó vége felé vonul, ahol medialisán az alsó distalis végétől egy galambtojás

nagyságú tumor ül, amely a cisztásan degenerált ovariumnak felel meg.

Azután pedig az azelőtt bal, most pedig az elülső méhszél bal függelékeit lebontottuk, a sérvkaput felfelé kitágítva az

12. kép. Ugyanaz a készítmény a műtétnél. 180°-kal elcsavarva, a sérvtömlőn az ovarium hátsó felszínének összenövéséi itt elül, jobbra a felmetszett tuba egy darabja a ligamentum latummal és a sérvtömlővel

uterust visszahelyeztük. Ezzel a méh az óramutató járásával ellenkező irányba elfordult, s így a jobb kürt már a normális helyén tapintható.

Az uterustól leválasztott méhfüggelékeket így exstirpáljuk, s így az ovariumot, amely a hátsó felével a sérvtömlő alsó hátsó falához volt növe, a labium majus felső részéből szabaddá tettük, majd vele együtt eltávolítottuk. A sérvkaput folyamatos varrással zártuk, azután 5 nyílóltéssel rögzítve a műtét a szokásos módon ért véget.

Néhány órával a műtét után a nőbeteg igen jól érezte magát. A fájdalmai megszűntek, pulzusa szabályos, 78 percenként. A nőbeteg enni kívánt, mivel éhes volt.

A gyógyulási folyamat szabályszerű volt, minden zavar nélkül. A tizedik napon a varratokat a per primam gyógyult műtéti sebből eltávolítottuk.

Véleményem szerint öt évvel ezelőtt egy visszahelyezhető ováriumsérve (accret) keletkezett.

A műtétnél talált status oly módon jöhetett létre, hogy a bal ovarium az óramutató járásának megfelelő irányban 180° -kal elfordult, úgy, hogy hátsó felszíne a ligamentum latum hátsó felszínével együtt a haslebernyeg hátsó falára feküdt, és itt a ligamentum latum lateralis részével összenőtt és az cisztássá degenerálta.

Hát bizony ez a bal ligamentum latum a kürttel együtt mint sagittalis válaszfal képezte legfőbb akadályát az uterus mutatóujjal való körülfogásának.

Az uterus a sérvduzzanatba való kilépésénél alig több mint 90° -kal csavarodott el.

A felvételek mutatják az eltávolított méhfüggelékeket a ligamentum latum egy részével együtt; az első a rendes fekvésre törekvő helyreállításkor. A második felvétel ugyanezt 180° -os elfordítás után, közelítően úgy, ahogy a műtétnél találtuk. Az első felvételen lefelé haladva látható a ligamentum latum egy része a sérvtömlő falával együtt, amelyhez hozzánőtt.

Dr. Albrecht professzor úr mikroszkopikus vizsgálata az alábbiakat eredményezte:

a) A metszetek a cisztás képlet három különböző helyéről készültek. A cisztafal túlnyomórészt nyalábos, nagyon sejtszegény kötőszövetből áll, párhuzamos és hosszanti kötegekkel.

Semmiféle felhám bélelése nincs. A külső rétegekben részben laza kötőszövet, részben egyes helyeken kissejtes, orsó alakú sejtekből álló szövet, amely az ovarium kötőszöveti váza lehetett.

b) A kürtből származó köteg metszetei egy keskeny, hasított formájú és valamennyire elágazó köb és hengeres helyekkel kibélelt lument mutatnak, amelynek sima izomzatban nagyon gazdag, laza kötőszövetből álló fala van. (...)

Idegen testek a húgyhólyagban s azt követő kőképződéssel

K. ISTVÁN, 6 ÉVES, földmunkás fia Vezekényből. A március 19-én felvett beteg édesapja elmondja, hogy a fiúnak már 1904 nyara óta nagy fájdalmai voltak a vizelésnél, amikor is mindig ordított és sírt. A vizsgálatnál feltűnt a penis gyerekkorához mért túlságos fejlettsége. Az orificium externum urethraetből vékony gennyes váladék nyúlt ki. Felszólítottuk, hogy vizeljen, s ekkor a fiú rettenetes ordítás és erős nyomás közepette, amelynél ez tyúktojás nagyságú heresérv is előjött és széklet is ürült, kb. 100 cm³ zavaros, savasan reagáló vizeletet ürített. A váladékban gonococcusok nem voltak kimutathatók.

Csak ekkor árulja el a fiú beható kérdezősködésre és rábeszélésre, hogy 1904 augusztusában néhány 11 éves lány játék közben sok apró követ dugott az urethrába. Ez ugyan fájt neki, mégis nyugodtan engedte. Ezután vizelésnél néhány kavics lement, de, véli a fiú, nem valamennyi. Nemsokára azután mindig nagy fájdalmai voltak a vizelésnél. Az erre utaló kérdésre az apa is elmondja, hogy a kórházba való felvétele előtti napon néhány fél lencse nagyságú kavics ürült ki a vizelésnél.

Kívülről a húgycső tapintásánál ellenállást sehol sem lehetett érezni.

A narkózisban végzett szondázásnál rögtön a sphincter vesicae mögött egy lapos, kb. 2 cm hosszú követ találtunk.

1905. március 20-án kloroform narkózisban, miután 100 cm³ meleg bóroldattal a hólyagot feltöltöttük, sectio alta került végrehajtásra.

A hólyag csúcsa 8 cm-re nyúlt a symphysis fölé. A hólyag megnyitása után tapintani lehetett a sphincter vesicae ráfeküdve és ott valamennyire megszorulva egy 3 és fél cm hosszú, 2 cm átmérőjű lapos követ. Az óvatos kihúzás ellenére kettépattant, és látni lehetett az 1 mm vastag külső héjban, amely urátokból állt, egy második, cseresznyemag nagyságú, kerekded követ, eléggé durva felszínnel. Van néhány mélyedése és erősen ráfekszik az első kő belső falának egyik oldalára: mélyedéseinek megvannak a lenyomatai a húgysavas sókból álló héjon. Úgy fekszik tehát, mint mandula a héjában. Ebben a kőben található egy harmadik, borsó nagyságú gömbölyű kavics.

Nem kétséges, hogy ez a kicsi kő valamilyen manipulációk folytán a húgyhólyagba került, és ott másodlagosan az említett héjak képződtek.

A húgyhólyagot finom selyemöltésekkel összevarrtuk, a bőrt a rectus válaszfalával együtt a legalsó sebszögletig zártuk, és ezt lazán jodoformos gézzel tamponáltuk, a hólyagba per urethram egy Nelatont bevezettünk.

A gyógyulás folyamat láztalan volt. 8 nap múlva a kis beteg bevezetett Nelaton katéterét eltávolítottuk. A hólyagvarraton hiba sosem keletkezett. A legalsó sebszögletig, amely csak a 15. napon záródott, gyógyult a bőr sebe per primam.

Néhány héttel a sectio alta után a kicsinek a zacskósérvét is megoperáltuk Bassini-féle műtéttel. (...)

Néhány adat az élőlények szeméről¹⁶

A bécsi csillagvizsgálón van egy szép modell, amely naprendszerünk bolygóinak és üstököseinek pályáit ábrázolja. Közepén a Nap, körülötte a belső és külső bolygóknak majdnem kör alakú pályái és végül egyéb égitestek, amint elliptikus vagy parabolás útjaikon keringenek a központi test körül. Amidőn egy alkalommal ezt a művésziesen kidolgozott planetáriumot elmélyedve nézegettem, a csillagvizsgálón működő asztronómus-barátom hozzám lépett és elmondotta egy ott járt gyermek érdekes megjegyzését. „Anyám – szólt a fiú – én azt hiszem, hogy itt valaki először szép szabályos köröket vont a középső golyó körül, hanem aztán egyet gondolt és e szavak kíséretében: »de így is mehetnének«, az ellipszisek tömkelegét rajzolta hozzá, mégpedig minél nagyobb összevisszaságban.”

Ez a „de így is mehetnének” jut most az eszembe, amikor a szemről néhány sort írni készülök. Ha gyermek módra szemléljük az élet gazdag birodalmát, nem egyszer a változatosság talán mérő szeszélynek, összevissza tömkelegnek, tervetlen labirintusnak látszik, melyet önkény játéka kuszált bonyolulttá; pedig a tudomány fáklyája mellett fel-feltáruznak a titkok és megmagyarázódik a látszólagos bizarr változatokban a rend, a célszerűség, a szabályosság, amelyből az elégséges okság elve fonalán a bölcs Rendezőhöz jut el a gondolkodó ész.

Tekintsük csak a látószervet, melynek feladata, hogy az élőlény a térben eligazodjék, a tápláléka keresésében tájé-

kozódhassék, a veszélyeket elkerülhesse. Szinte hihetetlen, mennyi sokféleséggel találkozunk a fényfelfogó szervnél és mily különbözően vannak alkotva a szemek, hogy a más és más állatok legelütőbb életfeltételeinek és viszonyainak megfelelhessenek.

A látószervek legegyszerűbb formája, minő az alsóbbrendű állatokon, pl. a földigilisztákon, piócákon, laposférgéken (Plathelminthes) fordul elő, csak a test felületén lerakódott pigmentumrétegből (festékszemcséből) áll, mely egy ideggel van összeköttetésben. Ennél a fényfelfogó szervnél még nincsenek sugártörő közegek s következésképp az ilyen állat látószervében nem jön létre optikai kép a külvilág tárgyairól. A pigmentum egyszerűen felfogja a fénysugarakat, s ezeknek hatása folytán élettani-vegyi folyamat indul meg, amelyet a rezgő éter azáltal idéz elő, hogy specifikus módon izgatóan hat az idegvégződésekre.

Az így keletkezett inger a mozgatóidegekre megy át, s az apró állat a külvilági test felé közeledik, illetve a kellemetlen tárgyat kerüli. Ez volna a legegyszerűbb szem, amely csupán a világosság fokának felfogására alkalmas, tehát a megvilágítás mennyiség szerint való különbségeit veszi észre, s csakis ennek mértéke szerint irányítja a szervezet helyváltoztatását, anélkül, hogy képlátásra képesítenek (ún. irányító szem). Az ilyen látószerv működése körülbelül olyan lehet, mint a mi szemünké, ha csukott szemhéjak mellett éri kisebb-nagyobb fénymennyiség. Ez a kezdetleges szerv azonban az alacsony fokú állatok életfeladatainak és önfenntartási igényeinek kielégítésében elegendőképp tájékoztatja; az egyszerű, szűk életcélhoz kellően alkalmazott eszköz.

A látószervnek már tökéletesebb alakjával találkozunk a medúzáknál, mert szemükben fénytörő test is van. A tengeri csillagoknál (Asteroidea) gömbölyű kristályszerveket látunk, amelyek a pigmentumot körülveszik. Teológia szempontjából érdekesek a tengermélyi állatok, amelyek 1000–1800 méter, sőt még nagyobb mélységben élnek, ahová tehát a napfény soha le nem hatol; ezek sajátságos szerkezetű, nagy nyílású, hosszú hengeres, úgynevezett teleszkóp-szemmel bírnak, hogy egyrészt a sötét mélységben a világító testű állatokból kisugárzó gyenge fényt összegyűjtsék, másrészt a távolság szerint alkalmazkodó izom segítségével képesek legyenek a fénytörő és képalkotó lencsét a képfelfogó retinához beállítani.

Az ízeltlábúak (Arthropoda) részint szaruhártya nélkül, részint szaruhártya segítségével fogják fel a fényhatásokat. Az utóbbiak egyik részénél az összes kristálpálcikák közös nagy szaruhártyával vannak ellátva, míg másoknál („de így is mehetnének”) minden egyes kristálpálcikának meg van a külön corneája.

A szemek legkülönbözőbb alakjai fordulnak elő a csigaféléknél, és pedig az egyszerű pigmentfolttól kezdve, egész a kerti csiga szeméig, amely még lencsével és üvegtesttel is el van látva.

A fejlábúaknál, pl. a nautilusnál, a szaruhártyát és a lencsét bizonyos tekintetben a tenger vize pótolja, amennyiben a szemüregbe szabadon behatol és a sugártörő közeg szerepét vállalja.

A szemnek a távolsághoz való alkalmazkodása a képlátó szemnél igen fontos szereppel bír s a különféle körülmények szerint más és más célszerű szervi berendezés teszi az alkalmazkodást lehetővé. Így például az emberi szemnek a távolsághoz való alkalmazkodása a ruganyos izomrétegekből össze-

tevődött lencsének különböző fokú görbülésével történik, a csontos halaknál egy izom végzi e feladatot azzal, hogy a lencsét a recehártya közelébe juttatja, olyformán, mint ahogy a fényképező készüléknél történik a képek beállítása. A ragadozó madarak szemében a lencsével egyidőben még a szaruhártya is akkommodálódik (Beer), hogy a kép annál élesebb és pontosabb legyen.

A tények felsorolásából ennyi is elég volna; már ez a pár adat is eléggé rámutat a látószerv sokféleségére. Egy cikk keretében nem terjeszkedhetem ki a szemnek ezer meg ezer finom változatára, számtalan nüanszaira; hisz a különböző szemformák ismertetésével vaskos köteteket lehetne megtölteni. Sokkal érdekesebb, de még terjedelmesebb feladat volna, sorra kimutatni, hogy a sok ezerre menő állatfaj mindenkinek éppen olyan szeme van, amilyen sajátos életcéljainak leginkább megfelel, amennyiben képessé teszi őt, hogy a természetadta környezetében boldogulni, ellenségei ellen védekezni tudjon, táplálékát fölkereshesse. Csak egy pár példát hozok fel annak igazolására, hogy a természetben nincs szeszély, az élők világában nem uralodik a bolondok szerencséje: a véletlen.

Íme a központi látóképesség roppant élességével van megáldva a sas; de hisz erre van szüksége s e képességének célszerű voltát azonnal belátjuk, ha meggondoljuk, hogy a felhők régiójának királya több száz méternyi magasságban keringve vizsgálja s onnét kell meglátnia még az apró állatokat is a földön. Ezzel ellentétben pl. a nyúl, az őz, a szarvas centrális látóképessége kevésbé éles, mert nem is erre van szükségük; de viszont a látókörük végtelenül érzékeny. És így van ez a legjobban; mert éppen e vadaknak kell leghamarább észrevenniük, ha az erdőben

a bokrok között bármi is közeledik feléjük – míg az eledelük megszerzésére a sas éleslátására nincs szükségük.

Az éjjeli állatok szemén a pupillának van egészen különleges berendezése, mivel a pupilla a fény befogadását szabályzó része a látószervnek s így az éjjel gyenge fényhatásaihoz szabottan kell működnie.

Bámulatosan célszerű feladatot teljesít az írisz, a szivárványhártya-réteg is, mikor összehúzódásával és kitágulásával a fény erősségének arányában szabályozza a szembe hatoló sugarak mennyiségét. Hogy az írisz ezen összehúzódásának a szem akkomodálásánál is szerepe van, azt legelőször Scheiner jezsuita atya vette észre 1619-ben, aki legelőször mutatott rá arra is, hogy a szem recehártyáján fordítva jelenik meg a kép.

Mennyi mondanivalónk volna még az ember recehártyájának rendkívül finom és komplikált szerkezetéről, annak a látás folyamatában való szerepéről, 7 rétegről, amelyek utolsója, az úgynevezett optikus, már maga 438,000 rostból van összetéve (Salzer); minden egyes ilyen rosthöz pedig 7 csap, 100 idegpálcika és 7 pigmentsejt tartozik. Elgondolhatjuk, mily rendkívüli pontossággal kell ezeknek az apró készülékeknek működniük, ha pl. egy 0.000000868 másodpercnyi tartamú villamos-szikrát is képesek észrevenni.

Éppúgy messze vezetne, ha még a színfelfogó képességnek, a két szem összeműködésének, az egyeneslátásnak stb. célszerűségéről tárgyalnánk. De mindez már a szem működésének fejezetébe vág, mi pedig most csak a szemek sokféleségében szándékoztunk a teleológiát bemutatni. E szempontból felemlíthetnénk még a legyek recés, összetett szemét, melyben min-

den egyes szemet pigmentcső vesz körül, amelyen át a sugarak fényfelfogó sejtekhez futnak s egy összetett képet alkotnak. Az ilyen kép a mozgások észrevételére különösen alkalmas s azért tapasztalhatjuk, hogy a légy a legcsekélyebb közeledésre is reagál.

Bizony, nem találhatnánk egyetlenegy állatot sem, amely számára még oly hosszas tanulmányok után és ismereteink jelenlegi állása mellett csak megközelítően is olyan célszerű szemet tudnánk kieszelni, mint amilyennel Teremtője megáldotta.

Amily célszerű a szemek szerkezete a látás feladatára, éppoly célszerű berendezéssel bírnak az önvédelem szempontjából is. Minthogy a szem annyira fontos s amellet finom és kényes szerve az álnak, épp azért különös óvintézkedésekkel védte azt Alkotó bölcsessége.

Minden szemnek megvan a maga védelme sérülések ellen, mégpedig a legkülönbébb anatómiai úton. Mindegyik fajta szem el van látva csodálatos rendszerű vízvezetékkel, melynek a maga különleges oldatát a test sajátos szervezete szolgáltatja. Szintúgy többféle módon gondoskodik az organizmus arról is, hogy minden apró alkatrésznek meg legyen a megfelelő zsiradékkal a maga kenőcse.

Még csak arra az ismert tényre akarom felhívni a figyelmet, hogy éppen az üldözésnek kitett állatok legtöbbjeinek olyan a testszínük és alakjuk, amely igen alkalmas támadóik látószervének megtévesztésére. Bizonyos forma vagy szín csak az ellenség távoltartására szolgál; vannak továbbá olyan állatok is, amelyek tartózkodási helyüknek megfelelően változtatják a színiüket azon célból, hogy üldözőjük észre ne vehesse őket, hogy

a recehártyájukon létrejött képen eléggé disztinkte fel ne tűnjene. Persze a mimikri-védekezésnek ezen módjai is csak annyiban célszerűek a természet háztartásában és csak annyira lehetnek az illető állatnak hasznára, amennyiben az egyes individuum elpusztulását megnehezítik, teljesen azonban meg nem akadályozhatják; különben a mimikri-képesség az egyensúly megbontására vezetne, ha az ily védőberendezkedés egyes fajok aránytalanul nagy elszaporodását segítené elő. Azért másfelől azt látjuk, hogy az ellenfél oly optikai készülékkel van felfegyverkezve, amely az említett védelmi eszközöket hatásukban ellensúlyozhatja, habár ez gyakran csak nagy fáradtsággal és egyéb érzékszervek segítségével történik.

A felsorolt adatok, tények kétségkívül a természet érdekeségei közé tartoznak. De nem csupán érdekesek, hanem egyúttal problémát állítanak az ok-kutató ész elé. Honnét ez a tervszerű berendezés, honnét ez a célszerűség? Hogy nem maga az az oktan állat saját belátásából alakítja céltudatosan saját finom érzékszerveit, az világos. De hát kitől ered ez a célszerűség? Ki oltotta bele abba a szervezetbe azokat az önfenntartásra alkalmas, pontosan határozott okozatok létesítésére kiszabott alakító organikus erőket? Ez oly kérdés, amely elől a természetbölcseletnek kitérni nem lehet. És mentül komplikáltabb, minél különfélébb célsorozatra kiszámítottan kell kialakulni annak a szervnek, annál mélyebb belátással és céltudatosabb értelemmel kell megválogatni és beállítani a hatóerőket, amelyeknek összejátszásával megvalósítható az elérendő okozat.

Íme, egy hasonlat.

Kezembe veszek egy új húszkoronás bankjegyet. Ha azt a

technikai kivitel szempontjából veszem vizsgálat alá, minden-
esetre azt kell gondolnom, hogy ezt az értékpapírt eszes rajzoló
tervezte és ügyes vésnök a terv alapján valami lemezre véste
stb. Ha azonban még azt is látom, hogy a bankjegy színe és
egyéb tulajdonságai az utánzást megnehezítik, akkor már az
előállítóknak nemcsak a technikai készségükről, hanem ügyes-
ségükről, előrelátásukról, tervszerű eljárásukról is meg vagyok
győződve és annál nagyobb elismeréssel adózom nekik, minél
nagyobb szellemességre vallanak az utánzást megnehezítő vo-
nások. Tehát nemcsak a műalkotás finomsága beszél egy eszes
alkotásról, hanem még azon fáradozás is, ami által az utánzás
lehetetlenné van téve, egy gondolkodó lény céltudatos mun-
kálkodását mutatja.

Mit kell tehát az emberi elmének következtetnie, amidőn a
világmindenségnek már ily kicsiny speciális terén, aminőt a
kozmosz háztartásában az optikai érzékszervek töltenek be, a
formáknak és célszerűségeknek oly végtelen számú változatá-
val találkozik és ha a szem feladatának kivitelét az ezerféle
nehézségek közt is oly bölcs és ezerféle módon megoldva látja?

A materializmus, az Istentől rettegő úgynevezett tudomány
kapkod és hipotézisekkel kibúvókat nyit magának, sőt letagad-
ja vagy legalább is finomabb formában meghamisítja a célsze-
rűség szembeszökő fogalmát és tényét; helyébe a létért való
küzdelmet csúsztatja, amellyel meg akarja magyarázni a szer-
vezetek és szervek formai gazdagságát. Mivel érzi, hogy
mindezzel magyarázatot nem adott, szofizmákhoz menekszik,
nagyképpen mondogatván: Nem azért van szemünk, hogy lás-
sunk, hanem csak azért látunk, mert szemünk van. Ámde ez

félmagyarázatnak sem elég; így ki nem lehet térni a kérdés elől, az egyre sürgető, fennmaradt kérdés elől: honnét van az, hogy egyáltalában formálódik szemünk, amellyel látunk? És az a szervezet miért hordja magában a képességet épp az olyan szem alakulására, amellyel tényleg majd látni fog, amely képes a létért való küzdelemben úgy fejlődni, amint az majd életviszonyaira nézve előnyös lesz? Mindez vakon, véletlenül sikerül, az atomok szerencsés játéka folytán? Az a sok ezer meg ezer fajta komplikált remek szem létrejön, anélkül, hogy valakitől irányítást kaptak volna?

A komoly tudomány, mikor a fölséges rendet és messzemenő tervszerűséget, a sokáig nem is sejtett, de a haladással egyre bámulatosabb célszerűségeket olvassa ki a természet imakönyvéből, a nagy Newtonnal térdre ereszkedik és imádó hódolattal mondja: Uram, mily csodálatos a Te neved az egész földön... ha nézem a Te ujjaid alkotmányait!

1926-os körmendi naplójából¹⁷

*„Életem egyik fő feladatának tűztem ki, hogy
orvosi működésemmel a szenvedő
emberiségnek szolgálatot tegyek és ezáltal
a jó Istennek tetsző dolgokat cselekedjem”*

ÁPRILIS 7.

A mai napot tulajdonképpen pirossal kellene bekereteznem, mint különleges napot!, mert a szentmise után, amelyen én ministráltam, újból megkezdtem a rendelést.

Igaz, rendelésen kívül is fordulnak az emberhez mint orvoshoz, de az nem intenzív orvosi tevékenység, mint a kórház és az ambulancia.– Délelőtt 40 szembeteg volt nálam, és délután még hárman jöttek Győrből, Kőszegről és Budapestről vonattal. Végül még két szegénynek fogat is húztam.

ÁPRILIS 9.

Az ambulancia az esős idő ellenére igen látogatott volt, bemutatták a holnapi operáció betegeit. 1/2 felé lettem készen.

ÁPRILIS 10.

5 beteg ült a zsámolyokon, mint a fecskék egymás mellett a dróton. – A nővér kokaint adott nekik, és azután egyiket a má-

sik után fektették az operációs asztalra. – Istennek hála, mind nagyon jól sikerült.

ÁPRILIS 13.

Először egymás után 4 hályogot operáltam, azután egy írisz-előreesés műtete és kauterizáció,¹⁸ végül pedig egy férfi jobb és bal szemének szaruhártyájából idegentest-tűvel egy szilánkot vajtam ki.¹⁹ – Azután vizit a szombaton operáltaknál, és a végén egy kis ambulancia.

ÁPRILIS 14.

Erős ambulancia. Mindjárt első betegként egy győri esperes üdvözölt, aki Széchényi Miklós, volt kedves győri püspökünk papja volt. Azután jött volt asszisztensnőm, Regina keresztes nővér, aki évekig mellettem dolgozott. – Ma segítség is volt Dr. Ajtay személyében, aki asszisztensnőnek akar hozzám jönni. Jó 12 nőbeteget végigkezelt. Azután kötözést intéztem.

ÁPRILIS 17.

Operációs nap. Először négy hályogot operáltam. Az egyiknél, akinek egyik szemét már Budapesten megoperálták, megtudtam, és láttam is, hogy a beteg rettenetesen nyugtalan, és a szemét állandóan jártatja. Maga mondta: „nem tudok pillanatig sem nyugodtan maradni szememmel”.²⁰ Ekkor az én kedves asszisztensnőmmel, Mizllel²¹ egy új módszert alkalmazhattam,

ami ugyan ügyességet igényel, de az én *kitűnő* asszisztenciám-mal nem lehetetlen. Mivel jobb kezében tartja a (szemhéj)kanalat, és úgy emeli fel a felső szemhéjat, ezután balkezének 4. ujjával lehúzza az alsó szemhéjat, s hüvelyk- és mutatóujjával egy csipesz segítségével könnyedén lerögzíti a szemet. Ebben rejlik a nehézség, a rögzítésben, mert ugyanakkor nyomni nem szabad, a felső sebnyílás nem tátonghat! Az eredmény olyan jó volt, hogy ezt a módszert, amelyik sokkal gyorsabb, mindig meg fogom tartani.

ÁPRILIS 20.

Délelőtt először egy fiatalkori hályogot operáltam lándzsa-extractioval,²² azután egy pterygiumot,²³ egy régi bénulást az internus hátrahelyezésével és az externus előrehelyezésével,²⁴ végül egy Fibroma pendulum-ot²⁵ a szemnél és egy Chalaziont.²⁶

ÁPRILIS 21.

A rendelésen először átkötöttem a tegnapi operációkat, kivéve az ágyban fekvőkét, ezt már korábban megcsináltam a kórházban. – Legjobban az előrehelyezésnek örültem, amely tulajdonképpen myektomia²⁷ volt, a megbénult izom egészen atropikus,²⁸ és az eredmény mégis igen szép. egy irisprolapsus,²⁹ amelyet ezekben a napokban égettem le, ugyancsak nagyon szépen begyógyult, sima felülettel. – Azután következett sorra a többi: Asztigmatizmus esetek.³⁰ – Látótérbeszűkülés. – Conjunctivitis³¹ stb.

ÁPRILIS 23.

Ma reggel óriási ambulancia, kb. 30 ember. De olyan igazi szeretettel dolgoztam betegeimmel, Isten kegyelme!

ÁPRILIS 24.

Délelőtt 3 hályogoperáció, köztük az egyik azt mondta, ha nem fog látni, fölakasztja magát! – egy kancsal, egy pterygium, egy chalazion.

ÁPRILIS 26.

Hétfői ambulancia.

Igen sok beteg volt. Különösen egy hivatalnok volt sajnálatra méltó, aki Budapestről visszatérve félszemére hirtelen megvakult – friss recehártyaleválás! szegény úgy kétségbe volt esve! Végül pedig egy szemkeményedést okozó, duzzadó lencsét távolítottam el, szintén ambulanter!

MÁJUS 3.

A betegek száma jóval 60 fölött volt. Mégis egész könnyedén ment, minthogy a bécsi tartózkodás miatt pihent voltam. – Rendkívül nagy a már előjegyzett hályogok száma, olyan nagy, hogy azt hiszem, az utóbbi napokban közel 100 előjegyzés van.

MÁJUS 4.

Először egy zsidót operáltam iridodonesisszel járó,³² elmeszedett régi hályog miatt. Éppen neki nagyon nyugodtan kellett volna viselkednie, de rendkívül nyugtalan volt, és olyan erősen „szorított”, hogy vörös lett, mint a rák. Nagy fáradtsággal sikerült Mizlnék és nekem szerencsésen elkészülnünk vele.

Azután egy kerekpupillás³³ hályogot operáltam, utána egy ránövessel komplikált szürkehályogot, az irisz régebbi leukoma miatt adhaerens,³⁴ majd még két hályogot, és végül duzzadó lencsemasszákat eltávolítása egy sérültnél.

1 órákor érkezett Csapody szemorvos professzor Budapestről. Látogatóba jött hozzám. Megmutattam az ambulanciát, azután a kórházat. Nagyon tetszett neki minden, különösen a technikai berendezések.

MÁJUS 6.

4 hályogot operáltam és egy elülső csarnokba került lencsét vontam ki (Ektopia lentis). Érdekes volt, hogy három hályognál Mizl csinálta az iridektomiát,³⁵ sőt az egyiknél még a tokot is megnyitotta, és napvilágra került a lencse. Így lassan megtanul hályogot operálni. – Minden a legsimábbban ment. – Most minden beteg ágyban fekszik, minden operáció kész, és következik egymásután az előjegyzett több mint 70 operáció.

MÁJUS 10.

Egy beteg azt kérdezte Mizltől: „Kérem, a doktor úr azt mondta, csöpögtessem a szemembe a cseppeket, kérem, meddig hagyjam bent?” És arra a kérdésre: mivel tartozom, Mizl, mint rendesen, ezt felelte: „egy Miatyánkkal” – „kérem, mindjárt el kell mondanom?” – érdeklődött ő. – Ha az ember így egyedül – és gyorsan, hogy mindent feldolgozzon – itt egy szilánkot szed ki valakinek a szeméből, ott cseppeket ad, szemet tükröz, üveget rendel, és így tovább, egészen 1 óráig, akkor a rendelés végére egészen megbambul. Az esze és az ereje cserben hagyja.

MÁJUS 14.

Nagy ambulancia, 1/2 1-ig tartott. Különösen egy kisgyerek, akinek az egész szemét kés vágta át. A felelősség: benn hagyni a szemet – vagy mesterségeset betenni? súlyos lelkiismereti kérdés!

JÚNIUS 7.

A rendelésen egy beteg azt mondta nekem: Az evangéliumban írva van, hogy 10 meggyógyultból csak egy jött hálálkodni. Hát én nem akartam ahhoz a 9-hez tartozni, akik nem mondanak köszönetet, ezért jövök, hogy megköszönjem, hogy meggyógyított.

JÚNIUS 11.

Rendelés, utána megnéztem a betegeimet a kórházban; a kicsi az atrophias íriszben végzett iridektómiával az egyetlen, aki nem jól lát; később, ha a szem már nem olyan érzékeny, majd még utánanézek.

JÚNIUS 12.

Operációk: 4 hályog, köztük csak egy normális öregkori hályog, a többiek traumatikusok és discissio.³⁶

JÚNIUS 15.

Zsúfolt nap.

Reggel megoperáltam 2 hályogot és egy Katar Secundaria-t.³⁷ Nagyon simán és jól ment.

JÚNIUS 16.

Közepes rendelés, utána kórház, kötözés, hála Istennek mind nagyon jók az operációk.

JÚNIUS 19.

Reggel öt operációt csináltam. Hála Istennek mind nagyon jó. Csupa hályog. Különösen örültem egy gyermek hályoga miatt, amelynek igen kemény tokja volt, ez a lencse sérülése után maradt vissza – és nagyon szépen kijött.

JÚNIUS 22.

Öt hályogot operáltam. – Hála Istennek mind komplikáció nélkül. Azután megcsináltam a kötéseket, és 1/4 1-kor kész voltam.

JÚNIUS 25.

Nagyon nagy ambulancia volt. – Egy idős doktor, Gergöly is jött egy idegen testtel (állítólag) a szemében. Nehéz kollégákat kezelni. Rég nem volt már olyan érzékeny és aggodalmas páciensem, mint ez az úr. Alighogy hozzányúltam, kiabálni kezdett: „Kokain! Kokain!” stb. 2 gyerek volt Retinitis pigmentosa-val³⁸ mint különös eset, és sok más. 1/2 1-kor készen voltam.

JÚNIUS 26.

Gazdag operációs tevékenység.

Először egy szürkehályog, egy iridektómia seclusio pupillae-nél,³⁹ egy discisio, egy kisebbfajta diónagyságú epittalion⁴⁰ kiirtása a felső szemzugban, egy pterygium, két könnyzacskó, orrjárat megnagyobbítása éles kanállal.

JÚLIUS 6.

Ma 5 operáció volt. Közte egy, aki már 12 éve Budapesten a vakok intézetében volt, egy 23 éves lány. – Hála Istennek minden igen-igen jól ment.

JÚLIUS 10.

Szombat. Délelőtt 2 hályogot, egy iridektómiát es egy kancsált operáltam. Még egy kisfiú is elő volt jegyezve, bal szemszögletén egy jóindulatú daganattal.

JÚLIUS 13.

Három hályogot operáltam és egy kancsált, a kancsal a megszállyt területről jött.

JÚLIUS 14.

Rendelés. A körmendi zsidó, Werner csupa elragadtatás az operált szeme miatt. Milyen nagy öröm nekem, mikor a beteg azt mondja: „nagyszerűen látok!”

JÚLIUS 17.

Ma egy születésétől vak kisgyereket operáltam. Még nem tudom, mi lesz a végeredmény, mert túl kicsi ahhoz, hogy meg lehessen a dolgokat tudni tőle!

JÚLIUS 20.

3 hályogot operáltam, asszisztens az én drága Mizlem.

JÚLIUS 29.

Bár ma csütörtök van, tehát nem operációs nap, mégis négy hályogot operáltam. Minden simán és igen gyorsan ment.

AUGUSZTUS 3.

Reggel 3 hályogot operáltam, a többi esetet átengedtem az asszisztensnőmnek, csak még egy iridektómiánál segítettem neki.

AUGUSZTUS 6.

Rendelés – egy sor emberi nyomorúság.

AUGUSZTUS 9.

Rendelés. Sok érdekes eset. A végén P. Könignek is rendeltem bifokális üveget. Azután meglátogattam betegeimet a kórházban.

AUGUSZTUS 10.

Délelőtt három hályogot operáltam, azután egy iridektómiát csináltam, amelyet az asszisztensnőm kezdett meg, utána egy kancsált Meller-féle varrattal, amelyet kifelé rögzítettem, hogy a hatást növeljem.⁴¹

AUGUSZTUS 11.

Rendelés. Két *Ulcus serpens*-t⁴² kiégettem, különben semmi különös, csak a szemorvos megszokott esetei: trachoma, ótvár, *Conj simp.*, *Refract. Anomalia*,⁴³ tükrözési esetek stb.

AUGUSZTUS 13.

Reggel Sipos volt nálam, azután rendelés, amely egy bencés páterrel kezdődött. – Megint égetés *Ulcus* miatt.

AUGUSZTUS 14.

Ma abban az örömben volt részem, hogy Pirquet professzor előtt operálhattam három hályogot: Iván bácsi egy kertészét, azután Szegedy Irma egy alkalmazottját, és még egyet. – Mint mindig, Mizl segédkezett.

AUGUSZTUS 23.

Igen erős ambulancia! Mellesleg még egy fül, 3 fog, belgyógyászati esetek, tbc, szív, (digitalis) a szembetegeken kívül.

AUGUSZTUS 24.

Reggel 2 öregségi hályogot, egy fiatalkori hályogot és egy iridektómiát operáltam. Az utóbbi egészen reménytelen eset

volt. Csak azért operáltam meg, hogy szegénynek valamivel több fényérzése legyen.

AUGUSZTUS 31.

Három szürkehályog. – Az egyik olyan fegyelmezetlenül viselkedett, hogy corpus vitreum⁴⁴-vesztéség támadt; remélem, hogy a szemet mégis megmentettem, mert a lens⁴⁵ már kinn volt, és nem túl sok corpus távozott. Azután jött Theophil Lala fia operációra. Már meg akarta magát operáltatni Bécsben Mellernél, de nem került rá sor. – Strabismus convergens-e volt.⁴⁶ – Nagyon izgatottan viselkedett az operáció alatt, mint minden privát beteg, ismerős és rokon szokott. – Hátrahúztam a Rectus internus-t.⁴⁷ Az eredmény jó volt, egy kicsit convergens is, az ín igen rossz állapotban.

SZEPTEMBER 4.

4 iridektómiát és egy hályogot operáltam. Az iridektómák között egy apát és gyermekét, most mind a kettő egymás mellett fekszik bekötött szemmel.

SZEPTEMBER 11.

Egy sor érdekes operáció. – Köztük igen nehezek is! Így pl. egy mind a két szemére vak kisgyerek, a jobbik menthetetlen, a balon iridektómiát csináltam, így az eredmény, mint Isten ke-

gyelmével remélem, végül mégis csak jó. – Azután még iridektómiát csináltam egy egészen atropikus írisznél! Megoperáltam még 3 hályogot is.

SZEPTEMBER 18.

Ma 6 operációt végeztem: 2 hályogot, két iridektómiát és 2 kauterizációt. Az asszisztensnőm megoperált egy kancsalt, egy könnyzacskót és egy jégárpát.

SZEPTEMBER 25.

Sok operáció, 4 hályog, egy iridektómia. Egy lencse az írisz felső része alá csúszott, hurokkal kellett kihalásznom. Isten adjon jó gyógyulást. Az iridektómia egy kisfiú volt, a másik szemem, egyiket már megoperáltam, azért a kicsi ma már egyedül föl tudott szállni az operációs asztalra. – Egy szarkóma is jött, még egész jól lát, mégis ki kell venni a szemet! Milyen szomorú egy látó szemet kell eltávolítani!

SZEPTEMBER 28.

Érdekes operációk. – 4 hályog, köztük egy, amelyet már egy Sz.-i⁴⁸ szemorvos próbált megoperálni, de nem fejezte be. – Azután egy iridektómia egy kislánynál, aki messziről jött, azt hiszem Nyíregyházáról. – Majd egy könnyzacskót operáltam egy kolléga után.

OKTÓBER 4.

Hétfői rendelés és kötészváltás. Az utóbbi néhány hónapban 86 hályogot operáltam. Még soha ennyit egymásután. Amint csak időm lesz rá, leírok egyet a 2000 hályogom közül.

OKTÓBER 5.

Délelőtt két hályogot operáltam és két iridektómiát, a másodikat inkább elhagytam volna, mert meglehetősen kilátástalan eset volt.

OKTÓBER 11.

Megint egyszer egészen egyedül tartottam a rendelést, igazán örültem neki. Bár az asszisztensnőm derék, szorgalmas kollégina, – de úgy megszoktam az önálló munkát, hogy olyan szívesen állok közvetlenül szembe az én kedves betegeimmel, lélektől lélekig.

OKTÓBER 18.

Délelőtt ambulancia, a kötözéssel együtt 1/2 1-ig tartott. Ma feltűnően sok tükrözési eset, mindjárt egymásután két retinokorioiditis-es, tömeges pigmenttel a recehártyán.⁴⁹

OKTÓBER 26.

Három szürkehályog. Két iridektómia. Ajtay asszisztensnő 3 esetet operált, egészben kb. 8 operáció.

OKTÓBER 30.

Ma az utolsó operációk ebben a szezonban, így igen sok volt a teendő. – Egész sor hályog, egy enukleáció, iridektómia rosszindulatú esetben, és végül egy egészen reménytelen eset: egy azelőtt iridociklikus, heges szem operálása, iridektómia, a heg eltávolítása. Csak 1/2 1-kor lettem készen.

NOVEMBER 3.

Szerda. Délelőtti rendelés. Jött a kauterizációs eset, szép, azután egy könnyzacskó szondázása felmetszéssel. Fölvettünk egy luxatio lentis-t, a lencse az üvegtestben úszik, az alsó vert. meridianban.⁵⁰

NOVEMBER 5.

Rendelés. Megvolt az az örömöm, hogy a kritikus esetben, amely tulajdonképpen enukleatiót tett volna szükségessé, mégis csak elértem egy kevés látást, nagyobb tárgyakét. Kettős öröm. – Különben is mindenki nagyon jól van. Holnap jön az utolsó operációs nap, csupa igen kritikus eset! A szezon záradékául.

NOVEMBER 6.

Utolsó műtétek. – Egy katarakta az egyetlen szemem, a másik vak. – Lencsekihámozás egy fiatalkori hályognál. – És azután az üvegtestben úszó lencse. Most csak jól be kell gyógyulnia mindennek.

A vidámság és az öröm percei orvosi gyakorlatomban⁵¹

Ha én most apró epizódokat mesélek el, amik velem fordultak elő praxisomban, az nem azt jelenti, hogy az orvosi tevékenység valami szórakoztató dolog. Igaz, sok öröme van az orvosnak, de az is tény, hogy állandóan új gondok emésztek betege egészsége miatt.

(...) Egy betegnél a különféle üvegeket próbálgatom, plusz, mínusz, asztigmatikus stb., mindent megpróbálok. A szemtükörzésnél sem jön elő semmi. Végül megkérdezem:

– Asszonyom, tud egyáltalán olvasni?

– Azt nem – hangzik a válasz, pontosan ezért van szükségem szemüvegre! Majd az üveg megteszi!

Egy betegnek Ichthyolkenőcsöt írok fel, aminek is, tudvalevőleg, igen kellemetlen a szaga. Néhány nap múlva jön vissza az üres téggellyel:

– Kérem, meg kell ennem még egy adagot?

Egy öreg néni ke arra kér, húzzam ki a fogát. Kérdezem, melyiket.

– Ó, mindjárt meg tetszik látni!

Igaza volt, ugyanis szájában már csak egyetlen egy fog volt.

Össze-vissza kerestünk egy injekcióhoz szükséges fúvókát.

Végre meglátom az egyik betegnél: szipkának használta, azzal fújta a füstöt!

(...) A szemsebész életében kétféle öröm ismétlődik. Íme két pillanatfelvétel. Az első: gyerekek vak édesapjukat vagy édesanyjukat vezetik az orvoshoz. Rendszerint fáradságos út

áll mögöttük. Valamennyien telve vannak szorongással, hiszen a beteg rendszerint vagy egyik vagy mindkét szemére vak. Akkor az orvos elvégzi a szükséges vizsgálatokat és látja, hogyan lehetne segíteni. El lehet képzelni azt az örömet, amikor közli a beteggel: látni fog!

A másik öröm: a beteg a műtőasztalon fekszik. A homályos lencsét eltávolítottuk. A beteg hirtelen újra lát. Megindult örömben sokan sírni kezdenek, úgy kell őket megnyugtatni. Hogy ilyenkor mit érez az orvos, azt alig lehet elképzelni.

Egy kedves kis néni, akiről külsejét tekintve az az ember benyomása, hogy kettőig sem tud számolni, búcsúzáskor ezt mondta:

– Úgy nyissa meg a jó Isten Hercegséged előtt a mennyet, ahogyan nekem megnyitotta szemem világát!

Ezzel a néhány szóval nem azt kívánja-e a páciens, ami után mindnyájan vágyakozunk?

Levél sógornőmnek, Magdalena de Coreth OSB- nek a betegápolásról⁵²

(...) Milyen sokszor visszük magunkkal a betegágyhoz nagy érzékenységszűkületet is! Semmi más ez, mint aggódó gőg a saját énünk miatt.

Sohase nehezteljünk valamiért a betegre, észre se vegyük, ha talán egyszer egy kellemetlen szót mond nekünk, – ellenkezőleg: ha látjuk, hogy nehézségei vannak velünk szemben, az csak arra ok, hogy – tolakodás nélkül – megkettőzzük szeretetünket iránta. Csakhogy ehhez sok tapintatra van szükség. Egyszer olvastam a tapintatnak egy jó meghatározását: „A tapintat azt jelenti, hogy egészen bele tudjuk gondolni magunkat a másik helyzetébe.” – Azután meg, mint Néri Szt. Fülöp mondja, ne gondoljunk mindig az embertárs hibáira, fogjuk fel azokat emberi gyöngeségnek. – Törjük a fejünket mindig új eszközökön hogy mindent megkönnyítsünk a betegnek, akkor látja, hogy érdeklődünk iránta, és ez sok örömet okoz neki.

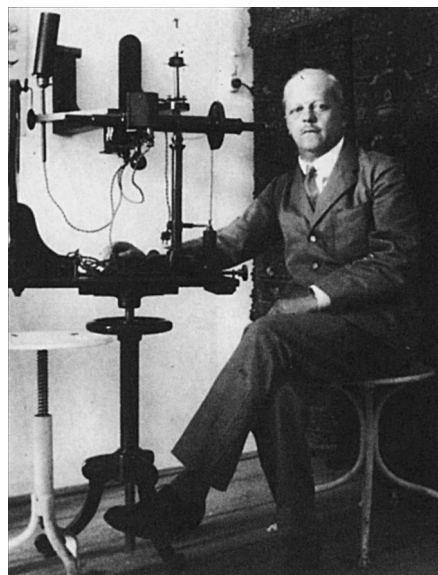
Sokat hibázunk türelmetlenséggel is. Úgy kellene, hogy minden beteghez alapos adag türelmet vigyünk magunkkal, és minden rossz hangulatot a betegszoba ajtaja előtt hagyjunk. Sose éreztessük a beteggel, hogy kevés időnk van számára, hallgassuk meg nagyon figyelmesen szenvedéseit, és jegyezzük meg magunknak, amit mond, hogy mindenekelőtt nagy részvétünket lássa. Kezüink minden mozdulata a betegágynál csupa türelem, szelídség és kímélet legyen, és *minden csak szeretetet leheljen*; soha ne legyünk sietősek, felületesek, mintha csak minél előbb készen akarnánk lenni, se lármások és hevesek. Hiszen olyan

jól esik a betegnek, ha gyöngeségében fájdalmaiban látja iránta való figyelmünket, amely mindenben megnyilvánul, a halk járásban, halk beszédben és cselekvésben is. Szép szokás, ha a betegnek nyújtott orvosságot, ételt-italt előzőleg megáldjuk. (...)

Készséges sógorod
Laci

Sanatorium Löw, 1930 június.

Iskola. — Schule.

Templom és Kórház. — Kirche u. Spital.

Köpcseény. — Kittsee.

1908. máj. 13-án (Szecse)

KORTÁRSÁK A HERCEG DOKTORRÓL

Köpcsényi kórházról⁵³

Egy nemes gondolkodású magyar főúr, Batthyány László gróf dr. 1902-ben köpcsényi kastélya mellett remek berendezésű kórházat építtetett, ahol mindenkit ingyen gyógyítanak. A nagy betegek száma állandóan 30–40, a bejáró betegek száma pedig évenként eléri a hatezret. Az egész vidéken áldják a fiatal grófot, aki maga gyógyítja a betegeket, s aki a kórházra évenként 200.000 koronánál többet költ. A minap végezték a kórházban az ötezredik sikertelt operációt, s mint tudósítónk írja, ezt az alkalmat felhasználta Frigyes királyi herceg felesége, Izabella királyi hercegasszony arra, hogy a gróf nemes törekvései iránt való rokonérzésének kifejezést adva, meglátogassa a kórházat. (...) Megtekintette a kórházat, amelynek tisztaságáról és kényelmességéről elragadtatással nyilatkozott.

*

Néhány statisztikai adat

- 1904: az ambuláns rendelésen ellátott betegek száma: 3269
az operáltak száma: 194
- 1905: az ambuláns rendelésen ellátott betegek száma: 5442
az operáltak száma: 381

- 1906: az ambuláns rendelésen ellátott betegek száma: 5537
az operáltak száma: 398
- 1913: az ambuláns rendelésen ellátott betegek száma: 5664
az operáltak száma: 311⁵⁴

* * *

A herceg doktor⁵⁵

Köpcsény, márc. 13.

(A Világ kiküldött tudósítójától) A pozsonyi országotat végtelességbe futó rónák szegélyezik. Sehol domb vagy erdő. Mindenütt a nedvességben csillogó fekete termőföld. Az országúton apró paraszt-lovak poroszkálnak, a bakon peckes orosz tartja a gyepplőszárat. Messze a ködben a pozsonyi vár csonka tornyai látszanak s olyannak tűnnek, mintha az égből csüngne a négy kopár fal...

Az út szélén a ligetfalusi barakktábor, K.u.K. Rervespítal. Itt tüdőbetegeket ápolnak. Néhány apró ház, valahol a messzeségben sok-sok gyárkémény. Azután megint rónák, a fekete gazdag föld...

Egy kis temető következik. Csendes, falusi, zsúfolt temető, amelyben most is sírgödröket ásnak. (...) Egy szakasz katona sortűzet ad, a tábori pap halk imádságot mormol, s a gödörre rátolják a földet...

Kis hídon keresztül befut az országút Köpcsénybe. Köpcsény nagyközség, de olyan, mint egy apró, fehérre meszelt város. A falakon zöld zsalugáterek s mögöttük csipkés függönyök. Minden ablakon van függöny. Ezen a kis falun a jólét, a tisztaság, a fekete termőföldek gazdagsága ragyog keresztül. Van állami iskolája, apró boltocskái, kávéháza, sok fogadója. Egy kicsiny parasztházon emléktábla hirdeti, hogy ott született Joachim József, a kamarazene nagy művelője. Van kórháza, patikája, gyermekotthona s a körorvosa – herceg.

*

A Gróf Batthyány László-utca apró házai között egyemeletes csinos épület áll. A homlokán ez a felírás:

Dr. Batthyány László gróf Magánkórháza

A kapu mellett két kis tábla. Az egyiken ennyi: *A háború tartamára a Vöröskereszt szolgálatában áll.* A másikon: *Rendelés 10–12-ig.*

Néhány lépcsőfok vezet fel a kórházépületbe. A folyosó kövezete frissen síkált, a falak hófehérek. Ragyogó tisztaság. A földszinten van az orvosi rendelő, az ambulancia, az emeleten – a főépületben és két szárnyán – a kórtermek.

Az utcán parasztszekerek állanak. A környék falvaiból jöttek a betegek – többnyire szembetegek – orvosi vizitre. Az operációs asztal előtt fehérköpenyű doktor: dr. Batthyány László herceg. A műtét alatt magas, arisztokratikus tartású hölgy segítkezik: a hercegné. A herceg maga operál, s egyedüli asszisz-

tense a hercegné. Ez alatt az emeleten sorra járja a betegek ágyát dr. Lindhold Edmond, a herceg segédorvosa. Itt fönn hatvankét sebesült katona fekszik, a legnagyobb részük köpcsényi és környékbeli. A legtöbb a herceg uradalmairól való. A herceg cselédei. Így mondják maguk.

Végtelen nagy a csönd. Minden halkán történik. Lindhold Edmond dr. leveszi a kötést és új kötést tesz helyére. Lenn, a műtőterem előtt türelmesen várakoznak a falusiak.

– De’ Princ selbst hat mi’ operiert! – mondja büszkén egy bekötött szemű svábparaszt. – És a princesszin maga tette fel a kötést...

A többiek mosolyognak, bólogatnak.

– Ja, ja... – mormolják halkán.

Fogy az apró szekér. Egy óra van. A külső, bejáró betegek lassan elszállingóznak. A tiszta, tágas konyhán a szakácsnők készülődnek az ebédhez. Néhány lábadozó sebesült lézeng a folyosókon; szinte lábujjhegyen mennek. Mátyus Antal, aki belső cseléd volt a hercegnél, míg katonának nem vitték, Kiss Józsival, a verterrel évődik. Ők ketten magyarok itt, németek és tótok között, azért tréfálkoznak.

Előáll az autó. A hercegi doktor, a hercegné és a segédorvos a kastélyba mennek. Pirosarcú cselédek takarítják a termeket. Egy pillantás az ambulanciába: a legmodernebb klinika berendezése. Az orvosi műszerek Bécsből jönnek, s ha új műszer kerül forgalomba, a következő napon itt van már ebben a csendes faluban...

Az udvaron építkeznek. Új szárnyat építenek a kórházhoz. Tavasszal ez is elkészül, s akkor száz sebesült katonát lehet elhelyezni herceg Batthyány-Strattmann dr. klinikáján.

Tizenhat évvel ezelőtt nyitotta meg gróf Batthyány László szemklinikáját és kórházát. Addig a kastélyban rendelt, szegény emberek jártak hozzá, kiknek orvosra orvosságra sem tellett. A gróf gyógyította őket s pénzt adott nekik. (...)

A szemészetben teljes tökéletességre képezte ki magát, s amikor már mint diplomás doktor tért vissza Bécsből Köpcsénybe, a Csallóköz szembetegei mind őt látogatták. Ez a nagy pacientúra adta azt a nemes elhatározást, hogy kórházat építsen s benne szemklinikát létesítsen. Köpcsény tehát ma az egyetlen község az országban, amelynek kórháza van. Az orvosi teendőket a gróf, kórházában teljesen maga látta el. Amikor kitört a háború, nagyszerűen felszerelt klinikát felajánlotta a Vöröskeresztnek. A kórház berendezése teljesen modern, vízvezetéke, csatornája és villanyvilágítása is van. Egy elrekesztett kicsiny faluban...

*

Alig száz lépés a Gróf Batthyány László utcán, az úthajlásnál rácsos, nemes veresű kapu. A kastély. Elöl hatalmas park, tele szobrokkal. A kastély erkélye előtt két márványoroszlán. Sok ajtó. Futkosó cselédek. Egy paraszt jön valami ügyes-bajos dolgában. Zárt folyosó. A folyosó első ajtaján tábla: *Ambulancia*. A másik ajtó mellett falba épített márványtáblácska:

Med. un. dr. Batthyány László gróf

Ez volt a herceg régi rendelője. Most a gazdasági hivatal van itt. Az egyik terem a titkárja: Dunai Mór irodája, a másik az uradalmi tisztké. Hatalmas termetű főerdész referál éppen, két másik uradalmi tisztviselő a nagy könyvekben jegyeztet.

Aztán zárt, pompás folyosók. A kastélynak 23 szobája van, mind lakott. A kastélyban tizenhárom női és négy férficseléd teljesít szolgálatot.

A herceg középtermetű, szerény külsejű úr. Arc kifejezésében van valami a tudóséból és a főúréból. Ruházata egyszerű. Vidámkedélyű, a parasztokkal, akik a csatakos utakon szeretettel köszöntik, sokszor elbeszélget. Egyébként zárkózott természetű. A környékbeli intelligenciával nem igen értekezik. Gyakori vendég Frigyes főherceg pozsonyi palotájában s sokszor látja vendégül Eszterházy herceget. Délelőtt dolgozik, délután pihen. Azután könyvtárszobájában továbbképzi magát az orvostudományban. Maga tudományos kutatásokkal nem ér rá foglalkozni, de minden orvosi felfedezést figyelemmel kísér. A szemészeti tapasztalatairól néhány cikket írt különböző orvosi szaklapokban.

Meleg családi életet él. Minden szabad idejét családja körében tölti. A hercegné született Mária Terézia Coreth von Starkenberg, egy nyugalmazott bécsi tábornok leánya. Tíz gyermeke van. A legidősebb, Ödön,⁵⁶ tizenhat éves, a legifjabbak, Ferenc és Franciska, ikertestvérek, alig három esztendősek. Ödön herceg nevelője Horváth Lajos szentszéki ülnök, prépost. A gyermekeké Surina Teréz kassai tanítónő és Mademoiselle Gregel francia hölgy. A herceg rendkívül vallásos. Templomba mindennap eljár. (...)

Herceg a koronázáskor lett.⁵⁷ 1914. okt. 29-én meghalt Batthyány Ödön herceg,⁵⁸ Strattmann grófja. Vele ez az ág kihalt. Akkor Batthyány Lászlóra szállt a hercegség s vele a karcagi⁵⁹ hatalmas hitbizomány. Birtokai három vármegyét érintenek, de

a különböző uradalmakat bérbe adta, hogy teljesen betegeinek élhessen.

*

A herceg a háború kitörésével új terhet vállalt. Dr. Krug Béla körorvos – időközben orosz fogságba jutott – bevonult katonának. Azóta a herceg látja el a körorvosi teendőket. Három község: Köpcsény, Lajtakörtvélyes és Nemesvölgy betegeit sokáig minden segítség nélkül egymaga kezelte. Akárhányszor megtörtént, hogy éjjel felkeltették, s súlyos beteghez hívták. Egy pillanat alatt autójában ült s kirobogott a beteghez.

Később, a fokozódó kórházi munka és a nagy pacientúra szükségessé tette, hogy orvossegédet vegyen maga mellé. Másfél év óta segédje Lindhold doktor, egy szőke, kellemes arcú svéd orvos, de a súlyos beteghez most is – ha éjjel is – maga a herceg látogat el, s ha operációs beavatkozásra van szükség, azt sohase bízza segédjére.

*

A kórház háta mögött csinos földszintes épület áll. Ez a gyermekotthon, amelyet a hercegné létesített. Szeptemberben nyitotta meg, s azóta huszonkét apátlan csecsemőt gondoznak benne. Két bécsi gondozónő és kis cselédség ápolja a huszonkét apróságot. Tiszta termecskékben hófehér rácsos ringó ágyak, gőgicsélés, csacsogás, – huszonkét apátlan árva boldog otthona.

Ez is Köpcsényben van. (...)

Batthyány László herceg dr. szemkórháza Köpcsényben⁶⁰

Moson megye Köpcsény nagyközségében. Pozsonytól hét kilométerre 16 évvel ezelőtt a humanizmus és kultúra áldásos hajléka létesült. Batthyány-Strattmann László herceg dr., engedve hajlamának, az orvosi tudomány művelését választotta élete hivatásának. Alapos sebészeti előképzettség után különleges szakmájául a szemészetet választotta, köpcsényi kastélya szomszédságában száz ágyas kórházat épített, melyben főleg szembetegeket ápolnak.

Az egész környékről jönnek segítséget keresők. Déllelőttönként naponta körülbelül száz beteg fordul meg a rendelőben, melyben a herceg a hercegné segítségével gyógyít, látást ment meg, látást ad vissza. A háború alatt a kórház rögtönzött tartálékostályokkal bővült, melyekben katonákat ápolnak. Kisgyermek-otthonába pedig a munkába járó asszonyok beadják nappalra gyermekeiket, hol őket jól táplálják, megfürdetik, tisztaságra szoktatják.

S minderről nagyon keveset tud a világ. Pedig a kórház széles körben való megismerése nagyon kíváncsú – már a példaadás kedvéért is. Követésre méltó példa, hogy egy főúr Magyarországnak kórházakban való szegénységét bőkezű áldozatkészséggel enyhíti. Követésre méltó példa, hogy az ország egyik főnemese a tudományos és humánus munkában találja örömét, de mindenkinél meghatóbb s leginkább követésre méltó, hogy a herceg nemcsak vagyonát, nemcsak tudását, de szívét is a népnek áldozza: az igazi jótekonyságot gyakorolja. A hercegné

nagyszámú család anyja, s e mellett időt talál, hogy minden védettjét személyesen ápolja. A herceg számos uradalom birtokosa s e mellett nemcsak operál, nemcsak kötöz, hanem a hadba vonult körorvost is helyettesíti, ojt, sérültet ellát, szülőnőnek segédkezik, a fertőző betegségek ellen a védekezést vezeti, szóval az orvosi tudományt nemcsak kedvből, hanem hivatásból is gyakorolja. Ilyen módon, Köpcsényt a szociális és humanitárius segítségnyújtás csomópontjává avatta.

Hasonló vidéki központokra van szükség! A háború végre megérlelte a közvéleményben azt a meggyőződést, hogy az állam legbecsesebb értéke: az ember. Állam és társadalom nagyszabású akcióval törekszik arra, hogy a születések számát emelje, s a halálozásokét csökkentse.

De nem elég a csecsemőt, a gyermeket, a férfit, az anyát életben tartani, hanem azt is biztosítani kell, hogy egészségesek is legyenek s az elkerülhetetlen betegségek se okozzanak maradandó rokkantságot! A betegségek terjedésének, pusztításának megakadályozására a szakember vezetése alatt álló kórházak a leghatalmasabb támaszpontok. A vakság megakadályozására, a látás megmentésére, visszaadására a legbiztosabb eszköz a szemkórház.

A fővárosban és a vidéken szakértő vezetése alatt álló szemkórházakra van szükség, melyekben a gyógyítható vakok visszanyerhetik látásukat és melyek a szembetegségek gyógyítása által a vakságot megakadályozzák. Ezer és ezer gyermek látását rontja meg a görvélyes szemgyulladás; kellő segítség hiányában ezer és ezer szürkehályogos él Magyarországon, ezer és ezer zöldhályogos vakult meg, mert elkésik a segítség elnyerésétől.

Az utolsó évtizedekben sok történt ezen a téren. De nem elég. Az egyetemi szemklinikák, a budapesti állami szemkórház, a fővárosi kórházak szemosztályai állandóan zsúfoltak, a zsolnai, szegedi, brassói, perlaki állami szemkórházakon kívül a közkórházakban létesített kisebb szemosztályok nem elégítik ki a szükségletet. A vidéken még számos szemkórházra van szükség! Ne várjunk mindent az államtól!

Batthyány László herceg dr. bebizonyította, hogy az az út, melyet nagyatyám 1830-ban az első magyarországi vidéki szemkórház alapításával követett, helyes. Ezen az úton kell tovább haladnunk!

Grósz Emil

A körmendi herceg-orvos kitüntetése⁶¹

A körmendi hitbizomány áldott lelkű főuráról, herceg Batthyány-Strattmann László dr.-ról már akkor legendák jártak, amíg Köpcsényben székelt és gyógyította a szenvedő szegények ezreit. Ott hatalmas modern kórházat tart fenn, amelyet szinte kétszeresére bővített ki a háború kitörésekor és azt a hadvezetőség rendelkezésére bocsátotta. A hercegorvos néhány hét óta a körmendi várkastélyban időzik. Nem pihenés, szórakozás céljából, mert valahányszor idelátogat, ez megváltást jelent a környék szerencsétleneinek, akik előtt állandóan tárva-nyitva a hercegi várkastély kapuja. A herceg-orvos itt is gyógyít, s nemcsak orvosi tanáccsal látja el a nincstelen szenvedőket, de orvosság-

gal, és aki rászorult, anyagi segítséggel is. Ezt a páratlanul gyönyörű, emberszerető munkásságot jutalmazta most a koronás király, amikor dr. Batthyány-Strattmann László hercegnek a katonai egészségügy körül a háborúban szerzett kiváló érdemei elismerésül a Vörös Kereszt hadiékítményes első osztályú díszjelvényét díjmentesen adományozta. A királyi kitüntetésről szóló kéziratot a hivatalos lap tegnapi száma közli.

Orvosi rendelő a körmendi várkastélyban⁶²

Ezer és ezer holdas dominíumoknak ura, hercegi koronával ékeskedik, a történelmi osztálynak minden kiváltságos előnyét élvezhetné – és a hatalmas vagyonnak, hercegi palásnak összes előnyét arra használja, hogy szolgálhassa szenvedő embertársait, enyhítsen azok baján, nyomorán, kiknek nem adatott meg a mód és lehetőség gyötrellem nélkül áttevezni a földi lét vizén. Még híre-hamva sem volt a világfelfordulásnak, Köpcsényben a modern kor minden vívmányával fölszerelt pazar kórházat rendezett be, amelyet a háború kitörése után a hadsereg rendelkezésére bocsátott, és azt egyidejűleg kibővítette. Békében és háborúban a szenvedő emberiség ezrei fordulnak meg ebben a kórházban, ahol a hercegi korona viselője maga kezeli a legszegényebb népet. Ápolási költség, patikaszer fizetése ismeretlen valami a köpcsényi hercegi kórházban, sőt a bajából kilábalt beteg, ha arra rászorult, útiköltséget is kap. (...)

Akik ismerik közléről a körmendi hercegi kastély aranyemberét, nagyon jól tudják, hogy szinte határtalan szerénysége ir-
tózik a nyilvános szerepléstől, s mi sincs inkább terhére, mint
munkásságának elismerése, méltatása. S mégsem hallgathatjuk
el azokat a megható jeleneteket, amelyek nap-nap után leját-
szódnak a körmendi várkastély királyian pompás termeiben.
Ott, ahol egykor a nemzet felsőbb ezreinek kiválasztottjai és
koronás fők adtak egymásnak találkát unaloműző, pompás szó-
rako-
zásra, egy európai hírű tudós orvos mezítlábas szegény
szenvedőket fogad és gyógyítja őket, ellátja őket az orvosi
tudomány segítségével, gyógyszerrel, anyagi segítséggel és
legendás hírének, tudásának olyan balzsamos varázsával, mely
talán többet segít minden tudománynál.

Egy herceg, aki politika, vadászat és más hercegi szórakozás helyett betegeket gyógyít⁶³

(A Reggel tudósítójától.) Szemüveges földmíves emberrel ele-
gyedem szóba a vasútnál: meggyógyult, megy haza valahová
Hevesbe. Látóvá tette a szemét és most hazautaztatja a herceg.
Egy koronájába se került a betegnek az egész. Mert itt, a kör-
mendi szemkórházban nem fizet senki. Más herceg vadászik,
kártyázik, asszonyozik, politizál, vagy semmi szál nem fűzi a
körülötte verejtékező világhoz – Batthyány-Strattmann László
dr. gyógyít. Egyebet sem tesz huszonhat év óta, csak gyógyít.
Szép, régi Mária Terézia idejébeli világban érzem magam, aho-

gyan belépek a tárt hercegi kapun. Főúri kastélyban sohasem látott táblán akad meg a szemem. *Med. univ. Batthyány-Strattmann László herceg rendel szembetegeknek hétfőn, szerdán pénteken d.e. 9-12.*

Hatvan-hetven ember áll a kapu előtt, várja az ambulanciát. Vasiak, zalaiak, soproniak, mosoniak, de vannak Hajdúból, Hevesből, Baranyából, megmaradt és elvett megyékből, és áldják, várják a kegyelmes doktor urat. Mert itt igazán szociális kezelésbe kerülnek, nemhogy fizetne, de még kap is a beteg: kezelést, ellátást, szemüveget, orvosságot, útiköltséget... mindent.

Évente 4–5000 szembeteg fordul itt meg, a minden modern eszközzel felszerelt szemkórházban. Vallást nem néz a Herceg, csak a szegény szenvedőt látja. Jómódú vagy gazdag embert nem kezel, azoknak van pénzük, menjenek a kenyérkeresetből dolgozó orvostársakhoz. Európa híres szemészeivel állandó érintkezést tart fenn, a tudomány első harcvonalában álló szemklinikákat Európa-szerte fölkeresi időnként. Az ambulancián kívül külön szemkórházi bennlakó osztály is van egy nagy épület első emeletén. Itt kb. 6 férfi és 6 nő szembeteg van állandóan, akiket négy, a svájci keresztes rendhez tartozó nővér gondoz. Kedden és szombaton 1/2 11-kor, itt végzi a műtéteket a herceg. Most 54 éves, s ebben a szép életcéljában nagy segítségére van felesége. A kegyelmes asszony is ott szokott lenni az ambulanciákon, noha a hercegi családban is akad elég teendő, mert a házaspárnak 10 élő gyermeke van.

A Herceg birtoka jelentős veszteséget szenvedett a megszállások és a földreformok révén. Elveszett a körmendinél még híresebb köpcsényi hercegi kórház is, amelyet most az osztrák

állam vett át a régi orvosokkal. Ebben nagy sebészeti osztály is volt. Hogy aztán a gyógyult betegek miként vélekednek a Hercegről, arra egy esztergomi beteget idézünk, egyszerű paraszti embert, aki távozáskor így búcsúzott a hercegorvostól:

„Kár, hogy nem pap a Kegyelmes Úr! Mert különb embert igazán nem lehetne keríteni hozzánk Esztergomba hercegprímásnak!” Amire egy másik, pécsi beteg azzal tetézte a dolgot: „Úgy sem nyernénk vele sokat, mert hamarosan elvinnék római pápának!”

A Herceg csak mosolyog az ilyesmin, és küldi titokban a pénzt, ruhát, élelmet a nővérekkel a körmendi és a környéki szegényeknek. Maga a család a legegyszerűbb polgári asztallal él, és az asztalon ott van egy tábla, ezzel a felírással: „A szegényekre is kell gondolni!”

Ilyen emberek is élnek még a mai világban...

Kilián Zoltán

Pápai kitüntetés

1923-ban ünnepelte ezüstitokalmát, házasságának 25. évfordulóját. Ebből az alkalomból a pápa a beteggyógyítás terén végzett kiváló munkájáért egy érdemrenddel és dicséző oklevéllel tüntette ki őt. A kitüntetést Schioppa pápai nuncius adta át az ünnepeltnek, majd levelében ezt írta a pápának: „A magyarok szentnek tartják Batthyány-Strattmann Lászlót, és én biztosíthatom szentségedet, hogy valóban az is.”

Megadóztatott jótékonyág⁶⁴

Nagyszerűen nemes működése nem maradhatott ismeretlen a hatóságok előtt sem, nem is maradt. Annyira nem maradt hogy az illetékes adóhatóság Batthyány-Strattmann László hercegre, mint az általa fenntartott kórház igazgató-főorvosára, kereseti adót is rótt ki – a kórháztól élvezett jövedelme után. Az adóhivatal megállapította, hogy mennyi fizetés járna a hercegnek a hercegtől, ha a herceg mint földbirtokos és kórházfenntartó fizetné a herceget mint tudósdoktort, és ez után a jövedelem után ki is rótt a kereseti adót, amit a herceg rendszeresen meg is fizetett. Mindez így egyszerű történet csupán, portré egy nagy halott és egy kiváló ember jellemrajzához, de portré egyúttal a bürokráciáról. Azt hisszük, hogy aki azt a bizonyos keresetadót kivetette, éppen úgy érezte a helyzet fonákságát és furcsaságát, hogy a jótevőt megadóztatják a jósága után, mint ahogy ezt érzi mindenki.

Végrendeletéből

„Életem egyik főfeladatának tűztem ki, hogy orvosi működéssel a szenvedő emberiségnek szolgálatot tegyek és ezáltal a jó Istennek tetsző dolgokat cselekedjem. Az Úr Isten kegyelméből évek hosszú során át napról-napra dolgoztam kórházamban, tehetségemhez képest segítve beteg embertársaimon. E munkám volt forrása számtalan kegyelemnek és azon sok lelki örömnél, amely a magam és családom minden tagjának lelké-

ben uralkodott. Azért, mint életemben mindig, e helyen is mély hálát adok a Teremtőnek, hogy az orvosi pályára hívott.”

Hg. Batthyány-Strattmann László egyetemi orvos- és bölcsészettudor, cs. kir. Kamarás, az aranygyapjas rend lovagja, a Szent István-rend kiskeresztese, a pápai aranyfűzős rend vitéze, szkv. huszárhadnagy, a magyar országgyűlés felsőházának és a Magyar Tudományos Akadémia lev. és igazgató-tanácsának tagja, Vasvármegye örökös főispánja, Németújvár örökös ura, hitbizományi birtokos 1931. jan. 22-én este 10 órakor Bécsben elhunyt.

EMLÉKEK, EMLÉKEZŐK

Wlassics Gyula br.

Ezrek lelkébe írta be kitörölhetetlenül nevét⁶⁵

Batthyány-Strattmann László herceg, az örökös jogú főrendi családok részéről választott tagtársunk hosszas betegeskedés után január 22-én Bécsben hunyt el.

Ideális lelkének sugallatait követve egész életét az orvostudományi munkásságnak és ennek kapcsán a felebaráti szeretet lankadatlan gyakorlásának szentelte. Kiváló szakképzettségét, mely külföldön is többször elismerésre talált, a saját vagyoni erejéből fenntartott kórházban a környék szegény betegei javára az évek hosszú során át nagy odaadással érvényesítette s jócselekedetei által ezrek lelkébe írta be kitörölhetetlenül nevét. Halálával a magyar főúri társadalom és közélet egyik kimagasló alakját, tudományos életünk értékes tagját, több emberbaráti intézményünk nagylelkű pártfogóját veszítette el.

Nemes emlékének mai ülésünk jegyzőkönyvében való megörökítését tisztelettel indítványozom.

Herceg Batthyány Strattmann László dr.⁶⁶ 1870–1931

Életrajzát, működését nagy vonásokban az alábbiakban ismer-
tetjük meg:

Dr. Batthyány Strattmann László herceg 1870. okt. 28-án született Kiliti községben, gróf Batthyány József csász. és kir. kamarás Moson, majd Jász-nagykun-szolnok vm. főispánja és Batthyány Ludovika grófnő csillagkeresztes hölgy szülöktől. Batthyány Ödön hercegnek 1914-ben bekövetkezett halálával dr. Batthyány László gróf lett a gróf Batthyány Lajos nádor által 1746. évben alapított hitbizomány haszonélvezője s mint ilyen-
nek, 1915. évben febr. 1-jén I. Ferenc József király az első szü-
lött fiú öröklésével a magyar hercegi méltóságot adományozta.

Már kora ifjúságában az orvosi pálya iránt érzett hivatást. De édesatyja, aki óriás birtoknak volt a tulajdonosa, egyetlen fiát a gazdasági pályára szánta és ezért a bécsi gazdasági főis-
kolára íratta be.

Tanulmányait később a bécsi egyetem bölcsészeti karán foly-
tatta, mely időben különös kedvvel és előszeretettel foglalko-
zott a csillagászzal és ebbeli tanulmányait és ismereteit a bécsi
csillagvizsgálóban tökéletesítette. Saját obszervatóriuma volt
birtokán, Köpcsényben úgyszintén a tökéletességig felszerelt
és berendezett nagy laboratóriuma, ahol nagy kedvvel és fá-
radhatatlan szorgalommal tanult, dolgozott és búvárkodott.

Bölcsészeti tanulmányainak befejezése után végre sikerült
rég vágyát elérnie, hogy beiratkozott a bécsi egyetem orvosi
fakultására, ahol egyre fokozódó kedvvel és lelkesedéssel vé-
gezte tanulmányait, míg 1900-ban orvosdoktorrá avatták.

Katonai szolgálatát a cs. és kir. huszárezrednél végezte. Szolgálaton kívüli főhadnagy volt.

1899. évben nov. 10-én nőül vette corredói és starhembergi gróf Correth Károly tábornoknak és Pankratieff Annának lányát Mária Teréziát, akivel a legboldogabb és legpéldásabb családi életet élte. Házasságukból 13 gyermekük született, kik közül 3 meghalt. Különösen lesújtotta a szülőket legidősebb fiuknak, Ödön grófnak 1921-ben bekövetkezett halála.

Dr. Batthyány László fiatal orvos gróf, ahogy a rajongásig szeretett ifjú földesurat a nép nevezte, édesatyja halála után Köpcsényben, Pozsony mellett telepedett le, ahol megkezdte orvosi működését. Nemcsak a közeli községekből, hanem különböző külföldi országokból is seregestül tódultak hozzá a betegek. Mint szemorvos, világhírnévre tett szert. A folyton szaporodó betegek száma arra készítette, hogy régi tervét megvalósítsa. Ugyanis 1902. évben⁶⁷ felépítette Köpcsényben a legmodernebb 24 ágyas kórházát,⁶⁸ ahol 2 más orvos asszisztálásával folytatta orvosi tevékenységét.

A háború kitörésekor a hadvezetőség őt bízta meg kórháza vezetésével és amikor látta, hogy az szűknek bizonyul, kórházát emelet ráépítésével 120 ágyra egészítette ki.

A háború alatt több száz beteg katonát kezelt itt teljesen saját költségén. A sok munka elvégzéséhez a hadvezetőség kisegítő orvost is rendelt melléje, mert kórházi teendőin kívül a bevonult körorvost is helyettesítette a körzetéhez tartozó 3 községben.

Orvosi működésével szerzett érdemei elismerésül kapta a Szent István rend középkeresztjét. A Magyar Tud. Akadémia pedig levelező, majd ig. tagjának választotta. 1928. évi nov.

10-én kapta a Pápa Őszentségétől az aranysarkantyús rendet. Ezen kívül az aranygyapjas rend lovagja és valóságos belső titkos tanácsos lett.

A háborút követő forradalom és azt követő rémnapokban külföldre kellett mennie családjával együtt. 1919. év augusztusában jött vissza és a köpcsényi kórházát minden ellenszolgáltatás nélkül átadta a burgenlandi tartományi kormánynak, csupán azt a jogot tartotta fenn magának, hogy Köpcsényben tartózkodása alatt, ottani szembetegeit kezelhesse és megoperálhassa.

Maga családjával a Batthyány hercegek ősi várkastélyába Körmendre költözött, ahol első dolga volt, hogy berendezze a várnak egyik külön épületében szemkórházát. A szemkórház 12 betegnek nyújtott menedéket, a betegek kezelésére pedig 12 apácát tartott. Már vagy 10 év óta foglalkozott a szemészettel és a körmendi vár egyik helyiségében minden héten hétfőn, szerdán és pénteken délelőtt tartott rendelőt, kedden és csütörtökön pedig végezte a műtéteket.

A rendelőjében kezelte és gyógyította az általa fizetett asszisztens orvosnő segédkezése mellett teljesen ingyen a hozzászeregettek százait.

Grósz Emil

Egy hivatásos orvos⁶⁹

Grósz Emil dr. professzor, a budapesti szemészeti klinika vezetője az elhunytáról, mint orvosról és tudósról a következőképpen nyilatkozott:

– „Az elhunyt hercegnek állandóan volt ugyan körmendi kórházában orvossegédje, de a műtéteknél felesége segédkezett csaknem minden alkalommal. A kastélyban még járóbeteg rendelőt is rendezett be szembetegek részére. Az egész környéknek súlyos szembetegei hozzá áramlottak. Még tovább ment. A háború alatt Köpcsényben nem volt körorvos, mert bevonult. Önként elvállalta a körorvos feladatát. Éjjel vagy nappal mindég rendelkezésre állt a szegény betegeknek. A hercegnével együtt elment éjnek idején is, szegény szülő asszonyoknak sietett segítségére, szóval az orvosi tudományt nemcsak mint tudományt, hanem mint áldásos gyógyító művészetet is gyakorolta.

– Nagy majorátust örökölt és nagyon gazdag volt. A békekötés alkalmával vagyonának egy részét elvesztette, mégis soha nem szűnt meg a jótékonytságot gyakorolni. És a hercegné is, annak dacára, hogy számos tagú családja volt, mégis ráért más emberbaráti kötelességek teljesítésére is. Óvodát alapított és személyesen gondozta a szegény gyermekeket, úgy hogy ez a házaspár igazán áldásos működést fejtett ki egy emberéleten át.

– A Magyar Tudományos Akadémia tiszteletbeli tagjává választotta éppen a harmadik osztály részéről, amely pedig a tudományos szekció.

– Mint orvos, kitűnő operatőr volt, de nemcsak szemoperálásokat végzett, hanem más sürgős sebészi beavatkozásokat is. A tudomány haladásával mindig lépést tartott. Részt vett a tudományos orvosi összejöveteleken és amikor nemrég nálunk Budapesten üléseztek a német, osztrák és magyar szemorvosok, maga is aktívan részt vett az üléseken, utána pedig vendégül látta a külföldi tudósokat. A budapesti szemorvosokkal élénk összeköttetést tartott fenn és gyakran meg is látogatta a fővárosi klinikákat.

– Batthyány-Strattmann László herceg hivatásszerűen foglalkozott az orvosi tudománnyal és nem úri passzióból. Igen ügyeskező és lelkiismeretes operatőr volt, orvos, aki sohasem kímélt sem fáradságot, sem időt, sem a saját egészségét, hanem szenvedő embertársainak mindig, minden pillanatban segítségére sietett.”

Baradlai János

A csodáskezű és szentéletű szamaritánus⁷⁰

Egy magyar mágnás és dúsgazdag főúr, aki fékevesztett sportok gyakorlása helyett egész életét a felebaráti szeretet apostoli kultuszának szentelte. Aki kártyacsaták és totalizátor helyett ezreseit vak koldusok réveteg markába nyomta, de előbb visszaadta legfőbb kincsüket, a szemük világát. – Visszaadta, mint orvos, mint ügyes kezű szemészoperatőr és visszaadta, mint csodáskezű és szentéletű szamaritánus. Mikor pedig egy-egy sikeresen megoperált szürkehályog (cataracta) után kórházában levette a kötést szegény vak páciense szeméről s az a sötétség birodalmából az ő jóságával újra visszatért a színek pompázatos országába, látni kezdte újból a kék mennybölt, a tarka virágokat, a zöld mezőt... Ő érdemeiről mit sem akart tudni. – A szeme világát visszanyert beteg az öröm spontán kiáltásával omlott az orvosherceg lábaihoz.

– „Köszönöm doktor úr, hogy meggyógyított!” – „Nem én gyógyítottam meg, barátom. A jó Isten. Annak köszönje meg.” – Történelmi érdekességű szép kastélyaiban, Köpcsényben és Körmenden, Batthyány-Strattmann herceg nem tivornyákat rendezett, hanem a szegény betegeknek rendelőt és kórházakat állított fel. A rendelőben maga látta el betegeit s ott se gróf, se herceg nem akart lenni, csak a „szegények doktora”. – Felesége, a hozzá hasonlóan fennkölt lelkű herceggasszony, hacsak családanyai kötelességei nem akadályozták, maga segédkezett a

rendelésnél és az operációknál urának. Akárcsak a szentéletű házaspárról Szent Juliánról és Bazilisszáról olvassuk a „Szent Életében”, olyan apostoli módon működött a hercegi pár.

Első rendelőjét és kórházát Köpcsényben rendezte be, szinte már mint kész orvos és szemspecialista. Másfél évtizeden át működött itt, mint a messze környék áldást osztó jótevője. Három vármegye szegényei és betegei sereglettek hozzá. Pozsony, Moson és Sopron megyéből. De jöttek messzebből is. Hamar híre futott a gyöngédkezű csodaorvosnak. A szomszéd Ausztria is hangos lett nevétől. Betegeit nem osztályozta nemzetiségi, vagy vallás szerint.

Akár magyar, akár német, akár horvát jött hozzá, vagy akár milyen vallású szegény, ő szeretettel kezelte. Csak a jómódúakat nem látta szívesen. „Azok a pénzükkkel más orvoshoz is mehetnek.” – A sors úgy hozta, hogy közel tizenöt éven át, mint gyakorló gyógyszerész, mindig Köpcsény közelében, Lajtabruckban, Fischamenden, Bécsben és Sopronban működtem s az orvos-grófnak (mert a körmendi hitbizomány elnyerésével, csak 1914-ben lett Batthyány László herceggé) ez alatt az idő alatt sok száz receptjét készítettem el. – A rendelőjében és kórházában járt szegény betegek mind az elragadtatás hangján szóltak a grófról. Milyen barátságos és kedves volt hozzájuk. – „Olyan finom és lágy keze volt a gróf úrnak, mintha bársony ért volna a szememhez. Nem is éreztem, mikor megoperált. Áldott legyen az a csodatevő kéz!” – Néhány esetre még ma is élénken emlékszem. – Egy pándorfi öreg horvát anyóka, mikor megcsináltam a gróf receptjét (sárga precipitát kenőcs), visszakérte a receptet, mert, mint mondta, emlékke

akarja eltenni. – „Nem lehet lelkem, mert a recept „szegény jogon” az „Országos Betegápolási Alap” terhére van írva. A recept itt marad.

Községi szegény létére inkább megfizette az árát, csakhogy megkaphassa a receptet. – Mikor megkapta, összecsókolta a receptet és sírva mondta: – „A gróf úr visszaadta nekem, szegény, tehetetlen öregasszonynak a szememvilágát. A receptet az imakönyvembe teszem el és mindennap imádkozom érte. Nem orvos írta ezt, hanem egy csodatevő szent!...” – Hogy a gróf szerencsés gyógyításai milyen zárandoklást indítottak meg Köpcsény felé, arra jellemzésül csak annyit említek meg, hogy a köpcsényi rendelő miatt a MÁV 1903-ban kénytelen volt Királyhidáról Pozsony felé egy hajnali vonatot beállítani, amelynek utasai 1 részben Köpcsényben kiszálltak. – Az ambulancián összesereglett betegeket szelíd szemmel mustrálta végig. – Aztán kiválasztotta a szerényen hátul szorongók közül a legelhanyagoltabbakat és legrongyosabbakat. A tapogatva járó vak koldusok mindig előnyben voltak a többiek felett. Ezeket szólította be először a rendelőbe. – „Szegény vak vagyok. Segítsen rajtam, doktor úr!” – És ő segített. Mint szent Ludger püspök, az ő vakjain. „Az Isten nevében” gyógyított Batthyány László is. Talán azért voltak szemgyógyításai mindig olyan sikeresek.

Neki a rendelője nem hozott jövedelmet, sőt arra vagyontkat áldozott, hiszen minden ingyen meggyógyított betegét még külön is megajándékozta. Mikor pedig naponta nehéz munka után fáradtan és sápadtan visszatért családjá körébe, szeme sugárzott a boldogságtól és megelégedettségtől. Egy sereg bajt enyhített, sok szegényt megvigasztalt, sok lepergő könnyet fel-

szárított. – Bármerre is lapozgatok ennek az immár Istenéhez tért nagy embernek az életkönyvében, mindenütt csak illatozó virágokra, fehér rózsákra, ibolyákra és nefelejcekre bukkanok, melyeket ő áldásos élte alatt a cselekvő felebaráti szeretet virágos mezején gyűjtögetett. A sok virág szinte csalogatja az író, hogy azokat egy soha el nem hervadó, illatos csokorba kösse, hogy abban még késői generációk lelkesedő katolikusai is gyönyörködhesenek. (...)

Címeknek és kitüntetéseknek már társadalmi állásánál fogva sem térhetett ki, bár ő azokat sohasem kereste. Lovagja volt az aranygyapjas rendnek, a magy. kir. Szent István rendnek és a pápai aranysarkantyús rendnek. Cs. és k. kamarás volt, a főrendiháznak és a kir. magyar Tudományos Akadémiának rendes tagja, hitbizomány birtokosa és örökös vasmegyei főispán. De összes kitüntetései mellett az ő mély katolikus és szeráfi⁷¹ eszmekörében talán arra volt legbüszkébb, hogy Szűz Mária kongregációjának tagja lehetett.

Tanulmányai

Batthyány László grófnál a kedélyes és vidám modor komoly belső életfelfogást takart. Léha mulatozások, eszeveszett sportok nem érdeklik. Folyton tanulni akar. Az ősi rög szeretele először a gazdasági főiskolára viszi⁷² s az érettségi után, 1890 őszén, beiratkozik a bécsi gazdasági akadémiára. De itt csak egy⁷³ félévet hallgatott. Utána, mint huszáronkéntes lerója egy-éves önkéntesi szolgálatát. De a csillogó egyenruha, a ragyogó

élet nem vonzza. Komolyabb munka után vágyik. Visszakívánczik az Alma Mater ölébe. Beiratkozik a bécsi Rudolphina Tudományegyetem bölcsészeti fakultására s itt nagy érdeklődéssel a kémiát választja fő tárggyul.⁷⁴ Hallgatótársaival, ha nem is pajtáskodott, de a legszívélyesebb modorban érintkezett. Senki sem érezte, ha vele beszélt, hogy főrangú és tradicionális körökből való. Abban az időben, a bölcsészeti fakultáson, egykét osztrák bárón kívül, nem is volt mágánás. – Ha az aulán egyik-másik hallgatótársával végigsietett, súgva mondogatták a bölcsészek: – „Das ist der Graf Padjani, auch ein Phylosoph! Er ist aber garnicht stolz.”

Ezeknek a soroknak az írója ebben az időben (1895–1898) szintén a bécsi egyetem hallgatója volt s én társaim előtt nem palástolható büszkeséggel vettem tudomásul, hogy előkelő magyar honfitársam ilyen szorgalmas hallgatója a bécsi egyetemen. – Batthyány László grófot 1896-ban a bölcsészet doktorává avatták a bécsi egyetemen, de ő úgy érezte első főiskolai oklevele elnyerése után, hogy még nem ért el céljához. – Akkor már megkapta atyjától (1897) az oroszlámosi, horti és köpcsényi uradalmakat, s azzal a gondolattal foglalkozott, hogy köpcsényi kastélyában a szegények részére kórházat rendez be. – A gondolatot tett követte. A kórházat egyelőre 20 ágygal felállította s vezetésével orvost bízott meg. – Az ő betegekért és ínségese-kért dobogó szívét azonban még ez sem elégítette ki. Bántotta, hogy mint laikus a gyógykezelésben tényleges részt nem vehet s elhatározta, hogy megszerzi az orvosi oklevelet is. – Mindjárt a bölcsészdoktori oklevél megszerzése után be is iratkozott Bécsben orvosnövendéknek s 1900-ban megkapta a medicinae

universalis doktori oklevelet is.⁷⁵ – Nyolc évet töltött el összesen főiskolákon. De neki a tanulás nem teher, hanem élvezet volt. Lankadatlanul képezte magát. Hogy el nem fáradt sohasem, az megérthető. – Ha csak lehetett, mindennap reggel szentmisét hallgatott s úgy ment az egyetemre. – Az volt ő már ifjú korában is, ami őt férfikorában olyan nemesen jellemezte. – Mikor az orvosi doktorátust letette, időközben a köpcsényi kastélyban nyitott kórházának vezetését személyesen vette át. – Ezt a kórházat későbbben a faluba helyezte át, ahol saját költségén szép épületet emelt a rendelő és a kórház részére. – 1921-ben pedig, az osztrák megszállás után, a kórházat, az épületet és az egész felszerelést az osztrák államnak adományozta, azzal a kikötéssel, hogy az tovább is az eredeti célt szolgálja, t. i. a szegények ingyenes kezelését. Ha pedig ő maga Köpcsényben tartózkodik, a hozzá kíváncszó szembetegeket ezután is maga operálhassa.

Egy univerzális lángész

A herceg valóságos univerzális lángész volt, de rendkívül magas tudományos képzettsége mellett is azt látjuk, hogy főképp technikai ügyességek iránt volt leginkább fogékony. (...)

Saját laboratóriumot rendez be, melyben szakavatottsággal gyárt különféle cikkeket: cipőpasztát, fogpépet, haj- és szájvizet, kölnivizet stb. Ugyanitt foglalkozik fényképészettel és metallurgiával is. Aranyoz, ezüstöz és viaszfigurákat önt. Nincs a technikának olyan ága, amelyik ne érdekelné tettvágyát.⁷⁶ (...)

Érdeklődik a csillagvizsgálat iránt is s köpcsényi kastélyának déli erkélyén ma is láthatunk egy felszerelt spectroscopot. A bécsi csillagvizsgáló intézetben a tanárok között több jó ismerőse volt. – Fiatalabb korában szenvedélyesen művelte a zenét. Szépen zongorázott és a templomi harmóniumot is jól kezelte. Egy ízben fogadásból egy egész éjjelen át játszott víg darabokat kotta nélkül a zongorán. Ezt a tehetségét Ödön fia is örökölte. – Orvosi laboratóriumában és műtermében gyakran konstruált új műszereket igen ügyesen. Tökéletesített Röntgen készülékeket is.⁷⁷ Ezek a technikai készségei néha szinte spontán fejlődtek ki benne. – Nizzában egyszer egy vak orgonista mellett órákat eltöltött s megtanult a harmóniumon játszani. – Máskor ismét Nerviben, az olasz Riviérán egy kis órásmester költötte fel érdeklődését s szinte órák alatt tanulta meg az órásmesterséget. Otthon aztán az egész kastély és személyzet elromlott óráit ő javította meg. – A gépek minden fajtája, a kicsinyek és nagyok egyformán érdekelték. Letette a gépjárművezetői vizsgát és sofőri képesítést szerzett. Mint úrvezető közismerten remekül kezelte az autót. Saját sofőreit maga képezte ki és Köpcsényben valóságos sofőriskolát tartott, ahová püspökök és ismerősei küldték a sofőreiket tanulni. – A herceg biztos kezű vadász is volt s minden őszön töltött hűgának, Blankának, Pálffy Béláné grófnénak felvidéki vadászterületein néhány kellemes napot. – A természet szépségei iránt a hercegnek különösen nagy érzéke volt, amiből megmagyarázható, hogy családjával gyakran utazott az Alpok gyönyörű vidékein. – Ez a nagy természetszeretete megérteti velünk azt is, hogy a botanika és a természetrajz egyes ágai is igen érdekelték. A virágokat

szenvedélyesen szerette s azokat latin nevükön is ismerte. Ismerte úgyszólván az összes lepkefajokat és a kagylókat is. – A természet remekeit azonban az ő átszellemült gondolkodásában mindig Isten nagy jóságára tudta visszavezetni s megható volt őt hallgatni, mikor gyermekei őt felcsillanó szemekkel hallgatták ilyenkor. Elmagyarázta a herceg, hogy a virágok színpompája, a cifra pillék köntösének káprázatos ragyogása, az alpesi hegyvidék vadregényes szépsége és a dalos madarak, a rigófütty, a fülemile bűbájos csattogása, mind, mind csak a jó Istennek, a világ teremtetőjének szánt himnusz és hozsanna... Talán éppen ezért is történt, hogy kedvenceit, a pompázó virágokat is legszívesebben, mint oltárdíszet csodálta.

Általános orvos

A Köpcsényben 30 ágyra berendezett kórház már néhány éve működött, mire Batthyány orvosi oklevelét megkapta. Természetesen, hogy most már mint orvos kétszeres buzgalommal szorgoskodott a rendelőben betegek körül, akiket már eddig is két orvos látott el s akik naponta jobban szaporodtak. – Az orvosi szakok közül legjobban a szemészet érdekelte s itt különöbben kiképezte magát a bécsi szemészeti klinikán. Nemcsak itt tökéletesítette magát a lehetőségig, hanem egyenesen a szemészoperatóri képesítést ambicionálta, hogy minél többet tehessen szembetegeiért. Hogy ezt elérhesse, külön elméleti és gyakorlati szigorlatot kellett tennie orvosdoktori diplomája után, az úgynevezett, műtősebészit. – Sokezer szerencsés szemoperációról másutt szólunk. – A köpcsényi rendelőszoba folyosóján

sokszor 60, 80, sőt néha 100 beteg állt sort, várva az áldott lelki grófi orvosra. – Nagy és nehéz munka várt itt naponta a grófra. – A tiszta lelkek harmóniájával és derűjével arcán jelent meg aztán a gróf betegek között. A kastély kápolnájában akkor ő már szent misét hallgatott és naponta megáldozott. – Nem robot volt neki a rendelőszoba, hanem élvezet és lelki szükséglet. – Betegek között szép számmal voltak vidékiek is, Alsó-Ausztriából, sőt Pozsony és Sopron megyéből is. Nem tett különbséget betegek között, bár ő buzgó katolikus volt. A protestáns vallásút éppen olyan szeretettel kezelte, mint a zsidót. – Csak, ha elegánsan öltözött, láthatóan jómódú beteget pillantott meg a sorban, azt rendesen utolsónak hagyta. – „A vagyonosak más orvoshoz is mehetnek.”

Ő csak a szegények doktora akart lenni, a nincstelenek jótévedője, akik köszönő szóval fizetnek. – Köpcsényi kórházában a háború idején nagy munkájában két orvos is segédkezett neki. Körmenten pedig dr. Ajtay orvosnő volt sokáig asszisztense, aki ma [1931] is ott működik. Úgy Köpcsényben, mint Körmenten több betegápoló nővér is volt kórházában, akiknek főnöknője és vezetője akkorában a herceg sógornője, Coreth Lilly grófnő volt. – Orvosi praxisában a jószívű herceget néha kellemetlen csalódások is érték. Így például egyszer egy kislány jött a rendelőbe azzal, hogy szeretné a fájós fogát kihúztatni. Fogai azonban mind épek voltak. A herceg kérdéseire aztán bevallotta, hogy fogainak nincsen ugyan semmi bajuk, de anyja azért küldte hozzá a kislányt, mert azt hallotta, hogy a herceg betegeinek pénzajándékot is szokott adni.⁷⁸

Volt a hercegnek egy jó hatású köszvény elleni bedörzsölő szere, mely különféle alkoholtartalmú alkatrészekből volt össze-

téve. Betegeinek egy része igen dicsérte a szert s abból sokat elhasznált. A hercegnek gyanús lett a dolog. Figyelni kezdett és észrevette, hogy némelyik szimuláns betege a restitutions-fluidot egyszerűen megissza. A jó herceg megneheztelt s a szer adagolását beszüntette a következő szavakkal: „A saját költségemen mégsem fogok alkoholistákat nevelni!”.⁷⁹

A szemész

Batthyány László orvosi oklevelének megszerzése után különösebben az oftalmológia iránt kezdett érdeklődni. Melegen érző szíve úgy látta, hogy legtöbbet ezen a téren tehet a szegényekért, hiszen az emberiség legnagyobb kincse a látás érzéke. Kiképezte magát tehát mint szemspecialista is. – Nagy elméleti tudásához amúgy is ügyes kéz és technikai készség járult. – Köztudomású ugyanis, hogy még orvosi műszerek tökéletesítéséhez is értett. – Mint műtősebész orvosi működése alatt kerekben 20.000 operációt végzett, ezek között körülbelül 3000 szürkehályogműtétet, úgyszólván kivétel nélkül sikeresen. Sok olyat is, melyről már az egyetemi szaktanárok is lemondtak. – Betegei azt is megfigyelték, hogy mielőtt egy szemoperációba belekezdett, előbb ujjával a kereszt jelét tette a lecsukott szemre s az operáció tartama alatt halkan mozgott az ajka. Imádkozott a betegért. – A szembetegeket szemüveggel is díjtalanul ellátta. Felesége, a jóságos hercegné itt mindig segédkezett neki. – Mint szemész és szaktudós úgy a magyar, mint az osztrák oftalmológusokkal állandó jó ismeretségben állott s a nemzet-

közi orvosi és szemorvosi kongresszusokon többnyire részt vett. Egyes különleges eseteket praxisából az orvosi folyóiratokban is közölt. Európa nagyhírű szemésztanáraival állandó levelezésben volt, így a magyar Grósz professzorral, Eiselsberg, Pirquet és Campbell tanárral gyakran értekezett is. – Elmondta nekik ritkább eseteit s a professzorok igen nagyra értékelték szakmunkásságát. Mikor néhány év előtt a német szemorvosok budapesti kongresszusukat tartották, azon Batthyány is részt vett nagy érdeklődéssel s utána a tudósokat vendégül is látta magánál. – Áldásos orvosi és szemorvosi működését szakemberek fogják méltatni, mi ezúttal az ő szemorvosi praxisából csak néhány személyére vonatkozó epizódot akarunk elmondani.

Egy körmendi fiatal tanító, Bartunek János, aki egyben leventeoktató is volt, több apróságot beszél el az ottani helyi lapban. Az érdekesebbeket a herceg szemorvosi praxisából ide iktatom. – Egy idősebb sopron megyei magyar felkeresi a herceget a körmendi rendelőben. Öt év óta már alig lát valamit. Elhanyagolt szemidegsorvadás. Segíteni nem lehet, legfeljebb még elhúzni kissé a teljes megvakulást. Szemcseppet ír fel neki és szemüveget ad. – Az öreg hálával elköszön, de kint megáll az ablak előtt. – „No mi baj, öregem?” – „Jaj, tekintetes kegyelmes úr, szegény ember vagyok én, nincsen nekem pénzem patikaszerre. Még visszautazni is alig tudok.” – S az ingyen rendelés és ingyen szemüveg után, a beteg magyarnak még pénzt is adott az orvosságra és az utazásra a „tekintetes kegyelmes” orvos úr.

Az egyik rendelési napon bekötött szemű soproni favágót vezetnek a herceg elé. Elmondja az esetet. Fákat döntögettek az erdőn, mégpedig úgy, hogy a töve felett megfúrták s a nyí-

lásba lőport töltöttek, a gyújtózsínort meggyújtották és elszaladtak. A robbanás azonban elmaradt. Egy idő múlva odament a favágó s azt látta, hogy a gyújtózsínór közvetlenül a lőpor előtt elaludni készül. Hirtelen megfújta a gyújtózsínort, de a lőpor abban a pillanatban felrobbant és összeégette a favágó arcát. – A rettenetesen eltorzult és összepörkölt arcra borzalom volt ránézni. A herceg végtelen nyájassággal vizsgálta a beteget. Bevezette a sötét kamrába és fénykísérleteket végzett vele, de hiába volt minden. A kiégett szem nem reagált többé. A páciens teljesen megvakult. – Mikor látta a herceg, hogy nem segíthet, két nehéz könnycsepp gördült le az arcán. Az orvos megvizsgálta a beteget, a felebarát megkönnyezte. – A favágó gazdag pénzadománnyal távozott.⁸⁰

Egy pénteki napon a körmendi kastély rendelőjében a látogatás alatt bemutatta egy anya 10–12 éves kisfiát, akinek súlyos szembaját a herceg szintén csodás módon meggyógyította: Az anya hálája nem ismert határt s ilyen szavakra fakadt: „Úgy nyissa meg az Úristen a mennyország kapuját a Kegyelmes Úr előtt, ahogy megnyitotta a Kegyelmes Úr az én gyermekem szemevilágát”.⁸¹ A körülállók szeme nem maradt szárazon, de a herceg szinte restelkedve szorította meg a könnyező anya kezét s a következő beteghez fordult.

A községi orvos

A háború alatt történt, hogy a köpcsényi községi orvos hadba vonulván, mint az másutt is megesett, a községi betegek orvos nélkül maradtak. Alighogy erről a herceg értesült, felajánlotta

tüstént szolgálatát a hatóságnak s ő lett a községi orvos helyettese. Ez a hivatás pedig elég fárasztó és áldozatos. Nappal kórházi betegeivel elfoglalva, bizony gyakran megtörtént, hogy a fáradt herceget, alighogy este nyugodni tért, éjjel beteghez hívták. Megtörtént az is, hogy éjjel valamelyik környékbeli falura hívták szülő nők betegágyához. Ilyenkor nemcsak duzzogás nélkül odakocsizott, hanem gyógyszerekkel és élelmiszerekkel ellátva még áldott szívű hitvese is vele ment s ha kellett, órákon át együtt ápolták a segítségre szoruló betegeket.

Mint ügyes kezű operatőr, így nem egyszer mentette meg a herceg a beteg életét. Néha bizony csak hajnalban tértek vissza a kastélyba szamaritánus művük után. Jellemző Batthyány Lászlóra, hogy ő orvosi hivatását mindig a katolikus vallás szellemében gyakorolta, minden ezzel ellenkező beavatkozást mereven elutasított. Pedig voltak neki is nehéz esetei, amikor már-már úgy látszott, hogy a gyermeket fel kell áldozni az anya életben maradásáért. Az orvos felelőssége küzdött benne a jó katolikussal s ő egy buzgó imával a jó Istent hívta konzultációra. Azután hirtelen hozzálátott a műtéthez s rövid időn megmentette úgy az anyát, mint a gyermek életét.

A szegények pártfogója

Meleg június végi nap. Szombathelyt már elhagytuk, Körmend felé közeledünk. A személyvonat harmadik osztályában csupa egyszerű ember ül. Iparosok, munkások, batyus öregasszonyok. Nagy uraknak a kisemberek, gazdagoknak a szegények a legszigorúbb bírái. Ezeknek a véleményére vagyok kíváncsi.

Szemben velem egy idősebb iparos formájú ember ül munkaruhában. Máv. mozdonyvezető. Körmenden lakik. Szívesen beszélget, nem kell nógatni. – Hamar a kastélyra és a hercegre terelődik a szó. Szeme csak úgy csillog, ha a boldogult hercegről beszél.

Micsoda arany szíve volt. Mit tett a szegényekért és a betegekért? Őneki három gyermekét is kezelte és meggyógyította. Nem is ember volt az, hanem valóságos ember képében járó angyal. – Enthuziazmusa⁸² elragadja és szinte csodás szemgyógyulásokat sorol fel. Egyet különösen megjegyeztem magamnak, mert nevet is mondott s az eset a terápia szempontjából is szinte hihetetlenül hangzott.

Pungor Ilonka, szombathelyi vasutas születésétől fogva vak kislányát fél évig kezelte a herceg. Eleinte semmi eredmény sem mutatkozott, de a herceg nem vesztette el kedvét, a gyermeket ismételten megoperálta és szemüveget adott neki. Lassan azonban a helyzet megváltozott. Előbb mintegy ködfátyolon keresztül látni kezdte a tárgyakat. Ma pedig erős szemüveggel már a betűket is tudja olvasni. – A mozdonyvezető hangos beszédére felfigyelnek a szomszédok is.

Mindenkinek van egy ismerőse, vagy rokona, akinek a herceg visszaadta az egészségét. – Egy öreganyó hangosan felkiált: – „Istenes szent ember volt a herceg úr, nagyeszű és vajszívű. Az én kis onokámat is ő gyógyította meg, pedig már lemondtak róla az orvosok. Áldja meg őtet a nagy jó Isten még a haló porában is.” – A mozdonyvezető folytatja: – „Nem volt annak kérem egy ellensége sem. Még a szociáldemokrata munkásság is tisztelte ezernyi jótetteért. Mert mindig csak a szegényeket, a nincsetleneket pártfogolta.” (...)

Imádság mint orvosi honorárium

Batthyány László puritán lelke nem tűrte rendelőjében a titulátúrát. Ő ott nem akart más lenni, mint a szegények és ínségesek doktora. – Köpcsényben és Körmenden az ő szegény páciensei röviden csak „doktor úrnak” szólították.

Egy ízben egy ütött-kopott öreg koldus jelentkezett nála az ambulancián. A lerongyolódott ember szemei rettenetes állapotban voltak. Majdnem teljesen vak volt. Két szemét valamilyen úton-módon oltott mész roncsolta össze. – „Segítsen rajtam, doktor úr!” – A herceg azonnal felvette őt kórházába és heteken át kezelte majdnem teljesen remény nélkül, hogy a szeme világát megmenthesse. Ismételten megoperálta s a gondos kezelés eredménye az lett, hogy a páciens teljesen felgyógyult. Szemei épek maradtak. – Azután tetőtől talpig új ruhát és cipőt adatott neki s gazdagon megajándékozva bocsátotta el. – Az öreg koldus hálálkodása nem ismert határt. Térdre borult a herceg előtt s kezét csókokkal akarta illetni. – De a herceg gyorsabb volt, mint az öreg koldus. – Hirtelen mellétérdelt. – „Ha már hálát akar adni öregem, akkor adjunk együtt hálát a jó Istennek, aki magát az én közbejöttömmel meggyógyította.” – Arcán lepergő hálakönnyekkel hagyta el a herceg kórházát az öreg koldus.

Sokszor előfordult az is, hogy a meggyógyult szegény páciens a kúra végén így szólt a herceghez: – „Mivel tartozom, doktor úr?” – A felelet mindig ez volt: – „Katolikus?” – „Igen.” – „Csak egy Miatyánkkal, lelkem!” A szegények Miatyánkaiból aztán csakugyan nagy kincset halmozott össze magának a „szegények doktora” a túlvilági életre.

Költséges passzió: a jótékonyág

A hercegnek csak egyetlen költséges passziója volt: a jótékonyág, de erre igen sokat áldozott. – Körmenden, Köpcsényben és más birtokain fenntartott emberbaráti intézményei, kórházai és karitatív művei még pengőben is százezreket emésztettek fel. – A szegény betegeket nemcsak ingyen operálta, meggyógyította és kórházaiban sokszor heteken át ápoltatta, hanem gyógyszerekkel, szemüveggel, igen gyakran ruhával és cipővel is bőven ellátta. Adott nekik sokszor pénzsegélyt és fizette a vidékieknek még az útiköltséget is. A kórházak fenntartása, segédorvosainak és az ápolószemélyzetnek díjazása szintén az ő vállát nyomta, ami tetemes pénzáldozatba került. – Szinte bántó komikumként hat ránk ezek után a tény, hogy ezután az áldozatos és költséges filantrópiai munka után még külön súlyos adót is kellett a hercegnek fizetnie.

*

A herceg Batthyányhoz címzett gyógyszerár⁸³

1934. január 21-én, vasárnap volt a „Herceg Batthyány” gyógyszerár felavatása ... ugyanakkor leplezték le a gyógyszerár patrónusának, néhai herceg Batthyány Lászlónak a gyógyszerár helyiségében életnagyságú portréját, Guszich Jenő festőművész olajfestményét. A herceg három év előtt hunyt el ugyan-ezen a napon.

Kray István báró ecsetelte Batthyány hercegnek a nagy filantrópnak és szemorvosnak működését, s kitért a kapcsolatokra is, amelyek Baradlait a herceghez fűzték. Három évig voltak

36 év előtt a bécsi egyetemen hallgatótársak. Később Baradlai a herceg kórháza körzetében sok száz receptjét készítette el... A herceg halála után Baradlai írta meg a herceg élettörténetét, most pedig mint a nemes herceg apostoli működésének csodálója, újonnan felállított gyógyszerjétárát is róla nevezte el.

D. j. UNIV. MED.

Dr. Batthyány = Strattmann László herceg
MAGÁN-KÓRHÁZA
KÖRMEND, VASVÁRMEGYE.

Szegények részére díjtalan ambulatorium: hétfőn, szerdán és
pénteken 1/2—1/2 óráig a várban. — Műtétek: kedden,
csütörtökön és szombaton 1/2—1 óráig a vár kórházban.

Rp. 192 *[Handwritten signature]*

Zinci sulfur 0.1 5
Aque dest. 10.0 2.5
MDS. Szemcseppek. 1.2

Rp. * * *

Ung. ophthalmici alb. flav. 0.1
Vasellini opt. 10.0
Lanolini aa 10.0
MDS. Szemkenőcs. 1.2

* * *

Uvegpalca szem részére.

Rp. * * *

Colyr. pulci adstringent. 10.0
Aque dest. aa 10.0
MDS. Szemcseppek. 1.2

* * *

Szemcsepegtető.

Pro *[Handwritten signature]* Ignác

Szontagh Jenő

Orvos volt és emberbarát⁸⁴

Batthyány Lászlót ebben az országban kevesen, jobban mondván, alig ismerték. Csodálatos dolog, hogy ugyanakkor, amikor közepszerűségek, vagy mondvacsinált nagyságot, mint értékek szerepelnek a közéletben, ugyanakkor nagyon sok valódi érték az ismeretlenség homályában marad, akiről a nagyközönség csak akkor vesz tudomást, amikor nekrológja az újságban megjelenik. De lehet, hogy ennek az ismeretlenségnek maga Batthyány is oka volt, mert alig ismertem másodikat, aki minden nyilvános szerepléstől, sőt még attól is, hogy neve az újságba kerüljön, annyira húzódott volna, mint ő.

De ha az a pár tízezer ember, aki az országban a közvéleményt képviseli, nem is ismerte, annál jobban ismerte, tisztelte, csodálta az a másik sok ezer és tízezer szegény ember, akinek baját meggyógyította, akinek fájdalmát enyhítette, könnyét letörölte, akinek segített hordozni a keresztet, amelynek súlya alatt az már-már összeroskadt. És annál jobban ismerte, tisztelte, csodálta, rajongott érte az a szűk kör, amelynek szerencséje volt – és itt a szerencse igazán nem szólásmód – az ő páratlan kiválóságát megismerni.

Mert ki volt Batthyány László? Külsőleg, a világ előtt, a legfényesebb főúri nemzetségnek, az Örs vezértől származó Batthyányaknak feje, nádorispánok, horvát bánok, zászlósurak, tábornagyok és hadvezérek, egyházfejedelmek, érsekek és hercegprímások utódja, herceg és a legelölkelőbb rend, az arany-

gyapjú vitéze, sok-sok ezer holdnak, a köpcsényi és körmendi várnak ura. De őelőtte ez csak mellékes volt és ha megkérdezik a foglalkozását, bizonyosan azt feleli: *orvosdoktor*.

Mert elsősorban ez volt. Telve hivatása iránt való szeretettel, lelkesedéssel, páratlan lelkiismeretességgel és kötelességtudással. Nem főúri különcködés volt ez nála, hanem komoly hivatás és úgy gyakorolta ezt, olyan szorgalommal, mintha ebből kellett volna megélnie és olyan pontos lelkiismeretességgel, mintha az előmenetele, a jövője, boldogulása függött volna tőle. Ha a nevét aláírta, legtöbbször elhagyta a herceget, sokszor a keresztnévét is, de a doktor sohasem maradt el a neve elől. Nyolcévi főispánságom alatt csak egyszer kért tőlem valamit.

A háború első évében, amikor a köpcsényi körorvos és az ő kórházának főorvosa is hadba vonult, egy széles vidék orvos nélkül maradt és akkor csaknem mentegetődzve, hogy egyszer ő is kér valamit, adta elő azt a kívánságát, helyettesíteném be őt a körorvosi állásra. És bizony mondom, hogy nem hiszem, hogy ebben az országban volt, van vagy lesz kör, ahol az orvosi szolgálat jobban, lelkiismeretesebben és pontosabban lett volna ellátva. Nem méltatlankodott, ha éjnek idején, legjobb álmából verték fel, nem húzódozott hóban, fagyban, sárban kocsira ülni, hogy elmenjen egy szülő asszonyhoz, nem fogta be az orrát, ha alacsony, szellőzetlen, a munka verejték szagától terhes földes szobába kellett lépnie és úgy vizsgálta meg, úgy ápolta a legutolsó napszámost vagy beteg cigányt, mintha főherceget kezelt volna.

De ezen a komoly, életet betöltő hivatáson felül még valami volt. Emberbarát. Emberbarát a szó legszebb, legnemesebb, leg-

tisztább értelmezésében. Az orvosi mesterség, tudomány vagy művészet csak eszköz volt arra, hogy a legszebb és legfennköltebb erényt, a felebaráti szeretetet gyakorolhassa. Hiszen alig van még egy második olyan foglalkozás, ahol annyi alkalom van fájdalomt enyhíteni, könnyet letörölni, munkaerőt vissza és ezzel kenyeret adni, a felebaráton segíteni. És ha visszaadott valakit az egészségnek, az életnek, a családnak és a kenyérkeresetnek, akkor benne nemcsak az orvos örült a sikernek, de az ember is boldog volt, aki megsegíthette felebarátját.

Orvos volt és emberbarát. (...)

Amikor ezelőtt közel két évtized előtt, a herceg elődjének elhalálása után, bizonyos öröklési és rangdolgokat kellett tisztázni, az akkori miniszterelnök, Tisza István gróf felvilágosításokat kért tőlem.

– Sajnos, nem ismerem Batthyány Lászlót, keveset is hallottam róla. Nem tudnád nekem röviden elmondani, milyen ember?

– Azt hiszem – feleltem – egyetlen mondatban megadhatom a választ. Olyan emberrel, mint Batthyány László, másodikkal ebben az életben még nem találkoztam; csak régi krónikákban, szent legendákban és írásokban olvastam, hogy ilyenek is éltek a földön.

Azóta ide s tova két évtized telt el és én ma sem mondhatok mást, mint amit akkor mondtam. Olyan emberrel, mint Batthyány László volt, ebben az életben másodikkal nem találkoztam és azt hiszem, nem is fogok találkozni; csak régi krónikákban, szent legendákban és írásokban olvastam, hogy ilyen emberek is éltek a földön.

Szemerjay K. Dénesné

A tiszta lélek harmóniája⁸⁵

Köpcsényben csak néhány évig működött két idegen orvos; amikor Batthyány herceg orvosi oklevelét megkapta, ő vette át kórháza vezetését. A 30 ágyas kórházból a háború idején 120 ágyas kórház lett s a katonai parancsnokság őt nevezte ki a kórház igazgatójának. Mivel az orvosi szakok közül legjobban a szemészet érdekelte, a bécsi szemészeti klinikán szemésznek képezte ki magát és hogy operálhasson is, külön műtősebészi szakképzettséget szerzett.

Amikor napi szentmiséje és áldozása után megjelent a főúri orvos a kórházban, mindig derűsnek, vidámnak látszott. A tiszta lélek harmóniája s a szív melegsége sugárzott arcán. Elfoglaltsága nem jelentett robotot számára, hanem örömet, hiszen jót tehetett embertársaival Istenért. Talán ez volt az egyetlen szenvedélye. A kórház folyosóján ilyenkor már 80–100 beteg is várakozott rá. Betegei nemcsak a szomszéd megyékből keresték fel, hanem Ausztriából is átjöttek hozzá.

Sohasem tett különbséget a betegek közt. Csak az előkelő külsejű betegeket várakoztatta meg. Talán le akarta szoktatni őket, hogy hozzá járjanak. Ő a szegények orvosa volt.

Az összeomlás után Körmendre költözött, ahol kastélyában újra kórházat rendezett be. Itt dr. Ajtay orvosnő volt az asszisztense. Köpcsényben is, Körmenden is több ápolónővér volt segítségére, akiknek főnöknője és vezetője abban az időben Coreth

Lily grófnő, a herceg sógornője volt. Sokat segített a kórházban férjének a hercegnek is. Operációknál ápolónővért helyettesített, rendelések alkalmával pedig ő választotta ki a szükséges szemüveget a betegek számára.

A köpcsényi kórház valóságos mintakórház volt tökéletesen felszerelt műtőteremmel és röntgenlaboratóriummal. Orvosi felszerelését csak a legjobb szanatóriumokéhoz lehetett hasonlítani.

De nemcsak a felszerelés volt olyan, mint a méregdrága szanatóriumokban, hanem a betegek irányában tanúsított gondosság, szeretet és odaadás is.

A herceg nem ismert fáradtságot, szüntelenül dolgozott és csaknem mindig kimerülten, sápadtan érkezett haza a közös étkezésekhez, amikor már az egész család asztalnál ült.

Lelkiismeretes orvos módjára gyakran látogatta betegeit és mindegyikhez volt jó szava.

Jellemző rá egy kijelentése, amit élete utolsó éveiben tett:

– Szeretem a betegeimet, hiszen azok tanítanak meg Istennek mindig nagyobb szeretetére! Mivel a betegekben Istent szeretem és szolgálom, ők tesznek nagyobb jót velem, mint én övelük.

Brooser Gábor

**Dr. Batthyány-Strattmann László,
a magyar Albert Schweitzer⁸⁶**

Dr. Batthyány-Strattmann Lászlóról 1931-ben bekövetkezett halála óta számtalan életrajz, újságcikk, ismertetés jelent meg. Kiadták a naplóját, tizenkét életrajza jelent meg, a negyvenes évek óta gyűjtik boldoggá avatási perének jegyzőkönyveit. Mégis az utóbbi évtizedek során alakját a magyar sajtóban és közéletben egészen az elmúlt évig nagy hallgatás övezte, a róla szóló írások, a naplók kiadás Bécsben jelentek meg. Amíg a szeretet művét orvosként beteljesítő orgonaművész Albert Schweitzer nevét sokszor emlegettük és ez a Társaság is zászlajára írhatta, addig egy vele azonos értékű egyéniséget a saját hazája elfelejtene?

Azt hiszem, ez az egyik oka annak, hogy erről a felemelően szép emberi példát mutató egyéniségről a Társaság a Schweitzer-ről szóló előadássorozatban meg akar emlékezni.

Joggal kérdezhetnék, hogy miért nem egy történész vagy egyházi személy áll most Önök elé előadóként? Miért egy szemorvost kértek fel erre a feladatra? Talán azért, mert Batthyány-Strattmann László szemorvosként ismerhette meg a hivatás teljesítésének belső örömét, vagy azért, mert magam is szemorvos lévén ismerem pályafutását és etikai előadásaim során, évről-évre megemlékeztem tevékenységéről, akkor is, amikor ez még nem volt szívesen fogadott téma.

Elvállaltam a felkérést, mert tartoztam ezzel a kezdő műtő-orvosi lépéseimet oly sok szeretettel segítő, igazgató, fáradhatatlan műtősnőnek, Matild nővérnek, Batthyány valamikori munka-társának. Nem tudom, hogy egykori „főnökének”, ahogy ő mondta „a herceg úrnak” boldoggá avatási pere hogy végződik, de ha én egy szentre gondolok, akkor Matild nővér éjt-nappallá tévő szorgalma minden fáradtságon, bosszúságon, megaláztatáson és súlyos megpróbáltatáson felülemelkedő szeretete jut az eszembe. Ha ő ilyen volt, milyen lehetett akkor az általa úgy tisztelt és szeretett „főnök”?!

Batthyány László édesanyja betegségja mellett látta meg és tanulta meg egész életre szólóan tisztelni a gyógyító orvost.

A fiatalsága azonban úgy zajlott, mint a többi elvált szülők gyermekéé. Internátusok, nevelőtanárok, diákcserék, túlzott öntudat és szeretetet kereső kapcsolatok a lelkiatyával, váltják egymást. A jezsuiták gimnáziuma szigorú, a főrangú diákok éppúgy kicsapják nyolcadikos korában, ha tiszteletlen, mint bárki más, így az érettségit magántanulóként teszi le az ungvári gimnáziumban.

Ez a vidám, csintalan, néha gőgös diák kedvenc tantárgyain túl csak egy dolgot vesz komolyan, ez a vallás. Ennek tudható be, hogy amikor keréktörésre kerül a dolog, mindig akad egy jólelkű páter, aki felismeri a fiatalember belső értékeit és tovább egyengeti az útját.

Az egyetemi évek is mozgalmasan kezdődnek. Apja eltiltja az orvosi pályától, azt szeretné, ha gazdasági főiskolát végzene, hisz neki kell majd a birtokok igazgatását ellátnia. A gazdasági akadémiai tanulmány hamar megszakad, bölcsészettel,

kémiával, asztronómiával kezd foglalkozni nagy érdeklődéssel s nem amatőr szinten. Köpcsényben kémiai laboratóriumot és jól felszerelt obszervatóriumot rendez be, miután a bécsi csillagvizsgálóban kellő gyakorlatot szerzett. Laboratóriumában cípőpasztától a kölnivízig mindent előállít. Kitűnő technikai érzékkel rendelkezik, de elsajátítja a hypnózis tudományát és filozófiával is foglalkozik. Ez hát a helyzet a huszárönkéntesi év leszolgálása után. Egyetemi társai szeretik, ebben a közegben szerény, kollegális, a tudásvágy és a megszerzett ismeretek már fokozatosan visszaszorítják a kollégiumból kikerült fiatalember eleinte viharos, könnyelmű társasági életét.

Élénk bizonyossága ennek a komolyodásnak és a gyermekkor óta élő hivatástudatnak, hogy 25 évesen, Dr. Vécsey professzor biztatására – akitől medicinát tanult – jelentkezik az orvosegyetemre, ahová a kémiai tanulmányokat betudva másodévesnek veszik fel. Ebben az időben, 1896-ban nagy beteg, gyomorrákos édesapját ápolja. Fájdalmait jelentősen enyhíteni tudja, s így végül megkapja az apai beleegyezést az orvosi pályához.

1900-ban nyeri el az orvosi diplomát és klinikai sebészorvosi gyakorlatot kezd Bécsben. Ez önmagában szép fordulat egy fiatal ember életében, aki a kezdeti bizonytalanság után, komolyan és teljes odaadással fordul a választott hivatás felé, de még ennél is többet jelent talán, hogy beleszeret és 1898. november 10-én Bécsben, a Votivkirchében oltár elé vezeti Coreth Mária Terézia grófnőt. Ettől a pillanattól kezdve az élete megváltozik, töretlen ívet mutat fölfelé.

Orvosi munkáját sebészként kezdi Bécsben és Köpcsényben a saját maga létesítette korszerű kis kórházban, ahol villanyvi-

lágítás, aseptikus és septikus műtő, röntgenkészülék, stb. áll rendelkezésre, egész nap operál, betegeket kezel, s persze gyakoriak az éjszakai sürgős esetek is. A nagy igénybevétel hatására Basedow-kórja kiújul, szívpanaszai jelentkeznek. Kollégái tanácsára felhagy a sebészettel és feleségével együtt úgy dönt, hogy jó manualitását a szemészetben tudja legjobban felhasználni a betegek érdekében. És így is történik.

A szemorvos útja az akadémiai tagságig, a katedrára való meghívásig vezet. De ő megmaradt annak, aminek maga-magát képezte, a szegények orvosának. Szándékosan nem a szegények szemorvosát mondtam, mert Batthyány képzettségénél és szemléleténél fogva a beteg ember testét-lelkét gyógyította a maga megbonthatatlan egységében.

Megrendíthetetlen hite a tragédiák elviselését is megkönnyítette a betegek számára. Arról a segítségről nem is beszélve, hogy betegeit ingyen gyógyszerrel, szemüveggel, ha messziről jöttek, útiköltséggel is ellátta. Azt mondanák: könnyen tehetne, hisz nagyon gazdag volt!

Ez igaz, ezt ő is tudta, s ennek megfelelő mértékben juttatott a rászorulóknak, akárhol fordult is meg a világban. A család életmódja osztályos társaihoz mérten egyszerű volt, minden luxust kerülő, környezetének minden bajára érzékenyen, segítőkészen reagáló. Batthyány halálakor Grósz Emil, a neves szemészprofesszor ezt írta: „Valóban hivatásszerűen foglalkozott az orvosi tudománnyal és nem úri passzióból. Igen ügyes kezű és lelkiismeretes operatőr volt, orvos, aki soha sem kímélt sem fáradságot, sem időt, sem a saját egészségét, hanem szenvedő embertársainak mindig, minden pillanatban segítségére sietett.” Batthyány valóban ilyen orvosi alkat volt.

Operatőri, gyógyító munkáját „nyitott ajtók” mellett, hazai vagy külföldi orvoslátogatók, néha családtagok előtt végezte, mindenre magyarázatot adva, betegeit mindenkor bízattatva, erősítve. Legkedvesebb asszisztense Misl, a felesége volt. Mint mondtam, nem vonzották a hivatásbeli rangok sem.

Egyszer mégis érdekes módon nyilatkozott a professzori címe lehetőségéről: „... a címnek azért egy haszna van, .. írnék egy leghatározottabban katolikus jellegű művet: „Egy orvos katolikus vallomásai”, akkor ezzel a címmel használnék a hitnek, mert az emberek, legalább is egyesek, mégiscsak meghökkennének azon, hogy egy orvosprofesszor is kiáll a hit mellett.”

Azt hiszem, ebben évtizedek múltával is igaza van. Kár, hogy ez a mű nem született meg.

Az orvosi munka egyre elmélyültebb, a rosszindulatú orvosi pletykák, melyek eleinte „mások egészsége kárára gyakorolt főúri passzióknak” titulálták tevékenységét, elhallgattak, s a Trianon után Körmendre átköltözött kórház és vezetőjének neve országon belül és kívül ismertté vált. Most már nem zárkozhat el egy-egy főrendű egyházi vagy világi személy műtététől sem. A honorárium ajánlatát azonban mindig a szegények felé irányítja. A kórház, a személyzet, a betegellátás és gyógyszerelés összes költségét, beleértve az asszisztens-orvosok fizetését, mindig maga fedezi. Évente körülbelül ötezer beteget látott el személyesen és összesen kb. 20.000 műtétet végzett. (...)

Ha most visszagondolok az eddig elmondottakra, érzem, hogy csak külsőségeiben tudtam lefesteni ezt a mélyen érző és hitének mindenben megfelelő orvosegyéniséget. Engedjék meg, hogy néhány tőle idézett mondattal megpróbáljam a belső létét, gondolat- és érzésvilágát is megvilágítani.

Sógornője, Coreth Magdaléna a bertholdsteini kolostorban élt. Batthyány hét hónapi – rákos betegség miatt viselt – , nehéz szenvedés után, a nővér kérésére, többek között ezt írja neki a betegápolásról: „Sajnos minden emberi cselekedetbe belevegyül az emberi tökéletlenség. Sokat nyerünk vele, ha megfigyeljük, mi minden lehet segítségünkre, hogy jobban szeressük embertársainkat és mi minden akadályoz ebben.”

S így folytatja: „Itt van mindenekelőtt a gőg, amely feltolakszik bennünk tudásunk miatt, például egy sikerült kúra vagy kezelés után... Különben elég egy kis pillantás ismereteinkre és világosan látjuk, hogy csak a felületen tapogatózunk, alaposan nem értünk meg semmit.”

Az a furcsa, hogy a leírtak óta eltelt ötven év minden haladása és felfedezése ellenére ez a mondás – ha új dimenziókban is – , de változatlanul érvényes. Ahogy halad a tudomány, úgy távolul a horizont, de az alapkérdések megválaszolása még távolabbinak tűnik.

Batthyány így folytatja: „Nagy veszedelem a felebaráti szeretetre, ha engedünk a rokonszenv és ellenszenv indulatainak és túlságosan a külső szerint ítélünk, s nem vagyunk urai az embertárssal szembeni saját érzelmeinknek. ... Igen gyakran vagyunk roppant igazságtalanok az ideges, hisztérikus, szellemileg fogyatékos betegek nagy serege iránt. Pedig éppen nekik van igen-igen sok szeretetre szükségük. A „neuraszténias, hisztérikus” diagnózis többnyire csak a betegek szenvedéseinek gyűjtőmedencéje.”

Ugyanígy figyelmeztet Batthyány a türelemre és a teljes együttérzés szükségességére a gyógyításban. Talán túl hosszán idéztem ezt a gyógyításról – betegápolásról szóló vallomást.

De azt hiszem a mai kor negatívumainak tükrében egyre élesebben látjuk e kérdések jelentőségét és érezzük minden foglalkozásban az emberszeretet és a mélyen átélt hivatástudat hiányát.

Nos ez az emberszeretet és hivatástudat hatotta át a körmendi kórház tulajdonosának minden tevékenységét. Az intézet 10 év alatt 160.000 ápolási napot teljesített. Az ezzel járó kiadások kb. 1 millió arany koronát tettek ki. A birtokok jövedelmének 2/3-át! Az adóhivatal természetesen nem hitte el, hogy a birtokból és a kórházból Batthyáynak nincsenek busás jövedelmei, s bizony a napló visszatérő eseménye a fenyegető anyagi csőd és az adócsökkentés ismételt kérelmezése.

A háború hátszínházi nehézségeire Batthyány a tőle szokott segítőkészséggel reagál. Kórházában sebesülteket ápol és operál, s emellett elvállalja a bevonult körzeti orvos teendőit is. Éjszaka őt hívják ki a szülő nőkhöz, diftériás gyerekekhez, bal esetekhez. És ő fölkel az egész napi kórházi munka után az éjszaka közepén, megy autón, kocsin vagy gyalog, parasztházba és cigányputriba, szívesen, szeretettel és nagy hozzáértéssel végzi a vállalt kötelességet.

Az 1919-es forradalomtól bizonyára félt, mert Bécsbe, majd Svájcba ment családjával. Amikor visszatértek az elhagyott otthonukba, a zongorára egy cédula volt tűzve. Így szólt: „Miért teccett elmenni? Maga herceg úr a mi jótévőnk. Nem történt volna semmi. Sőt!” Ki hinné, hogy ilyen „népítélet” is van.

Dr. Batthyány László 1931. január 22-én halt meg. Szanatóriumi szobájában kis oltár állott, s a család minden tagjának szeretetét érezhette maga körül. Csodálatosan szép és mélységében is teljes életének zárszavául idézem naplójának egy 1907-

es bejegyzését: „Kolosszális boldogság orvosnak lenni és ha ezerszer jönnék a világra, akkor sem kételkednék egy pillanatra sem: inkább legyek orvos betevő falat nélkül, mint felebarátomért semmit sem cselekvő gróf...”.

Úgy érzem, minden orvos nevében meg kell köszönnöm dr. Batthyány Lászlónak ezt a hitvallását.

Azt hiszem történeti hűséggel ismertettem egy lenyűgözően szép életutat. Csak egygel maradtam adós. Annak a mélysegesen mély hitnek, vallási meggyőződésnek az érzékeltetésével, amely Batthyány László művének megértéséhez vezet. Ennek a lángoló, minden percre kiterjedő szeretetnek és odaadásnak a fénye kortársait, papokat és világiakat – és írásait elolvassva engem is – gyakran zavarba hozott. Feszengő érzéssel mérí fel ilyenkor az ember önmaga lelki értékének szokványos sivárságát és alig elnyomható irigységgel nézi annak a boldogságát, aki az örömben, a szenvedésben, az élet minden órájában és a halál pillanatában is fenntartás és kételkedés nélkül tud hinni és hitének megfelelően cselekedni.

Ötvennyolc év távolából Dr. Batthyány László alakja történelmi személyiséggé vált az emberek szemében. Érdekes módon két orvos: a protestáns papból, teológus professzorból, orgonaszakértő- és orgonaművészből lett lambarenei kórházalapító, Albert Schweitzer és a kémikus csillagász, sebész és szemész, a mélyen hívő katolikus Batthyány László ugyanazt az életművet teljesíti be: a szeretet művének gyakorlati megvalósítását. Ha Schweitzer filozófiai, önéletrajzi írásait, előadásait és Batthyány naplóját és levelezését nem is ismernénk, életművükből, tevékenységük módszereiből egy rendkívül fontos üzenet árad felénk: aki békét akar, annak először önmagában kell békét

teremtenie, aki munkájának gyümölcsét kívánja élvezni, annak úgy kell dolgoznia, hogy értéket teremtsen másoknak, hogy az üres szó és képmutatás mindig lelepleződik, hogy a szeretet szeretetet, a gyűlölettség gyűlötséget, az elnyomás lázadást szül. Ennek a hitvallásnak rendkívüli súlya a két világháborúban és az azt követő időkben drámai erővel nyilatkozott meg.

Az új, immáron végzetes katasztrófával fenyegető kor első éveiben Albert Schweitzer, a Nobel-békedíj átvételekor drámai felhívással fordul a nagyhatalmakhoz, az atomháború fenyegető rémét vetítve eléjük.

Szavait, intelmeit mindkét fél idézte, hivatkoztak rá, de az általános gyanakvás légkörében senki sem tartotta be. A politika, az államvezetés kizárólag a fegyveres hatalomban és a gazdaságban látta a jövő biztosítékát. S az egymással megszállottan tusakodók nem vették észre, hogy lábuk alatt kiszárad a fű, elszennyeződik a föld és a víz, korom és mocsok borít eget és földet és az elszabaduló elemek – minden atomháború nélkül is – végső pusztulással fenyegetik a hitét, törvényét vesztett emberiséget. Schweitzer költői szimbóluma talán sokak előtt ismert. Azt mondta: „Egy gyors sodrású víz ragad minket az óriás vízesés felé, s mi nem vesszük észre, hogy az áramlás mindig erősebb lesz és nemsokára már képtelenek leszünk a ránk váró megsemmisülést elkerülni.”

Hány Batthyány Lászlóra, hány Albert Schweitzerre volna szükség, hogy a bárkák kormányosai meghallják a vízesés dübörgését, hogy a szeretet fényében biztos révbe érjen az emberiség?!

(1989)

Unger Ilona

Megszólal a kastély

Egyedül vagyok, de valaki véd:
Beszédes csendjével átölel a kastély!
Legendát suddognak egymásnak a bástyák,
kagylóikat nyitják a barokk cirádák.
A falak gyönggyé vált könnyeket pergetnek,
hálás köszönetét beteg embereknek,
akiknek itt hullt le szemükről a hályog.
Látok már! – Doktor Úr! – Gyönyörűen látok!
Látok! Látok! – zeng az örömöda!
Áldást mond cigánylány, koldus vén anyóka.
Itt herceg gyógyított nincstelen beteget!
Egy főúr lépte át az „osztálykeretet”!
Büszkén ragyogj hát pelikános címer!
Dr. Batthyány a magyar Albert Schweitzer!

Magyar örökség díj

Állampolgári javaslatok alapján 2002. december 21-én postumus „Magyar örökség” díjjal ismerték el Batthyány-Strattmann László (1870–1931) orvos „szegényeket istápoló munkásságát”.

*

Batthyány-Strattmann László nevét viselik

– *Batthyány-Strattmann László kórház.* Az egykori napilap írta: „Körmend város közkórháza 1934. évi július 1-én, alapításának 100. évforduló ünnepén herceg Batthyány-Strattmann László doktor nevét vette fel. Ezzel is kifejezést kíván adni annak a mérhetetlen szeretetnek és igaz hálának, mely mindnyájunk lelkében ott él, akik tanúi voltunk néhai Batthyány-Strattmann László doktor lelki nagyságából fakadt önzetlen emberbaráti és orvosi működésének, mellyel a magyar népnek áldozott.”⁸⁷ Jelenlegi neve: *Batthyány-Strattmann László Kórház és Rendelőintézet.*

– A „*Batthyány-Strattmann László díj*”-at minden évben 40 olyan szakembernek adományozzák, akiknek egészségügyi munkáját kimagasló teljesítményként értékelik. A díjjal emlékérem, az adományozást tanúsító oklevél és a köztisztviselői illetményalap tízszeresével megegyező mértékű pénzjutalom jár. A díj átadására általában minden évben

Batthyány-Strattmann László születése napján (október 28-án) kerül sor.

– A „*Keresztény Egészségügyiek dr. Batthyány László Társasága*” 1990. január 16-án alakult meg Szombathelyen. A Társaság a névadó „szellemében alakult meg és nagy reményekkel látott munkának, hogy Batthyány-Strattmann László herceg orvos etikai hagyatékát folytassa, szellemét ápolja, boldoggá avatása érdekében imádkozzon és munkálkodjon”.⁸⁸

– A budapesti „*Batthyány-Strattmann László Egészségügyi Szakközépiskola és Gimnázium*” léghörét a névadó, a sok által tisztelt „szegények orvosa”, emellett példás családapája szellemének megfelelően két alapelv határozza meg: a tanárok segítőkészsége, gyermekszeretete és a szakmai igényesség.⁸⁹ Duna-kilitin az általános iskola vette fel Batthyány-Strattmann László nevét.

– A „*Vakok Batthyány László Gyermekotthona, Római Katolikus Óvodája, Iskolája*” a Szent Anna Otthon jogutódaként jött létre Budapesten 1991. január 14-én. 1945-től 1990-ig hazánkban nem volt lehetőség arra, hogy az Egyház bekapcsolódjon az alapfokú oktatásba.

– A „*Szegények Orvosa Körmendért Alapítvány*” a neves orvos életének jobb megismerését, boldoggá avatásának ügyét szolgálja. Megalakult a *Batthyány-Strattmann Polgári Kör* és a *Batthyány-Strattmann Kollégium* is.

Boldoggá avatott

Apor Vilmos győri mártírpüspök után Batthyány-Strattmann László a második magyar, akit a magyarországi rendszerváltás óta a pápa a boldogok sorába emel. A boldoggá avatási eljárás felperese a szombathelyi és eisenstadti egyházmegye volt, így az avatás a magyar és az osztrák egyház közös ünnepe volt. Az ügy római posztulátora Németh László, a Pápai Magyar Intézet rektora volt. Az új magyar boldog földi maradványai az ausztriai Güssing ferences templomában nyugszanak.

II. János Pál pápa mondotta 2003. március 23-án, Batthyány-Strattmann László boldoggá avatásakor: „Nemesi elődeinek gazdag örökségét arra használta fel, hogy a szegényeket ingyenesen kezelje, és két kórházat is épített. Nem az anyagiak érdekelték, nem is a siker és a karrier volt életcélja. Ezt tanította és élte meg családjában és így lett a legjobb ígehirdető gyermekei számára. Lelkileg az eucharishtiából töltekezett. Ez által tett tanúságot lelki életének forrásáról és küldetéséről mindenki előtt, akit az isteni gondviselés hozzá vezetett. Sose helyezte a földi javakat a mennyei kincsek elé. Példás családi élete bátorítson mindenkit az evangélium hűségére.”

A vatikáni avatáson jelen volt Mádl Ferenc, a Magyar Köztársaság elnöke, a magyar kormány részéről Csehák Judit egészségügyi, szociális és családügyi miniszter, valamint Görgey Gábor kultuszminiszter. A boldoggá avatáshoz kapcsolódóan

jelent meg 2003 márciusában Puskely Mária dokumentált életrajza a Szent István Társulat gondozásában,⁹⁰ s ezzel egyidőben ugyancsak az Apostoli Szentszék Kiadója adta közre a szerző csodálatos gyűjtését Batthyány-Strattmann László életművéről, részletesen bemutatván családját, munkatársait és orvosi munkásságát is.⁹¹

A boldoggá avatás ténye, s Batthyány-Strattmann László munkásságát elemző művek, cikkek, előadások, kiállítások igazolják, hogy a nagyhírű orvos a család jelmondatát – „Hűséggel és szeretettel” – életművével teljes mértékben megvalósította. Ezt kívántuk mi is igazolni ezzel a szerény kötettel, amely a Semmelweis Orvostörténeti Múzeumban 2003. április 10-én megnyílt, az orvos Batthyány-Strattmann László életútját bemutató, s nem kis részben Puskely Mária gondos tudományos kutatómunkájának az eredményeként megszületett kiállítás és az évfordulóhoz kapcsolódó tudományos konferencia tiszteletére jelent meg.

Lukin László

Ősi családnak...

Ad notam „Felmutat égbe” (SzVU 300)
Tinódi Lantos Sebestyén dallama
(1549)

Ősi családnak szentéletű sarja,
Fénylik a példád, világ szeme rajta.
Orvosa voltál szegény embereknek,
Várnak a szentek!
Nyisd ki szemüket, fohászkodunk hozzád.
Lássuk meg egykor, milyen a mennyország.
Szívünkben jószág, lelkünkben a béke:
Fő ékessége!

JEGYZETEK

- ¹ V. ö.: Gombocz Endre: A magyar botanika története. Bp., 1936.
- ² Clusius: Satorum aliquot Stirpium per Pannoniam... Antwerpen, 1583.
- ³ Clusius: Fungorum in Pannoniis observatorum brevis historia. Bp., 1983.
- ⁴ Gortvay György: Az újabb kori magyar művelődés és egészségügy története. Bp., 1953.
- ⁵ Beythe István: Stirpium nomenclator Pannonicus. Antwerpen, 1583.
- ⁶ Beythe András: Fives könyv. Fiveknek és fagnac nevökröl... Németújvár, 1595
- ⁷ Takáts Sándor: Magyar nagyasszonyok. I–II. Bp., 1926.
- ⁸ Magyary-Kossa Gyula: Magyar Orvosi Emlékek. III. Bp., 1931.
- ⁹ Uo.
- ¹⁰ Forrás: Szállási Árpád: A Batthyány család orvostörténeti szerepe. = Orvosi Hetilap, 1994. pp. 531–533.
- ¹¹ Kórház Köpcsényben. = Mosonvármegye, 1900. szept. 9.
- ¹² Lásd az erről szóló hírt: Pressburger Tagblatt, 1902. júl. 9.
- ¹³ Forrás: Kapronczay Károly: Batthyány-Strattmann László. In: Kapronczay Károly – Remetei Filep Ferenc: Körmend egészségügyének története. Körmend, 1983. pp.117–118, 120–121.
- ¹⁴ Idézi: Puskely Mária: Dr. Batthyány-Strattmann László élete képekben. Dokumentumokban, történelmi mozaikkal. 2. jav. kiad. Bp., 2003. p. 102.
- ¹⁵ Forrás: Batthyány-Strattmann László: Tizenkét kórtörténet. Ford.: Kard Aladárné és dr. Nagy József. Felelős szerk.: dr. Blasszauer Róbert. Bp., 1990. pp. 5–16, 19–24, 28–29., p. 32. (Batthyány-füzetek 1.) A kiadvány eredeti címe: Jahresbericht 1905. aus dem Privatspitale des Dr. Graf Ladislaus Batthyány. Szövegét összeállította: Dr. gr. Batthyány Lajos és dr. Otto Fuchs. (Otto Fuchs 1904 és 1932 között dolgozott a köpcsényi kórházban.)

A jelen kötetben közölt illusztrációkat az eredeti, 1905-ös kiadás alapján készítettük az Országos Széchényi Könyvtár reprográfiai osztályának közreműködésével. A jelen közlés az 1990-ben közreadott fordítás rövidített változata. A teljes fordítást 1990-ben a Batthyány-Strattmann László Egészségügyi Szakközépiskola és Gimnázium adta közre. Köszönjük mindazok segítségét, akik lehetővé tették, hogy e rövidebb változat a 2003-as kiadványban megjelenhessen.

- ¹⁶ Forrás: Batthyány László: Néhány adat az élőlények szeméről. = Magyar Kultúra, 1914. I. No. 1. pp. 6–11.

A szerző szemspecialista s híres operatőr; köpcsényi kastélyában legmodernebb berendezésű szanatóriumában búvárkodik (– az 1914-es szerkesztői megj.)

- ¹⁷ Forrás: A szegények orvosa: Batthyány-Strattmann László. 3. kiad. Ford. és bev.: Kardos Klára. Eisenstadt, 1987. (részletek). E mű első kiadása 1978-ban jelent meg, s 1945 után ez volt az első nagyobb biográfia Batthyány-Strattmann Lászlóról. A kötetet Eisenstadtban adták ki, de példányai eljutottak Magyarországra is. Erre nagyon nagy szükség volt, hiszen az 1954-ben az Akadémiai Kiadónál Budapesten közreadott „A magyar szemészet története” című, egyébként szakmailag nívós kötetben még nem lehetett benne a grófként, majd hercegként megismert szemész neve. Batthyány-Strattmann Lászlóról tehát 1978 óta tudunk bővebbet, itthon pedig Kapronczay Károly készített róla nagyobb tanulmányt 1983-ban, amelyből fentebb szintén idéztünk (– a szerk. megj.).

- ¹⁸ Az előreesett szivárványhártya levágása és égetés

- ¹⁹ Ez a passzus nehezen értelmezhető. Az eredetiben: „ein Schmirgelstück... ausgemeisselt.” Schmirgel első jelentése smirgli, de smerglidarab nehezen juthat a szembe, azonkívül ami csak belepattant a szembe, az fennakad a kötőhártyában, itt pedig mélyebbre, a szaruhártyába hatolt idegen testről van szó, amit ki kellett

„vésni”, vájni. Schmirgel jelent korundot is – talán gyémántcsiszolás közben a szembe pattant kemény szilánkokról van szó? A fordításban ilyenformán a semleges „szilánk” szót használtuk (lehet vasszilánk stb.), bár Schmirgel semmiképpen sem jelent szilánkot.

²⁰ Az eredetiben is magyarul

²¹ Mária Terézia Coreth von Starkenberg, Batthyány-Strattmann László felesége; családjában mindenki így nevezte. Legtöbbször ő asszisztál férje mellett.

²² A lándzsával (szemésműszer) készített seb kisebb és finomabb, ezért fiataloknál, gyerekeknél általában ilyen seben át vonják ki a hályogot, míg öregeknél Graefe-késsel operálnak.

²³ Kúszóhártya: a belső szemzugból lassan a szaruhártyára húzódó kötőhártya-kettőződés

²⁴ Belső ill. külső szemizom

²⁵ lógó daganat

²⁶ jégárpa

²⁷ izomkimetszés

²⁸ sorvadt

²⁹ szivárványhártya-előreesés

³⁰ fénytörési rendellenesség

³¹ kötőhártya-gyulladás

³² Íriszlebegés: rendes körülmények között a szivárványhártya a lencsére fekszik. Ha a lencse sérülés vagy műtét miatt elhagyja helyét, szemmozgáskor az írisz meglibben. Ez nem betegség, hanem állapot. Nem kell szükségképpen operálni.

³³ Ez a szó fémjelzi a hályogműtétet. Kitűnően sikerült hályogkivonást jelent.

³⁴ Szövődményes hályog, ahol a szivárványhártya régi szaruhártya-heghez tapadt.

³⁵ szivárványhártya-kimetszés

³⁶ Sérülés okozta hályogok, tokhasítással

- ³⁷ Utóhályog: a visszamaradó lencserészből alakul ki, ha hályogműtétnél – akár a sebész ügyetlensége, akár valami objektív gátló ok miatt – nem sikerül a lencsét zárt, sértetlen tokban kivonni. Ekkor még egyszer meg szokták operálni a beteget a lencserész maradéktalan eltávolítása végett.
- ³⁸ farkasvakság
- ³⁹ pupillaelzáródás
- ⁴⁰ epithelioma = laphámdaganat
- ⁴¹ Meller a két világháború közt az II. sz. szemklinika igazgatója volt Bécsben, kitűnő operátor.
- ⁴² szaruhártya kúszófekély
- ⁴³ Egyszerű kötőhártya-gyulladás, fénytörési rendellenességek
- ⁴⁴ üvegtest
- ⁴⁵ szemlencse
- ⁴⁶ befelé kancsítás
- ⁴⁷ belső szemizom
- ⁴⁸ Nyilván tapintatból nem írja ki a hely nevét
- ⁴⁹ A látó- és érhártyának rendszerint együtt járó gyulladása szemben. A kötőszövet elburjánzásával jár. Pigment = festék
- ⁵⁰ A szemészek, amikor a szemről a síkban beszélnek, általában az órához hasonlítják – pl. „behatolunk 6 óránál”, „12 óránál behelyezzük a varratot” –, ha pedig térben beszélnek róla, a földgömböt veszik kölcsön a hasonlathoz. Az „alsó vertikális meridián” tehát a helyéből kifordult lencse helyzetét érzékelteti. – Lencseficam: Sérülés (trauma) következtében a lencse részben vagy egészben elhagyja helyét.
- ⁵¹ Kalksburger Korrespondenz (106) 1925. máj. Idézi: Puskely Mária: Dr. Batthyány-Strattmann László élete képekben. Dokumentumokban, történelmi mozaikkal. 2. jav. kiad. Bp., 2003. p. 170.
- ⁵² Forrás: A szegények orvosa: Batthyány-Strattmann László. 3. kiad. Eisenstadt, 1987. pp. 236–239. (részlet: pp. 237–238.) – az eredeti szöveg német, fordította: Kardos Klára.

- ⁵³ Forrás: Batthyány László gróf kórháza. = Budapesti Hírlap, 1907. jún. 25. p. 9.
- ⁵⁴ Forrás: Landeskrankenhaus Kittsee (1902–1992). Verein „Freunde des Krankenhauses Kittsee”. Kittsee, 1992.
- ⁵⁵ Forrás: A herceg doktor. = Világ, 1917. márc. 14. p. 6.
- ⁵⁶ Batthyány-Strattmann László herceg legidősebb fia: Ödön (1900–1921)
- ⁵⁷ Valójában egy évvel korábban, 1915-ben
- ⁵⁸ Batthyány-Strattmann Ödön herceg (1826–1914)
- ⁵⁹ Elírás a cikkben, valójában a körmendi hitbizományról van szó
- ⁶⁰ Forrás: Grósz Emil: Batthyány László herceg dr. szemkórháza Köpcsényben. = Budapesti Hírlap, 1917. jún. 16. p. 11.
- ⁶¹ Forrás: A körmendi herceg-orvos kitüntetése. = Vasvármegye, 1916. szept. 1. p. 3.
- ⁶² Forrás: Orvosi rendelő a körmendi várkastélyban. = Vasvármegye, 1917.
- ⁶³ Forrás: Kilián Zoltán: Egy herceg, aki politika, vadászat és más hercegi szórakozás helyett betegeket gyógyít. = A Reggel, 1924. okt. 13.
- ⁶⁴ Forrás: Batthyány-Strattmann László herceg. = Világposta, 1931. No. 3. p. 93.
- ⁶⁵ Forrás: Az országgyűlés felsőházának 1931. évi 94. ülése (1931. febr. 14.). In: Felsőházi Napló VI. köt. Bp., 1931. p. 67. Wlassics Gyula báró e beszédét az Országgyűlés Felsőházának elnökeként mondta.
- ⁶⁶ Forrás: Herceg Batthyány Strattmann László dr. 1870–1931. = Rábavidék, 1931. No. 4. pp. 1–2. (jan. 25.) (Részlet)
- ⁶⁷ Az alapítás éve: 1898.
- ⁶⁸ A különböző Batthyány-Strattmann Lászlóról szóló írásokban, lexikon-szócikkekben a köpcsényi kórház – kezdeti – ágyszámáról szóló adatok eltérőek. Így beszélnek 20, 24, 30 ágyról is. A

- legvalószínűbb az, hogy a kórház 20 ágygal nyitotta meg kapuit, s később bővült, 1915-re már 100 ágyas lett – *a szerk. megj.*
- ⁶⁹ Forrás: Batthyány-Strattmann László herceg. = Világposta, 1931. No. 3. pp. 91–93.
- ⁷⁰ Forrás: Baradlai János: Dr. Batthyány-Strattmann László herceg. Bp., 1931. pp. 9–12, 15–16, 19–21, 25–35., p. 39, 42. (részletek)
- ⁷¹ szeráfi = angyali, égi, mennyei
- ⁷² Valójában apja akaratából jelentkezik ide, s csak egy félévet tölt itt (– *a szerk. megj.*)
- ⁷³ Hochschule für Bodenkultur. Wien, Rektori hivatal.
- ⁷⁴ A tudományegyetem anyakönyve szerint 1893–1896 között hét félévet, mint bölcseész és azontúl 1900-ig 8 félévet, mint orvos hallgatott le itt, összesen 15 félévet.
- ⁷⁵ Az orvosi I. szigorlatot 1898. ápr. 22-én, a II-at 1899. nov. 8-án, a III-at 1900. máj. 29-én tette le.
- ⁷⁶ Die Fahne Mariens, 1931. Mai, p. 103.
- ⁷⁷ Dr. L. graf Marenzi. Schönerer Zukunft. Wien, 1931. p. 632.
- ⁷⁸ Die Fahne Mariens, 1931. p. 63.
- ⁷⁹ Batthyány-Strattmann László herceg. = Világposta, 1931. No. 3. p. 92.
- ⁸⁰ Bartunek János: Apróságok Hercegünk életéből. = Rábavidék, 1931. No. 6. pp. 1–2. (febr. 8.)
- ⁸¹ Batthyány-Strattmann László herceg. = Világposta, 1931. No. 3. p. 92.
- ⁸² entuziasztikus = lelkes, lelkesült, elragadott
- ⁸³ Magyar Gyógyszerész, 1934. január 21.
- ⁸⁴ Forrás: Szontagh Jenő: Az orvos-herceg. In: Arcképek I. Ferenc József korából. Bp., 1934. pp. 77–79.
- ⁸⁵ Forrás: Szemerjay K. Dénesné: Batthyány-Strattmann László herceg. Bp., 1946. pp. 14–18.
- ⁸⁶ Beszéd az Albert Schweitzer Társaság ülésén Budapesten, 1989-ben.

- ⁸⁷ Nyugatmagyarország, 1934. július 2.
- ⁸⁸ A Keresztény Egészségügyiek dr. Batthyány László Társasága öt éve. Szombathely, 1996. p. 18.
- ⁸⁹ Az iskola 1990-ben indította útjára a Batthyány-füzeteket, amelyek első számából mi is újraközlünk egy nagyobb részt.
- ⁹⁰ Puskely Mária: Boldog Batthyány-Strattmann László. Dokumentált életrajz. 2. jav. és bőv. kiad. Bp., 2003. 208 p.
- ⁹¹ Puskely Mária: Dr. Batthyány-Strattmann László élete képekben, dokumentumokban, történelmi mozaikkal. 2. jav. kiad. Bp., 2003. 239 p.

További irodalom:

Domonkos János: A szegények orvosa, MMIK, Szombathely 1991.

Gyürki László: A hit nagy tanúja, Körmend, 1989.

Kardos Klára: A szegények orvosa. Prugg Verlag, Eisenstadt, 1978.

Klemm Nándor: Csak eszköz vagyok... Ecclesia, Budapest, 1987.

Puskely Mária: Nyisd fel szemeidet és láss! OMC, Bécs, 1986.

Sumonyi Zoltán: Batthyány Breviárium. Batthyány Társaság, Budapest, 1991.

Tibola Imre: Úton hazafelé, Szombathely, 1991.

Vermes Péter: Szegények hercege, Boldog Batthyány-Strattmann László. 2. jav., átd. kiad. Bp., 2002. Részletekkel Batthyány-Strattmann László naplójából

Dr. BATHIÁNY-STRATTMANN LÁSZLÓ HERCEG
KÖRMESENY KÖRCSÉNY
VASYÁRNOSZT MÓRÓSYÁRNOSZT

Allyan tisztelt Képviselő Úrunk

Szerénytelen kérésrel vettem hiteltudást le róla
magáról. —

Dr. Takács Sándor esküszava egy érdekes, a
képviseletben ^{adott} érdekes, a képviseletben
megtörtént. —

Végezetül a képviselet érdekes fájva:

Képviseletünk mind az érdekes képviselet
és a képviseletünk mind az érdekes képviselet
megtörtént. — Dr. Takács Sándor képviselet
megtörtént. — Szerénytelen kérés

Rittrce. Buzsácz
22. XI. 928

Nagyméltoszu Uram

Elkeire vőlapollath csak keves soraira
mirel gyermekimrel "Párlak"
bőst ki és Buzsáczban tartózkodom
az éjénjei gyermekimrel ottan
itt a Kőmendi birtokomban

Kérséggel vártam el az
vidékreji birtok a mitrai
munkák birtokában! -

Mely vidék után

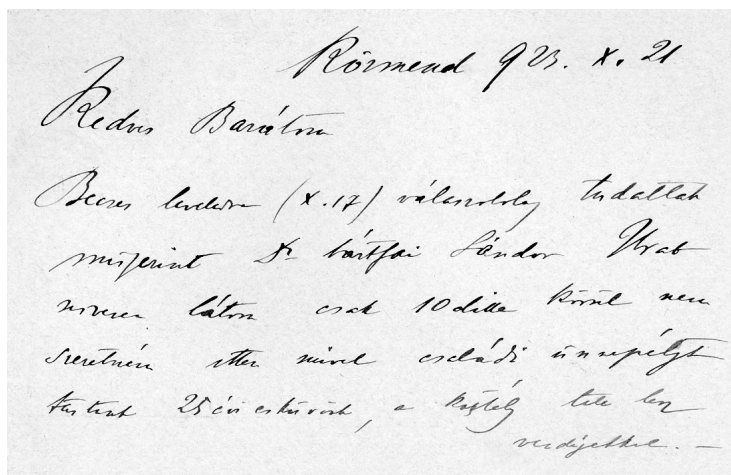
Tatármezey Uram

ajánlom tőle

szepességének

Orsz. Széchenyi Könyvtár
Kéziratok
X. 355 / 8 p. 1968

Védnökséget vállaló levele
Eredetije a Nemzeti Könyvtár Kézirattárában

Széchényi Viktornak írt levele
Eredetije a Nemzeti Könyvtár Kézirattárában

29. Mai 1910
KÖRMEND

Lieber Herr v. Thallóczy!

Vor allem bitte ich Sie
zu entschuldigen dass
ich erst heute Ihre
freundlichen Zeilen
beantworte, aber wir
waren die letzten Tage
recht beschäftigt.
Was Ihr Versuchen an

Post 21/63
H. B. 1007-1008
Körmend, Széchenyi-utca
1910. 5. 29. sz.

belangt betrifft die
theilung zur Erbauung
u. Einrichtung einer Kapelle
in Tattanica, hat mir
mein Mann erlaubt
eine Spende zu machen
u. ich ersuche Sie mir
bekannt zu geben wann

Sie meine Gabe annehmen
können.

Mit besten Grüßen
von uns beiden

Ihre ergebene
Hia Fürstin Vattthay-Szathmari

Thallóczy Lajos akadémikusnak írt levele
Eredetije a Nemzeti Könyvtár Kézirattárában

D: med Princps Batthyán